

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

TOKADİZADE ŞEKÎB BEY'İN DERVİŞ SÖZLERİ
(İNCELEME- METİN)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. Ali YILDIRIM

HAZIRLAYAN
Zeynep ECE

ELAZIĞ – 2019

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

TOKADİZADE ŞEKÎB BEY'İN DERVİŞ SÖZLERİ
(İNCELEME- METİN)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. Ali YILDIRIM

HAZIRLAYAN
Zeynep ECE

Jürimiz, ... tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonunda bu yüksek lisans tezini oy birliği / oy çokluğu ile başarılı saymıştır.

Jüri Üyeleri:

1. Prof. Dr. Ali YILDIRIM

2.

3.

F. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun tarih ve sayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Prof. Dr. Ömer Osman UMAR
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZET**Yüksek Lisans Tezi****Tokadizade Şekîb Bey'in Dervîş Sözleri (İnceleme- Metin)****Zeynep ECE****Fırat Üniversitesi****Sosyal Bilimler Enstitüsü****Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı****Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı****Elazığ – 2019, Sayfa: X+136**

Bir düşünce tarzı olan tasavvuf, yüzyıllarca edebiyat tarihimize mana, milli benliğimize de güç katan unsurlardan biri olmuştur. Kitap ve sünnet doğrultusunda bir hayat sürmeyi amaç edinen sufiler, Hak'tan aldıklarını halka vererek insanlara faydalı olmayı ön planda tutmuş ve bu istikamet üzere bir çizgi takip etmişlerdir. Tasavvufî yolu tercih eden, Hak aşkını ve maneviyatı merkeze alan şairler de duygu ve düşüncelerini ortaya koymada tasavvuf terimlerinden faydalanmış ve bu amaç doğrultusunda çeşitli dinî- tasavvufî eserler yazmışlardır.

Bu çalışmada Tanzimat dönemi şairlerinden olan ve hayatının bir döneminde Mevlevîliği gaye edinen Tokadîzade Şekîb Bey'in hayatı, sanatı ve eserleri hakkında bilgi verildikten sonra, şairin Dervîş Sözleri adlı dinî- tasavvufî mahiyetteki kitabının tanıtımının yapılması amaçlanmıştır. 1924 yılında yayınlanan Dervîş Sözleri'nin şekil ve muhteva özellikleri ile ilgili gerekli bilgilerden sonra, dinî- tasavvufî açıdan değerlendirilmesi yapılmış ve transkripsiyonlu metni verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tokadizade Şekîb Bey, Dervîş Sözleri, din, tasavvuf, şiir.

ABSTRACT

Master Thesis

Zeynep ECE

Tokadizade Şekîb Bey's Dervîş Sözleri

The University of Fırat

The Institute of Social Science

The Department of Turkish Literature and Language

Elazığ – 2019, Page: X+136

Sufism is a sort of idea that it has contributed sense to our literature for ages, and it has been a strength for our national identity. Sufi people who has aimed to live according to Kur'ân and the sunnas, has given importance to give people which they have taken from the God and they have carried on a way like that during their lives. Poets who have preferred sufism, love of God and morale, have benefited the Sufistic words when they wanted to declare their thoughts and feelings and towards the that aim they have written various religious- sufistic works.

In this work after informing about a poet Tanzimat Era Tokadizade Şekîb Bey his life, his art and works who has aimed to Mawlawiyah we have to describe his book its name is Dervîş Sözleri. After giving necessary information about image and subject of Dervîş Sözleri which published in 1924, we have evaluated this work in terms of religions and sufism and we have given text with transcription of work

Key Words: Tokadizade Şekîb Bey, Dervîş Sözleri, religion, mysticism, poem.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	II
ABSTRACT.....	III
İÇİNDEKİLER.....	IV
TABLolar LİSTESİ	VIII
ÖN SÖZ	IX
KISALTMALAR	X
GİRİŞ.....	1
I. TOKADÎZADE ŞEKÎB BEY'İN HAYATI , EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ. 1	
I.1. Hayatı.....	1
I.2. Edebî Kişiliği	3
I.3. Eserleri	4
BİRİNCİ BÖLÜM	7
1. DERVİŞ SÖZLERİ	7
1.1. Derviş Sözleri Hakkında Genel Bilgiler	7
1.2. Derviş Sözleri'nin Şekil Yapısı, Dil ve Uslup	7
1.2.1. Vezin.....	7
1.2.2. Redif ve Kafiye.....	8
1.2.3. Nazım Şekilleri.....	8
1.2.4. Edebî Sanatlar	9
1.2.4.1. Teşbih.....	9
1.2.4.2. Telmih.....	9
1.2.4.3. İstiare	10
1.2.4.4. Nidâ.....	10
1.2.4.5. Mecaz-ı Mürsel	10
1.2.4.6. İktibas.....	11
1.2.4.7. Tenasüb	11
1.2.4.8. Tekrîr	12
1.2.4.9. Tezat.....	12
1.2.4.10. Kinaye	12
1.2.4.11. Mübalağâ	13
1.2.4.12. Teşhis	13

1.2.4.13. İstifham	13
1.2.4.14. İstikak.....	14
1.3. Derviş Sözleri’nde Muhteva Yapısı	14
1.4. Derviş Sözleri’nde Din ve Tasavvuf.....	16
1.4.1. Din	16
1.4.1.1. İslam.....	16
1.4.1.1.1. İtikat	16
1.4.1.1.1.1. Allah.....	16
1.4.1.1.1.2. Melekler	17
1.4.1.1.1.2.1. Cebrâil.....	18
1.4.1.1.1.2.2. Azrâil	18
1.4.1.1.1.3. Peygamberler	18
1.4.1.1.1.3.1. Hz. Nûh.....	18
1.4.1.1.1.3.2. Hz. Mûsâ.....	18
1.4.1.1.1.3.3. Hz. Lokmân	19
1.4.1.1.1.3.4. Hz. Muhammed	19
1.4.1.1.1.4. Kitaplar	20
1.4.1.1.1.5. Ahiretle İlgili Mefhumlar.....	20
1.4.1.1.1.5.1. Âhiret ve Dünya.....	20
1.4.1.1.1.5.2. Mahşer	21
1.4.1.1.1.5.3. Cennet ve Cehennem	21
1.4.1.1.1.6. Ayetler ve Hadisler	22
1.4.1.1.1.7. Dini Şahsiyetler.....	23
1.4.1.1.1.7.1. Hz. Ali.....	23
1.4.1.1.1.7.2. Ehl-i Beyt.....	24
1.4.1.2. Diğer Dinlerle İlgili Mefhumlar	24
1.4.1.2.1. Nâkûs	24
1.4.1.2.2 Mescit-Deyr-Küniş	25
1.4.2. Tasavvuf ve Tarikat ile İlgili Mefhumlar	25
1.4.2.1. Tasavvuf ile İlgili Kavramlar.....	25
1.4.2.1.1. Vahdet-i Vücûd ve Tevhid.....	25
1.4.2.1.2. Vahdet- Kesret	25
1.4.2.1.3. Mâsivâ.....	26

1.4.2.1.4. Tecellî	26
1.4.2.1.5. Cemâl-Didâr.....	27
1.4.2.1.6. Nihân.....	27
1.4.2.1.7. Sır- Esrâr- Mahrem	27
1.4.2.1.8. Gönül	28
1.4.2.1.9. Aşk.....	30
1.4.2.1.10. Cân	32
1.4.2.1.11. Vücûd.....	33
1.4.2.1.12. Akıl-Mantık	33
1.4.2.1.13. Nefis.....	34
1.4.2.1.14. Rûh.....	34
1.4.2.1.15. Bezm	34
1.4.2.1.16. Devr	35
1.4.2.1.17. Hakikat.....	35
1.4.2.1.18. Yakîn.....	36
1.4.2.1.19. Fenâ.....	36
1.4.2.1.20. Terk.....	37
1.4.2.1.21. Cezbe	37
1.4.2.1.22. Nazar	38
1.4.2.1.23. Sıdk	38
1.4.2.1.24. Kerâmet.....	39
1.4.2.1.25. Rızâ	39
1.4.2.1.26. İnâyet	39
1.4.2.1.27. Himmet	39
1.4.2.1.28. Halvet.....	40
1.4.2.1.29. Havf- Recâ	40
1.4.2.1.30. Rüyâ.....	40
1.4.2.1.31. Hayrân.....	41
1.4.2.1.32. Nefes	41
1.4.2.1.33. Tevekkül	41
1.4.2.1.34. Hikmet	42
1.4.2.1.35. İhsân.....	42
1.4.2.2. Tarikat İle İlgili Mefhumlar	43

1.4.2.2.1. Mürşid	43
1.4.2.2.2. Derviş	43
1.4.2.2.3. Salik	44
1.4.2.2.4. Pîr	44
1.4.2.2.5. Dergâh	44
1.4.2.2.6. İrşâd	45
1.4.2.2.7. Zikir	45
1.4.2.2.8. Semâ	45
1.4.2.3. Bazı Mutasavvıflar	46
1.4.2.3.1. Hallâc-ı Mansûr	46
1.4.2.3.2. Yenişehirli Avni	46
1.4.2.3.3. Mevlânâ Celaleddin-i Rûmî	46
1.4.2.4. Ahlakî Unsurlar	48
1.4.2.4.1. Cömertlik (Cûd)	48
1.4.2.4.2. Tevâzu	48
1.4.2.4.3. Riyâ	48
İKİNCİ BÖLÜM	49
2. METNİN TRANSKRİPSİYONU	49
2.1. Metnin Oluşturulmasında İzlenen Yöntem	49
2.2. Çeviri yazı	50
SONUÇ	79
KAYNAKÇA	81
EKLER	84
Ek 1. Orijinallik Raporu	84
Ek 2. Orijinal Metin	85
ÖZ GEÇMİŞ	136

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Derviş Sözleri’nde kullanılan aruz kalıpları	8
Tablo 2. Transkripsiyon İşaretleri	49

ÖN SÖZ

Tokadîzâde Şekîb Bey, 1871-1932 yılları arasında İzmir’de yaşamış, hayatı boyunca şiir ve edebiyatla uğraşmış, siyasi alanda da çalışmalar yapmıştır. Cumhuriyet devrinde yayımlanan edebiyat tarihleri, antoloji ve ansiklopedilerde kendisine yer verilmediği için unutulmaya yüz tutan edebî şahsiyetlerimizden biridir.

Biz de çalışmamızın konusunu teşkil eden, Tokadîzade Şekîb Bey’i ve Derviş Sözleri adlı eserini inceleyerek, bir değerlendirme yapmaya çalıştık. Çalışma “**Giriş, İki Bölüm, Sonuç ve Kaynakça**”dan oluşmaktadır. **Giriş**’te Tokadîzâde Şekîb Bey’in hayatı, edebî kişiliği ve eserleri hakkında bilgiler verdik. **Birinci bölümde**, Derviş Sözleri hakkında genel bilgiler, eserin şekil yapısı, dil, üslup ve muhtevasının yanı sıra eser içerisinde bulunan şiirlerin dinî ve tasavvufî açıdan inceleme çalışması yer almaktadır. **İkinci bölümde**, Derviş Sözleri’nin çeviriyazılı metni bulunmaktadır. **Sonuç** kısmında genel bir değerlendirme yapılarak, Kaynakça bölümüne ve Ek bölümünde metnin orijinaline yer verilerek çalışmamızı tamamladık.

Bu çalışmanın gerek konu belirleme gerekse araştırma ve yorumlama aşamalarında emeği geçen, çalışma süresince rehberlik eden, göstermiş olduğu ilgi ve sabırdan dolayı değerli hocam Prof. Dr. Ali YILDIRIM’a en içten duygularıyla teşekkürlerimi sunarım. Yine çalışma boyunca bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım kıymetli hocalarım Prof. Dr. Bahir SELÇUK’a, Doç. Dr. Hasan ŞENER’e ve Dr. Öğr. Üyesi Sevim BİRİCİ’ye çalışmanın başından sonuna kadar desteklerini ve yardımını esirgemeyen, tanımaktan onur duyduğum değerli arkadaşım Kübra AKATAY’a katkılarından dolayı teşekkürü bir borç bilirim. Bu zorlu süreçte her zaman yanımda olup benden maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen, beni motive eden babam, annem ve eşime de ayrıca çok teşekkür eder, çalışmamın alanımıza yararlı olmasını temenni ederim.

KISALTMALAR

Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
c.	: Cüz
Haz.	: Hazırlayan
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
nu.	: Numara
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
TDVİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
TEİS	: Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve diğerleri

GİRİŞ

I. TOKADÎZADE ŞEKÎB BEY'İN HAYATI , EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ

I.1. Hayatı

Doğum Tarihi, Ailesi ve Eğitimi

Dinî-tasavvufî şiirleriyle tanınan II. Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemi şairlerinden Tokadîzade Şekîb Bey, 24 Haziran 1871 tarihinde İzmir’de dünyaya gelmiştir. Babası Mehmet Nuri Bey, İzmir’e Tokat’tan yerleşmiş olan Tokatlı Hacı Mustafa Efendi’nin oğludur. Mehmet Nuri Bey eğitimini İzmir’de tamamladıktan sonra, mahkeme başkatipliğinde, idare meclis üyeliğinde ve uzun süre de Osmanlı Bankası İzmir Şubesi Türkçe İşleri katipliği görevinde bulunmuştur. İzmir’de “Aydın” ve “Hizmet” gazetelerinde şiirler de yazan Mehmet Nuri Bey, 1889 yılında vefat etmiştir. Tokadîzade Şekîb’in annesi Rabia Hanım hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. (Çağın, 1998: 9)

Şekîb Bey, İzmir Rüştîyesi’ni tamamladıktan sonra, babasının vesilesiyle Müftü Mehmet Said Efendi, Kıbrıslı Kâmil Efendi, Leblebicizâde Hâfız Tevfik Efendi ve Şeyhzâde Ali Haydar Efendilerden özel ders almıştır. Bu önemli muallimlerden Müftü Mehmet Said Efendi’den meanî, beyân, bedî’ dersleri; Kıbrıslı Kâmil Efendi’den Farsça dersleri almıştır. Aldığı dersler neticesinde Şekîb Bey, Arapça ve Farsça dillerini ve edebiyatlarını çok iyi şekilde öğrenmiştir. Ruhi Naci Sağdıç, onun Arapça ve Farsçadaki maharetini şu sözlerle dile getirir (Sağdıç, 1941):

“ Üstadın Türkçesi kadar Arapçası da, Farsçası da kuvvetli idi. Onun bu yabancı dillere vukûfu; kitaptan, lugatten öğrenme değildir. Onları o dillerin edebiyatlarından kavrayıp hatmetmiştir. Acemce’de Mevlânâ Hazretleri’ni imrendirecek nüktebâzlıklar yapardı.”

Şekîb Bey ayrıca Hristiyan bir hocadan kimya, felsefe ve tabiat dersleri de almıştır.

Evliliği ve Çocukları

Şekîb Bey, 1890 yılında İzmir'in tanınmış eşrafından Hayati Paşa'nın kızı Gülfem Hanım ile evlenmiştir. Ancak Hüseyin Avni, Şekib'in evliliğinden mutsuz olduğunu ve devamlı olarak şikayet ettiğini "babam beni dünyaya getirmekle bir cinayet işlemiştir. Keşke ben bunu yapmasaydım" dediğini kaydeder. (Ozan, 1933:12)

Bu evlilikten ikisi erkek, birisi kız üç çocuğu dünyaya gelmiştir. Bunların en büyüğü olan Kemâl, dört yaşında iken vefat eder. 1904 yılında doğan ikinci çocuğu Nâsır, genç yaşta yakalandığı tifo sebebiyle ölmüştür. Bu ölümler Şekîb Bey üzerinde derin tesirler bırakmıştır. 1909'da dünyaya gelen kızı Nevit Hanım ise, 1984 yılında İzmir'de vefat etmiştir. (Çağın, 1998: 14).

Memuriyeti, Bitlis Sürgünü ve Milletvekilliği

Şekîb Bey, İzmir Mektubî Katipliği'nde, maarif meclis azalığı ve Şurâ-yı Devlet Tanzimat Dairesi hulefâlığı görevlerinde bulunmuştur.

1899 yılında hakkında verilen bir jurnal üzerine Tevfik Nevzad, Abdülhalim Memduh, Mevlevî şeyhi Nureddin Efendi, Doktor Taşlızade Edhem ile birlikte Bitlis'e sürgün edilir. Doktor Taşlızade Edhem kendisiyle yapılan bir röportajda sürgünün sebebini şöyle izah eder (Orhan Rahmi, 1927):

" Bizi de tevkif edip Bitlis'e neyfettiler. Verilen jurnalde Nevzad, Tokadizade Şekîb, Abdülhalim Memdûh Beyler ve benim muhacir Giritlilerin Aydın vilâyeti dahilinde iskân edilmeleri ve bunların ehl-i sanat olmalarının vilâyetimiz için fâideli olacağı hakkındaki makalelerimiz ve 'Soğuk yerlere gönderilenler ölüyorlar, imtizâc-ı iklim olamıyor' gibi yazdığımız yazılar mevzû-ı bahis ediliyordu. Burada Yunan propagandası yapan Rumlar ise, Türk unsuru Aydın vilâyetinde Rum unsuruna tefevvuk edemesin fikriyle konsoloslara müracaat ediyorlar, her nerede bir fenalık olsa bunu Giritliler yapıyorlar diye aleyhimize yürüyorlardı.

Jurnalciler bunu görmeyerek hizmet vasıtasıyla bunlara karşı açtığımız mücadeleyi fenâ bulmuşlardı. Halbuki biz, 'bunların Aydın vilâyetinde kalmaları hükûmetin siyaseti iktizâsındandır' diyorduk. İşte evvelce isimlerini söylediğim bu zevat 'Bunlar Giritlileri teslim edecekler ve İzmir'de bir hidiviyet teşkil edecekler' diye jurnal verince bizi Kürdistan'a gönderdiler."

Haksızlığa uğradıklarını ileri sürüp saraya başvurmaları üzerine 1900 yılında affedilip İzmir'e dönmüşlerdir.

II. Meşrutiyet'in ilanından sonra yapılan seçimlerde Manisa'dan milletvekili seçilmiştir. Ancak 31 Mart Vakası'ndan sonra çıkan karışıklıklar sonucunda istifa etmiştir. Meclis fesh edilince de siyaseti bırakarak İzmir'e dönüp ticaret ile uğraşmaya başlamıştır.

1920 yılında bir ara kız lisesinde edebiyat muallimliği de yapan Şekîb Bey, 1931'de kurulan İzmir Edebiyat Cemiyeti'nin başkanlığını da yapmıştır (Uçman, 2012: 216-217).

Ölümü

1932 yılında oğlu Nâsır, genç yaşta yakalandığı tifo sebebiyle hastaneye yatırılınca Şekîb Bey'in de ruhsal bozukluğu artmaya başlar. 6 Ekim 1932'de oğlunun ölüm haberini alan Şekîb Bey bu acıya dayanamayarak aynı gün kalbine sıktağı bir kurşun ile intihar eder (Çağın, 1998: 83).

1.2. Edebî Kişiliği

Çocuk yaşta babasının teşvikiyle okuyup ezberlediği Ziya Paşa'nın şiirleri yazı hayatına da etkilemiştir. Klasik tarzda yazdığı şiirlerinde Ziya Paşa ve Muallim Naci'nin etkisi sezilir.

İlk şiirini 1893 yılında Hazine-i Fünun dergisinde “*Nazire*” adıyla yayımlayan, Şekîb Bey'in asıl edebî şahsiyeti kendisinin çıkardığı Şule-i Edeb dergisi ile şekillenir. Derginin müdür ve başmuharrirliğini yürüten Şekîb Bey'in bu dergide yayımlanan ilk şiirleri “*Gazel*”, “*Cenab-ı Naci'ye*” ve “*Hâb-gâh-ı Cânânda*” adlı şiirlerdir (Çağın, 1998: 17)

Bu yıllarda İzmir'de kendi etrafında bir edebiyat muhiti oluşturan Şekîb Bey, Namık Kemal, Ziya Paşa ve Abdülhak Hamid'i takip etmesine rağmen daha ziyade Muallim Naci'yi kendisine rehber edinmiştir. Bilhassa “*Şule-i Edeb*”, “*Muallim*” ve “*Zılal*” dergilerine genç şairler tarafından gönderilen şiirleri -Muallim Naci gibi- elden geçirip en kıymetsiz eserlerden dahi harikalar yaratarak onlara kılavuzluk etmiştir. Uzun süre Ahenk dergisinde edebiyata meraklı gençlere edebî ve estetik bir üslup kazandırmak için Farsça ve Türkçe birçok beyit ve dörtlük tahlil etmiştir.

Klasik tarzda şiirler yazan Şekîb Bey, şiirin yanısıra, musikî, tasavvufî veya devrin genç edebiyatçılarının eserleriyle ilgili değerlendirme yazıları da kaleme almıştır. Hayatının bir döneminde arayışa girip mevleviliğe intisap eden şair, bu dönemde

tasavvufî neşvenin hâkim olduğu; na't, münâcât, ilâhî, nefes, türlerinde şiirler kaleme almıştır (Uçman, 2012: 216-17).

Tokadîzade Şekîb Bey II. Meşrutîyet'in ilanından sonra gelişen olumsuz hadiseler neticesinde karamsar bir ruh hâline bürünüp hayattan şikâyet etmeye başlar ve bu ruh hâliyle yazdığı şiirlerde bilhassa Abdülhak Hamit'in etkisinde kalıp onun "Makber" şiirindeki isyankâr havayı yansıtır.

"*Malumat*", "*Hıyâbân*", "*Muallim*", "*Hizmet*", "*Mahfil*", "*İctihad*", "*Âhenk*", "*Peyam-ı Edebî*", "*Servet-i Fünun*", "*Güneş*" vb. dergi ve gazetelerde edebiyat, sanat, hürriyet, siyaset ve istibdat gibi meselelerde yazılar kaleme almıştır (Uçman, 2012: 216-17).

Arapça ve Farsçadaki maharetini şiirlerinde de gösterip eski ve yeni tarzda birçok şiir kaleme alan şair, devrine göre ağır ve sanatlı bir dil kullanmış ayrıca şiirlerini şekil bakımından hece ve aruz vezni ile yazmıştır.

I.3. Eserleri

Neşîde-i Vicdan

Şekîb Bey'n ilk şiirlerini ihtiva eden bu eser, 1909 yılında yayınlanmış olup manzum mensur karışıktır.

Reşahât

1923 yılında yayımlanan bu eser, eski ve yeni tarz şiirlerden müteşekkil olup içerisinde sekiz şiir mevcuttur.

Derviş Sözleri

Şekîb Bey'in 1924 yılında yayınlanan, hece ve aruzla karışık yazdığı, dinî-tasavvufî tarzda şiirlerini ihtiva eden eseridir. 20 şiirlik bu kitapta Şekîb Bey, kesretten sıyrılıp vahdete doğru yol alan bir tarikat adamıdır. Bu şiirlerinin hiçbirinde karamsar ruh hâline rastlanmaz. (Çağın, 1998: 63).

Huzûr-ı Hilkatte

Şekîb Bey "Derviş Sözlerini" yayımladıktan sonra görmüş olduğu bir rüyayı ileri sürerek mevlevilikten ayrılmıştır. Bu dönemden itibaren yazdığı şiirlerinin içeriğinde de birtakım değişiklikler olmuştur. Şairin karamsar dünya görüşü ve

mutluluğu yeniden hissedilmeye başlanır. Bu buhranlı döneminde yazdığı en önemli eseri “Huzûr-ı Hilkatte”dir. 1925 yılında İstanbul’da basılan bu eser, Şekîb Bey’in en çok ses getiren eseridir. Şekîb Bey, eserini Abdülhak Hamit’in Makber adlı şiirine nazire olarak yazmıştır. Bu eserinde onu karamsarlığa iten sebepleri sıralayan şair, eserinin bazı bölümlerinde – Şair-i Âzam ve Hitab-ı Tekrim- Abdülhak Hamit’e olan saygısını ve ona duyduğu hayranlığı dile getirmiştir (Çağın, 1998: 65).

Ayrıca hayat hikâyesiyle ilgili olarak İbnülemin Mahmut Kemal İnal’a gönderdiği mektupta yayımlanmamış şu beş eserinin adını verir:

Reşehât (II, III)

Kalender Sözleri

Yürek Yâreleri

Tahliller-Tatbikler

Al Birini Vur Ötekine (iki perdelik komedi).

Tokadîzade Şekîb Bey’in Gazete ve Dergilerde Çıkan Yazıları

Şekîb Bey’in çeşitli dergi ve gazetelerde çıkan bazı önemli yazıları kronolojik olarak şu şekildedir (Çağın, 1998: 201-214) :

- “Tahdis-i Nimet” , Şule-i Edeb, nr. 1, 25 Kanun-ı Sani 1312 / 1 Şubat 1897.
- “Gazel”, Şule-i Edeb, nr. 1, 25 Kanun-ı Sani 1312 / 1 Şubat 1897.
- “Cenâb-ı Naci’ye”, Şule-i Edeb, nr. 1, 25 Kanun-ı Sani 1312 / 1 Şubat 1897.
- “Hâb-gâh-ı Cânânda”, Şule-i Edeb, nr. 1, 25 Kanun-ı Sani 1312 / 1 Şubat 1897.
- “Müntehabat”, Şule-i Edeb, nr. 2, 8 Şubat 1312 / 20 Şubat 1897.
- “Kaside”, Şule-i Edeb, nr. 6, 10 Mayıs 1313 / 22 Mayıs 1897.
- “Eş’âr-ı Câmi’den”, Şule-i Edeb, nr. 8, 14 Haziran 1313 / 26 Haziran 1897.
- “Ahaliye”, Ahenk, nr. 3710, 10 Eylül 1324 / 23 Eylül 1908.
- “Makale-i Mahsus: Hafîye”, İttihad, nr. 1, 25 Eylül 1324 / 8 Ekim 1908.
- “Büyük Bir Şehzade İle İki Buçuk Saat” , İkdâm, nr. 5261, 5 Kanun-ı Sani 1324/ 29 Ocak 1909.
- “Bedbinliklerim”, Servet-i Fünûn, nr. 983, 25 Mart 1326 / 7 Nisan 1910.
- “Elvâh-ı Sefaletten”, Servet-i Fünûn, nr. 1027, 27 Kanun-ı Sani 1326 / 9 Şubat 1911.

- “Hamidiyemiz İçin”, Ahenk, nr. 5214, 18 Ağustos 1329 / 31 Ağustos 1913.
- “Gördesli Asım Efendi”, Ahenk, nr. 5886, 7 Eylül 1331 / 20 Eylül 1915.
- “Mâ-arefnâk”, Muallim, nr. 3, 22 Kanun-ı Evvel 1331 / 2 Ocak 1916.
- “Keçi Kalesi”, Muallim, nr. 16, 20 Kanun-ı Evvel 1332 / 2 Ocak 1917.
- “Erenlerin Lisanından”, Peyam-ı Sabah’ın Edebî Nüshası, nr. 32, 8 Nisan 1336 / 1920.
- “Makale-i Mahsus: Darül-Eytam”, Ahenk, nr. 7459, 1 Teşrin-i Sani 1336 / 1920.
- “Oğlumun Mezarında”, Ahenk, nr. 7774, 13 Teşrin-i Sani 1337 / 1921.
- “Zevk-i Musıkî”, Ahenk, nr. 7803, 18 Kanun-ı Evvel 1337 / 1921.
- “Muhterem Handan Baba Hazretlerine”, Ahenk, nr. 7828, 16 Kanun-ı Sani / 1922.
- “Kıymetli İki Eser”, Ahenk, nr. 7970, 12 Temmuz 1338/ 1922.
- “Edebî Tedkikler”, Ahenk, nr. 8010, 23 Ağustos 1338/ 1922.
- “Kalender Nasihatleri”, Türk Sesi, nr. 18, 15 Haziran 1339/ 1923.
- “Oku Ana Hakkında”, Sadâ-yı Hak, nr. 1272, 28 Şubat 1924.
- “Nevhât”, Sadâ-yı Hak, nr. 1290, 20 Mart 1924.
- “Feryad”, İctihad, nr. 174, 1 Şubat 1925.
- “Huzûr-ı Hilkatte”, Yanık Yurd, nr. 183, 10 Ağustos 1925.
- “Acı Hitablarımdan”, İctihad, nr. 190, 15 Teşrin-i Evvel 1925.
- “Tarz-ı Kadim: Allah’ıma Hitabım”, Servet-i Fünûn, nr. 1546-72, 1 Nisan 1926.
- “Ah Süleyman Nazif”, Güneş, nr. 3, 1 Şubat 1927.
- “Hayal İçinde Hayal”, Hizmet, nr. 955, 17 Şubat 1928.
- “Eski Tarz”, Hizmet, nr. 1542, 9 Şubat 1930.
- “Âli Bir Eser”, Hizmet, nr. 1846, 15 Mart 1931.
- “Nelere Meftûnum”, Hizmet, nr. 1860, 31 Mart 1931.
- “Allah’a Yalvarmadık mıydı?”, Hizmet, nr. 1867, 8 Nisan 1931.
- “Yalan Dediğimiz Eski Aşınamıza”, Hizmet, nr. 2196, 1 Nisan 1932.
- “Yuf Borusu”, Hizmet, nr. 2391, 17 Teşrin-i Sani 1932.
- “İblise Nasihatim”, Hizmet, nr. 2401, 29 Teşrin-i Sani 1932.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. DERVİŞ SÖZLERİ

1.1. Derviş Sözleri Hakkında Genel Bilgiler

Derviş Sözleri, Şekîb Bey'in 1924 yılında Sadâ-yı Hak gazetesinde yazdığı dinî-tasavvufî tarzdaki şiirlerinin daha sonra kitap hâline getirdiği eseridir. Eserin genel özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz:

- Kitabın başında Şekîb Bey'in mevlvî kıyafetli bir fotoğrafı bulunmaktadır.
- Eserin naşiri hakkında Şekîb Bey'in fotoğrafı altında "Bâb-ı Âlî Caddesinde Suhulet Kütüphanesi Sahibi 'Semih Lütfi'" bilgisi mevcuttur.
- Harekesiz matbu eserdir.
- 48 sayfadan oluşmaktadır.
- Her sayfada bir şiire yer verilmiş olup satır sayısı her sayfada değişmektedir.
- Sayfa numaraları Arap alfabesi ile gösterilmiştir.
- Eser Hz. Peygamber'e yazılan bir na't-ı şerif ile başlayıp bir kıt'a ile son bulmaktadır.
- Eserde yirmi adet şiire yer verilmiştir. Manzumeler şekil bakımından hece ve aruz vezniyle karışık olarak yazılmıştır. Eserde kıt'a, gazel, kaside, ilahi nazım şekilleri mevcuttur.

1.2. Derviş Sözleri'nin Şekil Yapısı, Dil ve Uslûp

1.2.1. Vezin

Tokadîzade Şekîb Bey, şiirlerini aruz ve hece vezni ile yazmıştır. Yirmi tane şiirin yer aldığı eserde on iki şiirde aruz vezni, sekiz şiirde ise hece vezni kullanılmıştır. Eserde vezinlerin dağılışı ve şiir numaraları şu şekildedir:

Hece Vezni: Hece vezni ile yazılan tüm şiirlerde 11'li hece ölçüsü kullanılmıştır.

Şiirler ve Numaraları:

İstiğrak	(6)
Neler Gördüm	(9)
Erenler Lisanından	(12)
Erenler Lisanından	(13)
Derviş Sözleri	(14)

Derviş Sözleri	(15)
Derviş Sözleri	(16)
Hoş Gör	(17)

Aruz Vezni: On iki tane şiirde aruz vezni kullanılmıştır. Eserde yer alan aruz ve kalıpları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 1. Derviş Sözleri’nde kullanılan aruz kalıpları

Sıra Nu.	Kullanılan Vezin Kalıbı	Bahir	Kullanım Sayısı	Şiir Nu.
1	Mefā’ilün Mefā’ilün Mefā’ilün Mefā’ilün	Bahr-i Hecez	3	2-10-18
2	Fā’ilātün Fā’ilātün Fā’ilātün Fā’ilün	Bahr-i Remel	2	1-20
3	Fe’ilātün Fe’ilātün Fe’ilātün Fe’ilün	Bahr-i Remel	2	5-11
4	Fā’ilātün Fā’ilātün Fā’ilün	Bahr-i Remel	2	3-4
5	Fe’ilātün Mefā’ilün Fe’ilün	Bahr-i Hafif	1	8
6	Mef’ülü Mefā’ilü Mefā’ilü Fe’ülün	Bahr-i Hecez	1	7
7	Müstef’ ilātün Müstef’ ilātün	Bahr-i Recez	1	19

1.2.2. Redif ve Kafiye

Derviş Sözleri’nde iki şiir dışında diğer bütün şiirlerde redif kullanılmıştır. Redifler genellikle kelime ve ek hâlinde kullanılmıştır. Örneğin; “*–in yâ Resullâh, –ım benim, –lar gördüm, –dır bana, –yı hoş gör, –da buldum, –yı aşkı*” vb. tek kelimeden oluşan bazı redif örnekleri de vardır: “*gönlüm, vahdet*” vb.

Hece vezni ile yazılan şiirlerin hepsinin uyak düzeni şu şekildedir: abab, ccbb, dddb... Dört tane şiirde tam, üç şiirde yarım, bir şiirde ise zengin kafiye kullanılmıştır.

Aruz vezni ile yazılan on iki manzumenin on tanesinde mürdef kafiye(-ilâh,-itdi âh...) diğer ikisinde ise müesses kafiye(-dünyâyız, -istignâyız ...) ile ahenk sağlanmıştır.

1.2.3. Nazım Şekilleri

Derviş Sözleri’nde hece ile yazılan şiirlerin geneli koşma nazım şeklinde ve ilahi türündedir. Aruz vezni ile yazılan şiirlerin ise; üç tanesinde gazel, üç tanesinde muhammes, üç tanesinde kaside ve kıt’a, terki-i bent, terci-i bent nazım şekilleri kullanılmıştır.

1.2.4. Edebî Sanatlar

Edebi sanatlar, edebi metinlerin anlaşılmasında ve yorumlanmasında önemli bir yere sahiptir. Bu bölümde Derviş Sözleri’nde geçen edebi sanatlardan bahsedeceğiz.

1.2.4.1. Teşbih

Sözü daha etkili bir duruma getirmek için, aralarında türlü yönlerden ilgi bulunan iki şeyden, benzerlik bakımından güçsüz olanı güçlü olana benzetmektir. Benzetme de, 4 tane benzetme ögesi (erkân-ı teşbih) bulunmaktadır: (müşebbeh, müşebbehün-bih, vech-i şebah, edat-ı teşbih).

Göñül bir Ka’bedir gel onu yıkma, (17/1:3)

Şu cehennem gibi dünyâyı hoş gör! (17/9:4)

Gülerek geçdiğim şahrâ-yı ‘aşkı. (15/4:4)

Benim dergâh-ı Mevlânâ’da kemter mür olan göñlüm (18/7:2)

1.2.4.2. Telmih

Söz arasında, herkesçe bilinen geçmişteki bir olaya, ünlü bir kişiye bir inanca ya da yaygın bir atasözüne işaret etmek, onu hatırlatmaktır. Örnekler:

Ḳurretü’l-‘ayn-ı Nebî-i müctebâsîn yâ Ḥüseyn,

Mefḥar-ı âl-i Cenâb-ı Muştafâsîn yâ Ḥüseyn,

Vâriş-i şân-ı ‘Aliyyü’l-Murtezâsîn yâ Ḥüseyn,

Âh kim ḳurbân-ı aḥkâm-ı ḳazâsîn yâ Ḥüseyn,

Ḥânedân-ı Seyyidü’l-Kevneyn’e çok zulm itdi âh,

Zür-ı ‘Azrâ’îli her ḍarbeñle eylerdiñ ayân

Ḥacerü’l-esved olur ma’kes-i nûr-ı Yezdân

Nâmıñı levḥa-i ḥürşide idersem taḥrîr, (5/10)

Hānedān-ı Seyyidü'l-Kevneyn'e çok zulm itdi āh,(2/4:2)

1.2.4.3. İstiare

Bir şeyi kendi adının dışında, türlü yönlerden benzediği başka bir şeyin adıyla anma sanatıdır. İstiare, benzetmenin temel iki ögesinin yani benzetilen ile benzeyenin, birinden birinin söylenmesiyle yapılır. Eserde kapalı istiare kullanılmıştır. Kapalı istiare (istiare-i mekniye) benzetme öğelerinden yalnız benzetilenle yapılan istiaresidir. Bu istiarede benzeyen söylenmez. Örnekler:

Semādan damlamış al kanlar gördüm. (9/2)

“Kenz-i maḥfi” bulduk virānemizde (13/3)

1.2.4.4. Nidâ

Şairin, çok duygulanması ve heyecanlanması sonucunu doğuran olayları ve varlıkları göz önüne getirip “ey,hey”gibi ünlemlerle onlara seslenmesidir. Bundan dolayı nidâ, tekrîr, teşhis sanatlarıyla birlikte kullanılır. Örnekler:

Ey şehîd-i aḳdes, ey sıbt-ı Nebî-i Zü'l-celâl! (2/1)

Sāḫa-i heycāda ey şîr-efḡen-i Ḥaydar tüvān (2/7)

Es-selām ey ‘āzamet-i pür-i lāhūt-i mesîr (5/1)

Celî her yerde envār-ı cemālîñ yâ Resûl'allāh (1/1)

1.2.4.5. Mecaz-ı Mürsel

Bir sözü, gerçek anlamının dışında benzetme amacı gütmekten kullanmaktır. Bu sanatta bir sözcük ya da söz mecaz anlamına, iki şey arasında türlü ilgiler kurularak aktarılır. Gerçek ve mecaz anlamlar arasında parça-bütün, neden-sonuç, özel-genel... gibi ilgiler bulunur. Örnekler:

Cihān meşhūn ‘aşk-ı bî-zevālîñ yâ Resûl’allāh, (2/1:2)

Oldu yād-ı fâci‘añdan hüzne müsteğrak hayāl (2/1:4)

1.2.4.6. İktibas

İrsâl-i mesele benzeyen söz sanatıdır. Söze, anlamı pekiştirmek için ayet, hadîs ya da bunlardan parçalar almaktır. Örnekler:

Ulüvv-i pāyeñiñ mir’atı “**Subhāne’lleziesrā**,
Şeref-yāb-ı cemāl-i aqdesiñdir bezm-i “**Ev ednā**”,
Likā-yı hikmetiñ pīrāye-dār-ı feyz-i “**Māevhā**”,
Seni tavşîf için bilmem ne yazsun hāme-i şeydā;
Cenāb-ı Hāq gibi yokdur muşālîñ yâ Resûla’llāh. (1/3)

Maḥrem-i nādî-i “**ev-ednā**” degil biğānemiz.(10/3:2)

Degildir āşinā remz-i celîl-i “**Lenterānî**” ye
Kelîm-i ‘aşkıçünvuşlat-nümā bir **Tūr** olan göñlüm (18/6)

1.2.4.7 Tenasüb

Bir konu üzerinde aralarında türlü ilgiler bulunan en az iki sözcük, terim ve deyimi bir dize ya da beyit içinde rastgele kullanmaktır. Ancak bu sözcükler arasında karşıtlık ilgisi bulunmaması gerekmektedir. Örnekler:

Ay, güneş, encüm bütün āyāt-ı Hāq (3/2:2)

Neler itdi neler bu felek baña,
Ḥayretde kalırsıñ söylesem saña,
Nūḥ’uñ gemisinde degildim ammā,
Oña dehşet virir tūfānlar gördüm. (9/5)

Göñlümdeki derde ararken dermān,
Ben kendimden ḥasta Loḫmānlar gördüm.(9/3:3)

1.2.4.8. Tekrîr

Sözün etkisini güçlendirmek amacıyla anlamın üzerinde yoğunlaştığı sözcük ya da söz öbeklerini arka arkaya tekrarlamaktır:

Oldı minhâc-ı hüdâ rāhım benim,
Yok Hudâdan başka dil-ḥ^vāhım benim,
Nûrdandır ḳalb-i āgāhım benim,
‘Aşkımuñ bürhânıdır āhım benim, (3/1)

Ezelden müncelî hidāyet bizde,
Ehl-i isti’dâda ‘ināyet bizde,
Bidāyet bizdedir, nihāyet bizde,
Mebde’-i me’âda âşinālarız. (12/2)

1.2.4.9. Tezat

İki düşünce, duygu ve hayal arasında birbirine karşıt olan nitelikleri ve benzerlikleri bir arada söylemektir:

Merd-i Hâḳmerdân-ı Hâḳḳa ‘ayāndır,
Onların gördüğü saña nihāndır (17/8)

Ben kendimden ḥasta Loḳmānlar gördüm (9/3:4)

1.2.4.10. Kinaye

Bir sözcüğü veya sözü gerçek anlamının dışında benzetme amacı gütmekten mecazlı bir şekilde kullanma sanatıdır. Bu kullanışta sözün gerçek anlamı da kastedilmiş olabilir. Yani gerçeği dolaylı olarak söylemektir. Önemli olan sözün mecazlı anlamıdır:

Erenler elimden tutdılar bir gün, (9/6:3)

Derk iden zevḳini ünsiyyet-i rindānemiziñ
Yüz sürer südde-i iḥsânına mey-ḥānemiziñ. (11/1)

1.2.4.11. Mübalağâ

Bir sözün etkisini güçlendirmek amacıyla bir şeyi ya olduğundan daha çok veya az göstererek söyleme sanatıdır:

En büyük zevkimdir yanmak, tutuşmak,
Âteşden korkum yok bu bir lutf-ı Hak,
Cehennem görseydi ürkerdi mıtlak,
Gülerek geçdiğim şahrâ-yı 'aşkı.(15/4)

Sırr-ı hakîkate mahrem olunca,
Bir katre şeklinde 'ummânlar gördüm,
Merdân-ı Hudâya hem-dem olunca,
Dervîş şüretinde sultânlar gördüm (9/1)

O ne iclâl-i mu'allâña mu'azzam nâmiñ
Her ne dem olsa şeref-bağş-ı zebân-ı tevķîr (5/6)

Hûn içinde teşne-leb itdiñ bu 'âlemden güzâr. (2/3:2)

1.2.4.12. Teşhis

İnsan dışındaki canlı ve cansız varlıkları, düşünen, duyan ve hareket eden bir insan kişiliğinde göstermek, kişileştirmektir:

Cehennem görseydi ürkerdi mıtlak, (15/4:3)

Nâzını çekemem; aňlasun felek, (14/8:2)

1.2.4.13. İstifham

Bir sözü, sorulan soruya yanıt isteme amacı olmadan, duyguyu ve anlamı güçlendirmek için soru biçiminde söylemektir. Çeşitli varlık ve olaylar karşısında duyulan şaşkınlık, hayranlık gibi durumlarda bu sanata başvurulur:

Bütün sükkân-ı arz ü âsumân olmaz mı hayrânıñ, (1/4:4)

‘Âkıl ider mi inkâr-ı vahdet? (19/3:2)

Ben nasıl olmam sirişk-âlūd-ı mâtem bî-çarâr, (2/3:1)

1.2.4.14. İştikak

Aynı kökten türemiş en az iki sözcüğü bir dize ya da beyit içinde kullanmaktır:

Kemâlât oldı hayrân-ı kemâliñ yâ Resûl’allâh, (1/2:4)

Cenâb-ı Hakk’a her dem nazâr u manzûr olan göñlüm(18/2:2)

Merd-i Hâk merdân-ı Hâk’a ‘ayândır,(17/8:1)

Bigânedegilim ‘ilme, ‘alîme,(16/7:2)

1.3. Derviş Sözleri’nde Muhteva Yapısı

Şekîb Bey, eserinde dönemin Türkçesinde var olan Arapça ve Farsça kelimeleri kullanarak, devrin kültürünü, kozmik âlem, cemiyet hayatını, dinî- tasavvufî konuları bilhassa Mevlevilik unsurlarını işlemiştir. Şekîb Bey hece vezni ile yazdığı şiirlerde daha yalın bir dil kullanmış olmakla birlikte muhteva ve hayal dünyası bakımından divan şiirine bağlı kalmıştır.

Eserinde yer alan şiirlerin muhtevaları şu şekildedir:

- 1) Na’t: Hz. Muhammed’i övmek için yazılan bu şiirde onun çeşitli özelliklerinden ve mucizelerinden bahsedilmiştir.
- 2) Mersiye: Şekîb Bey, Kerbela olayını ele aldığı bu şiirinde Hz. Hüseyin’in şehadetini anlatır, Muharrem ayının kendisinde uyandırdığı duyguları dile getirerek Hz. Hüseyin’in vasıflarından bahseder.
- 3) İlâhi: Bu şiirde Allah’ın kudreti, büyüklüğü ve ona olan şükür dile getirilmiştir.

- 4) İlahi: Şiirde yine Allah'ın büyüklüğü anlatılarak insanın dünya hayatından vazgeçip hakikatı, Allah'ı bulması öğütlenmektedir.
- 5) Cenab-ı Mevlana: Bu şiirde şair Hz. Mevlana'dan ve Mesnevi sevgisinden bahseder.
- 6) İstiğrak: Bu şiir şairin tarikata giriş sürecini anlattığı ve dinî- tasavvufî şiirleri içerisinde kendisinden bahsettiği şiirlerdendir. Şiirde genel olarak tarikata girmeden önce çok cefa çektiğinden bahseden şair, bu yola girdikten sonra maneviyata ve nura büründüğünü, kesretten sıyrılarak vahdete, Allah'a ulaştığını ve bu manevi hazzın yanında cennete olan meylinin de kalmadığını anlatır.
- 7) Kaside: Şair bu kasideyi Mevlana'dan ilham alan bir şair olan Yenişehirli Avni Bey için yazmıştır.
- 8) Fahriye-i Dervişâne: Şair bu şiirde Mevleviliğin unsurlarını ve Mevlevî dervişlerini anlatır.
- 9) Neler Gördüm: Bu şiirde şair tarikata girip tasavvufun sırrına erdikten sonra hayatında gördüğü değişikliklerden bahsederek her şeyin zıddıyla var olduğunu anlatmıştır.
- 10) Gazel: Şair bu şiirde kalıplaşmış mazmunlardan yararlanarak dinî- tasavvufî unsurları meyhane, şarap, kadeh gibi nesneler üzerinden anlatmıştır.
- 11) Gazel: Bu şiirde dinî- tasavvufî unsurlar anlatılmıştır.
- 12) Erenler Lisanından: Şair bu şiirinde mevlevî dervişlerin ağzından Allah'ın feyzinden aldıkları nasibi ve bu dervişlerin dünyalık her şeyi terk eden arif kişiler olduğunu anlatır.
- 13) Erenler Lisanından: Şair bu şiirinde de Mevlevîlikten ve bu tarikata mensup dervişlerin özelliklerinden bahseder.
- 14) Derviş Sözleri: Şairin kendisini anlattığı bu şiirde ilahi sarhoşluğundan bahsederek, dünyadaki her şeyin Allah'ın tecellisi olduğunu söyler ve bu yüzden dünyadaki eşyaya dikkatle bakmak gerektiğini anlatır.
- 15) Derviş Sözleri: Şekîb Bey bu şiirde seçtiği yolun Mevlânâ yolu olduğunu anlatır.
- 16) Derviş Sözleri: Şekîb Bey tekke tarzında yazdığı bu şiirinde tasavvuf yoluna girdikten sonra bu manevi hayatta bulduklarını anlatır.

- 17) Hoş Gör: Yunus Emre etkisinin görüldüğü bu şiirde şair, dünyanın geçiciliğinden bahsederek bu hayatın bir rüya olduğunu anlatır. Allah’a olan özlemini ve aşkın gönül ehlinin işi olduğunu söyler.
- 18) Gönlüm: Gazel tarzında yazılan bu şiirde şair gönlünün büründüğü çeşitli hallerden bahseder.
- 19) Vahdet: Şair bu şiirde kesrette görünen vahdetten bahsederek bütün kâinatın Allah’ın tecellisini yansıttığını vurgular. Şiirde Allah’ın varlığı ve birliği anlatıldığı için şiirin türü tevhittir.
- 20) Kıt’a: Şair bu şiirinde Allah’ı anmaktadır ve var olan her şeyin Allah diye inlediğini belirtmektedir.

1.4. Derviş Sözleri’nde Din ve Tasavvuf

1.4.1. Din

1.4.1.1. İslam

1.4.1.1.1. İtikat

1.4.1.1.1.1. Allah

Tokadizade Şekîb Bey, Allah’ın birliğine inanan bir sufi olduğu için şiirlerinde Allah’ın varlığı hakkında bazı düşüncelerini dile getirmiştir. Diğer mutasavvıflarda olduğu gibi Şekîb Bey’de de önemli olan “kelime-i tevhittir.”

Şair, Allah’ın tek ve eşsiz olduğunu Hz. Peygamber için yazdığı na’t şiirinin şu dizesinde anlatmıştır:

Cenâb-ı Hâk gibi yokdur mişâliñ yâ Resûl’allah. (1/1:4)

Şair şiirlerinde gerek Esma’ül Hüsna’ da gerekse Esma’ül Hüsna dışında Allah’a ait sıfat ve isim varsa bunların hepsin “vahdet-i vücud” anlayışıyla değerlendirir. Beyit ve dörtlüklerde Esma’ül Hüsna’dan isimler ya doğrudan ya da telmih yoluyla söylenmiştir. Allah, Rahman, Kadir, Zül’Celal, Nûr....

Ey şehîd-i akdes, ey sıbt-ı Nebî-i **Zü’l-celâl!**

Geldi yevm-i rişletîñ olduñ bütün ber-geşte-hâl (2/1:1)

Penâgâh-ı ‘avâlimdir dür-i pür-feyz-i ihsânîñ,

İlâhî bir tecellîgâhısıñ elţâf-ı **Rahmânîñ** (1/4:1)

Vech-i bâkîdir nazargâhım benim
Dâ'imâ kalbimde **Allâh**'ım benim. (3/1)

Bu isimler dışında, dörtlük ve beyitlerde Allah'ın zatı ve sıfatları için kullanılan birçok kavram vardır. Bunların bazıları mecaz, teşbih ve istiare yoluyla kullanılmıştır. Söz konusu olan kavramlar şunlardır: “Hazret, Hak, Bâkî, Hudâ, Hudâvend, Cenâb-ı Mevlânâ, Yezdân...

Avnî ki ser-efrâz-ı kibâr-ı şu'arâdır,
Levh-i dili âyîne-i ilhâm-ı **Hudâ**dır. (7/1)

Karşımda **Cenâb-ı Mevlânâ** kaldı. (6/4:4)

Allah konusunda şüphesiz en çok söz edilecek noktalardan birisi, Allah'ın Resulüyle olan münasabetidir. Şair, şiirlerinde Hz. Peygamberin ilahi haberleri Allah'ın Cebrail adlı meleğiyle aldığını, miraca çıktığını ve bunun Allah'ın davetine icabet olduğunu, miraçta perdesiz olarak Allah ile konuştuğunu, Hz. Muhammed'in canını nurdan yarattığını, âlemlere rahmet olarak gönderdiğini söyler.¹

1.4.1.1.2. Melekler

Nurdan yaratılan ve sema ehli olan melekler için Derviş Sözleri'nde “melek” ve çoğulu olan “melâik” kelimesi kullanılmıştır.

Bir şüretde gördüm diyü, **melegi**,
Ayağlar altında buldum felegi,
Cehennemi şandım âteşböcegi,
Cennete meylimde bî-ma'nî kaldı. (6/8)

İner âvâze-i takdîs-i **melâ'ik** hâke,
Hâkden 'arşa çıkar şavt-ı bülend-i tekbîr. (5/7)

¹ Bkz. “Ayet ve Hadisler” başlığında bu konu daha ayrıntılı anlatılmıştır.

1.4.1.1.2.1. Cebrâil

Dört büyük meleklerden biri olan Cebrâil, beyitlerde ve dörtlüklerde “Cibril” ismiyle geçmektedir. En önemli görevi Hz. Peygamber’in tercümanı ve Allah’ın elçisi oluşudur. Şekîb Bey birkaç şiirinde adını zikretmiştir.

Cibrîl’e beñzeyen şeytânlar gördüm. (9/4:4)

1.4.1.1.2.2. Azrâil

Ölüm meleği olan Azrâil, eserde tek bir şiirde geçmiştir. “Zûr-ı Azrâil” ifadesiyle onun güç ve kuvveti vurgulanmıştır.

Sâha-i heycâda ey şîr-efgen-i Haydar tüvân,
Zûr-ı ‘**Azrâ**’îl’i her darbeñle eylerdi ñayân, (2/7:2)

1.4.1.1.3. Peygamberler

Peygamberler “nebî, resûl” ifadeleri dışında kendi isimleriyle anılmıştır.

1.4.1.1.3.1. Hz. Nûh

Nûh Peygamber, tufan hadisesiyle anılmaktadır. Aşığın sülûk makamlarından birini temsil eder:

Neler itdi neler bu felek baña,
Hayretde kalırsıñ söylesem saña,
Nûh’uñ gemisinde degildim ammâ,
Oña dehşet virir tûfânlar gördüm (9/5)

1.4.1.1.3.2. Hz. Mûsâ

Mûsâ Peygamber, beyitlerde Tûr dağındaki tecelli hadisesiyle zikredilmiştir. Mûsâ, Allah’ın cemâlini görmekte ısrar edince, Cenâb-ı Hâk “len teranî” diyerek cemâlini göremeyeceğini ve onun bu tecelliye dayanamayacağını vahyetmiştir. Bunun karşısında Mûsâ Peygamberin aklı gider ve hayran bir vaziyette oraya yığılıp kalır.

Hakkı gören zevk-i câvidânîye,
İrer, mahrem olur bu ma‘âniye,
Muḥâṭab zann itme “Len terânî” ye
“Erinî” dimeyen **Mûsâ**-yı ‘aşkı. (15/8)

1.4.1.1.3.3. Hz. Lokmân

Lokmân Peygamber, derviş ve mürşîd-i kâmil özelliği dışında hekimliğin atası olarak da bilinir. Onun bütün bitkilerin özünü bildiği ve kendisinden dertlere şifa olacak reçeteler yazdığı nakledilmiştir. Şair, Hz.Lokmân'ı bu özelliğinin tam tersi bir ifadeyle dile getirmiştir. Sağlık durumu kendisinden kötü olanları Lokmân peygambere benzetmiştir:

Kolayca inanmam, isterim bürhân,
Zâhire aldanmaz erbâb-ı 'irfân,
Gönlümdeki derde ararken dermân,
Ben kendimden hasta **Lokmân**lar gördüm (9/3)

1.4.1.1.3.4. Hz. Muhammed

Tokadizade Şekîb Bey, Hz. Muhammed'le ilgili müstakil bir şiir kaleme almıştır. “Na't” başlığı altında yazılan bu şiir Peygamber efendimizin nurundan, yaratılışından, miraç olayını, dünya gelen en kutsal, Allah'ın isim ve sıfatlarını tecelli eden tek insan olduğundan bahsetmiştir.

Celî her yerde envâr-ı cemâliñ yâ **Resûla'llâh**,
Cihân meşhûn 'aşk-ı bî-zevâliñ yâ **Resûla'llâh**,
Me'âl-âmûz-ı haqdır her maqâliñ yâ **Resûla'llâh**,
Kemâlât oldı hayrân-ı kemâliñ yâ **Resûla'llâh**,
Cenâb-ı Hâk gibi yokdur mişâliñ yâ **Resûla'llâh**. (1/1)

“Envâr-ı cemâl” ifadesiyle Hz.Muhammed'in nuruna bir vurgu yapılmıştır. İnsan ve bütün kainatın hakiki mahiyetleri ancak o nur ile aydınlanmış ve anlam kazanmıştır.

Şekîb Bey, yine aynı şiirinde Hz. Muhammed'in yaratılış sebebine kutsî hadisle değinmiştir:

Sümüvv-i hilkat-ı kudsiyyeñiñ hayrânıdır eflâk,
'Ulüvv-i şânıñiñ bürhân-ı bî-mânendidir “Levlâk”,
Kemâl-i rif'at-ı zâtıñ degil küncide-i idrâk,

Meleklerdir Һuzūr-ı ‘izz ü iclālînde rū-ber-Һāk
Cenāb-ı Һaқ gibi yokdur mişālîñ yā Resūla’llāh. (1/2)

Peygamberimiz için “Nebî” sıfatını Hz. Hüseyin için yazdığı mersiyesinde kullanmıştır. Hz.Hüseyin’in onun torunu olduğuna bir vurgu yapmıştır.

Ey şehîd-i aқdes, ey sıbt-ı **Nebî**-i Zü’l-celāl!
Geldi yevm-i riһletiñ olduқ bütün ber-geşte-Һāl (2/1:1)

1.4.1.1.1.4. Kitaplar

Derviş Sözleri’nde Kur’ân dışındaki diğer semavi kitaplardan tek bir dörtlükte bahsedilmiştir. Şair, her ilahi kitabı hakikati bulmak konusunda yol gösterici olarak görmüştür.

Kitāb-ı dildeki āyâtı gördüm,
Dīdārı gösteren mir’atı gördüm,
Zebūr’u, İncil’i, Tevrāt’ı gördüm,
Leb-i Һaқıқatı Қur’ānda buldum. (16/2)

1.4.1.1.1.5. Ahiretle İlgili Mefhumlar

1.4.1.1.1.5.1. Âhîret ve Dünya

Ahîret, insanların öldükten sonra tekrar dirilip yaşayacağı alemdir. Bu alem, hayatın sonunda insanlar tarafından bilinecektir. Şair, ahîret kavramını şiirlerinde “ukbâ” olarak ve birkaç şiirinde dünya ile beraber kullanmıştır. Şiirlerde dünya geçici, vefasız ve acımasız bir alem olarak kullanılmıştır. Dünya kavramının tek kullanıldığı yerler de bulunmaktadır:

Dünyā ile ‘**ukbā**’ müsaһһar bize,
Zāhiren beñzeriz gerçi ‘âcize;
Һaққı bul şarıl da etegimize
Ka’be-i vaşli çün reh-nümālarız (12/7)

Rezm-i şîrāneñle şānıñ oldı bālā-ter seniñ,
Vālidîñ ‘**ukbā**’da elbet iftiһār eyler seniñ. (2/7)

Biliyorsuñ yokdur bir şeyde sebāt,
 Bî-vefā **dünyā**ya itme iltifāt,
 Senlik, benlik nedir rü'yādır hayāt,
 Uyan o kōrkulu rü'yāyı hoş gör! (17/3)

1.4.1.1.5.2. Mahşer

Kıyamet koptuktan sonra İsrail'in suru ikinci kez üflemesiyle gerçekleşecek dirilişe “haşr”; haşr gününe “mahşer günü” ve olayın geçeceği yere “mahşer yeri” denir. Kıyamet meydanında hükmün tek sahibi Allah'tır. O gün aşıklar korkudan uzaktır. Anne ve babanın bile evladı tanıyamayacağı, feryatlar ve çığlıkların tarifinin olamayacağı bu meydanda, erenler ve âşıklar kudret sahibine hayran haldedirler.

Tā-be **maḥşer** vak'a-i dil-süzüññ giryānıyız,
 Biz bu ḥükm-i cān-güdāz-ı kudretiñ ḥayrānıyız. (2/4)

1.4.1.1.5.3. Cennet ve Cehennem

Cennet, Şekib Bey tarafından insanın öldükten sonra Allah tarafından mükafat olarak konulacağı ve ebediyen insanların yaşayacağı en yüce yer olarak kullanılmıştır. Bir şiirde “Firdevs” onun dışındaki şiirlerde “cennet” olarak geçmektedir.

Reşḥa-i luṭfuñı âteşkedeler alsa olur
 Şaḥn-ı **Firdevs**-i mu'allā gibi şādāb u neẓir (5/25)

Cehennem ise, karanlık ve tahte's-sera özelliğinin yanı sıra ürkütücü, yakıcı ve kötülüklerin olduğu bir yer olarak vurgulanmıştır. Şekib Bey şiirlerinde cennet ve cehennem kavramlarını beraber kullanmıştır. Farklı özellikte yerler olduğu daha net bir şekilde göze çarpmaktadır.

En büyük zevkimdir yanmak, tutuşmak,
 Âteşden kōrkum yok bu bir luṭf-ı Hāk,
Cehennem görseydi ürkerdi muṭlak,
 Gülerek geçdiğim şaḥrā-yı 'aşkı. (15/4)

Ālevli çöllerde gezdim, dolaşdım,
 Cehennemden kopmuş dağlardan aşdım,
 Nihayet dergeh-i pîre ulaştım,
 Ğamım yandı, rūhum pür-şafā kaldı (6/2)

Cennet ve cehennem kavramlarının beraber geçtiği şiirler şu şekildedir:

Bir şüretde gördüm diyü, melegi,
 Ayağlar altında buldum felegi,
Cehennemi şandım âteşböcegi,
Cennete meylimde bî-ma'nî kaldı. (6/8)

Rind-i kalendarerem yokdur bunda şek,
 Nāzını çekemem; aňlasun felek,
Cehennemde yanmak minnet çekerek,
Cennete girmekden āsāndır baňa. (14/8)

1.4.1.1.1.6. Ayetler ve Hadisler

Tasavvufi şiirlerde şairlerin en çok alıntılادıkları söz kalıplarından birisi “Levlâke levlâke lemâ halaktü'l-eflâke” hadis-i kudsisisidir. Yani “Sen olmasaydın, sen olmasaydın felekleri yaratmazdım. “Levlâk” hadisi genellikle na'tler ve Hz. Peygamber övgüsü olan beyitlerde karşımıza çıkar. Tokadizade Şekib Bey'de Hz. Peygamber için yazdığı na'tte bu kutsi hadisi kullanmıştır:

Sümüvv-i hilkat-ı kudsiyyeñiñ hayrânıdır eflāk,
 ‘Ulüvv-i şanıñiñ bürhân-ı bî-mānendidir “Levlāk”,
 Kemāl-i rif'at-ı zātıñ degil küncide-i idrāk,
 Meleklerdir huzūr-ı ‘izz ü iclālîñde rū ber hāk
 Cenāb-ı Hāk gibi yokdur mişālîñ yā Resūla'llāh. (1/2)

Yine aynı şiirde Hz. Peygamber'in miraç olayına telmihte bulunduğu bazı ayetler vardır:

‘Ulüvv-i pāyeñiñ mir’atı “Subḥāne’llezī esrā,
 Şeref-yāb-ı cemāl-i aḳdesiñdir bezm-i “Ev ednā”,
 Likā-yı ḥikmetiñ pīrāye-dār-ı feyz-i “Māevḥā”,
 Seni tavşīfī çün bilmem ne yazsun ḥāme-i şeydā;
 Cenāb-ı Ḥaḳ gibi yoḳdur mişāliñ yā Resūla’llāh. (1/3)

Kur’ân-ı Kerim’de “Subhanellezi esra bi abdihi leylen minel mescidil haramı ilel mescidi aksallezi barekna havlehu li nuriyehu min ayatina, innehu huves semiul basir².” (Bir gece, kendisine ayetlerimizden/kainatın işleyiş kanunlarından bir kısmını gösterelim diye kulunu Mescid-i Haram’dan, çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksa’ya yürüten Allah, noksan sıfatlardan uzaktır. O, işitendir; görendir.) Hz. Peygamberin, Mescid-i Haram’dan Mescid-i Aksa’ya gerçekleştirdiği yolculuk anlatılmıştır.

Necm Süresi’nde geçen “Fe kane kabe kavseyni ev edna.” “Fe evna ila abdihi ma evha³” (İki yayın birleşimi veya daha yakın oldu ve kuluna vahyedeceği şeyi vahyetti.) ayetiyle de Allah ve Hz. Peygamberin birbirlerine çok yakın bir mesafede buluştukları anlatılmıştır.

1.4.1.1.1.7. Dini Şahsiyetler

1.4.1.1.1.7.1. Hz. Ali

Şekîb Bey “Mersiye” şiirinde ilk müslümanlardan Hz. Peygamberin damadı ve Hulafa-yı Raşidün’un dördüncüsü olan Hz. Ali’den bahsetmiştir. Bu şiirde “Aliyyü’l-Murteza” sıfatını kullanmıştır. Hz. Hüseyin’in, onun varisi olduğu dile getirilmiştir.

Ḳurretü’l-‘ayn-ı Nebî-i müctebâsıñ yā Ḥüseyn,
 Mefḥar-ı āl-i Cenāb-ı Muştafâsıñ yā Ḥüseyn,
 Vāriş-i şān-ı ‘Aliyyü’l-Murtezâsıñ yā Ḥüseyn,
 Āh kim ḳurbân-ı aḥkām-ı ḳazâsıñ yā Ḥüseyn, (2/2)

² Bkz. İsrâ sûresi/ayet 1.

³ Bkz. Necm sûresi/ ayet 9.ve 10.

1.4.1.1.7.2. Ehl-i Beyt

Hz. Ali ve onun başını çektiği Ehl-i Beyt (Hz. Fatma, Hasan ve Hüseyin...) İslam peygamberi nezaretinde müstakbel Allah yolcuları için şaşmaz örnek kabul edilen bir hayat yaşamışlardır. Bütün mutasavvıflar gibi, Tokadizade Şekîb Bey de Ehl-i Beyt sevgisini eserine yansıtmıştır.

Hz. Hüseyin için yazdığı mersiye de ona duyduğu sevgiyi ve ölümünden dolayı hissettiği acıyı açıkça göstermektedir:

Şimdi her yer giryezâr-ı Kerbelâdır yâ Hüseyin,
Şimdi her ses bir enîn-i gam-fezâdır yâ Hüseyin,
Pür te'şîr sen de ağılarsañ revâdır yâ Hüseyin,
Mâcerâ hâlâ o fâci'mâcerâdır yâ Hüseyin! (2/9)

Yine aynı şiirinde Ehl-i Beyt'e yapılan zulümden de bahsetmiştir. Ehl-i Beyti "Seyyidül Kevneyn" ismi ile anmıştır:

Haşm-ı bed-māyeñ o süflî, müfteris-i haşmilâh,
Hânedân-ı Seyyidü'l-Kevneyn'e çok zulm itdi âh,
Haqqı dest-i mel'anet-kârende eylerken tebâh,
Çehre-i kudsi-i hikmet elbet olmuşdur siyâh (2/4)

1.4.1.2. Diğer Dinlerle İlgili Mefhumlar

1.4.1.2.1. Nâkûs

Nâkûs, kiliselerde belirli aralıklarla çalınan çandır. Şekîb Bey, nâkûsa ezan okutturduk, ifadesiyle aşk ve fenâ hâlinin her şeyden üstün olduğunu da göstermiştir.

Nûr-ı zâtı bulduk her şeyde 'ayân,
Yanımızda haqqâ bâtılda bürhân,
Dem geldi okutduk nâkûsa ezân;
Başka bir vâdide pârsâlarız. (12/3)

1.4.1.2.2 Mescit-Deyr-Küniş

Tokadizade Şekîb Bey, Dervîş Sözleri şiirinde hak yolu bulurken mescit, kilise ve havrayı dolaştığını söylemiştir. Bu kavramlar farklı dinlerin ibadet yerleri olarak kullanılmıştır:

Dolaşdım **mescidi**, **deyri**, **künişi** (16/4:1)

1.4.2. Tasavvuf ve Tarikat ile İlgili Mefhumlar

1.4.2.1. Tasavvuf ile İlgili Kavramlar

Kur'ân'da tasavvuf ilmine “ledün ilmi” denilmektedir. Beyitlerde geçen tasavvuf kelimesi bu ilmi ifade etmektedir. Ummân-ı tasavvuf derken tasavvuf ilminin uçsuz bucaksız olduğu da anlaşılmaktadır:

Her bahş-ı **taşavvuf**da o üstâd-ı muhakkak
Bir kudret-i külliye ile ‘ukde-güşâdır (7/8)

‘Ummân-ı **taşavvuf**dur o dîvân-ı celîlî,
Her hikmeti bir gevher-i bî-mişl ü behâdır (7/37)

1.4.2.1.1. Vahdet-i Vücûd ve Tevhid

Vahdet-i vücûd düşüncesine göre âlem, tek bir hakikat ve vücûddan oluşmaktadır. Çokluk, tekin tecellîsidir. Allah, tek ve mutlaktır. Onun varlığının bir sebebi de ezeli ve ebedi olmasıdır. Kendi zâtıyla var olan Allah, bütün zamanları ve mekanları kaplayan nûrdur. Zâtı sıfatlarıyla bilinir.

Şekîb Bey, yazdığı “Vahdet” şiirinde bu düşünce ve inanıştan bahseder.(19)

Her şeyde zâhir âşâr-ı vahdet,
İtmekde yer, gök ikrâr-ı vahdet. (19/1)

1.4.2.1.2. Vahdet- Kesret

Tokadizde Şekîb Bey’e göre bütün mahlûkat içinde vahdeti, vahdet yolunu bulmak gerekir. Vahdeti kesrette bulmak , kesret içinde gizlenmiş vahdetin varlığını

ifade etmektedir. Çokluk içindeki gizli birliği bulmak için her şeyden vazgeçip, gönül gözünü açmak gerekir(6/3),(10/7):

Hakka işāl eyleyen şeh-rāhı bul,
 ‘Ālem-i keşretde vahdetgāhı bul,
 Sikke-pūş ol zevk-i eyvā’llahı bul,
 Gel harīm-i ‘aşka gir dil-hā’lı bul, (4/1)

Vahdetle açılan göz her şey soyutlanır ve tamamen Hak’a yönelir.

Ben o vahdetgehde gözümü açdım,
 Hâk dedim nuķūş-ı sivādan kaçdım,
 Yükseldim, ervāha nūrımı saçdım
 Bir anda devr itdim fezā-yı ‘aşkı. (15/2)

1.4.2.1.3. Mâsivâ

Masivâ, kesreti ifade eder. Vahdet-i vücûd anlayışına göre, Allah’tan başka varlık yoktur. Mâsivâ kavramına göre Allah’tan başka her şey izafidir. Tokadizade Şekîb Bey’in de mâsiva anlayışı bu şekildedir. Allah’ı bulmak mâsivâdan kopmakla mümkündür:

Mâsivâdan el çeküp Allāh’ı bul (4/1-2: 5)

1.4.2.1.4. Tecellî

Sözlük anlamı görünür olma, belirme olan tecellî, tasavvufî manada ilahi feyzin mü’minin kalbinde zuhûr bulması anlamına gelmektedir.

Cenab-ı Hak, tam olarak insan-ı kâmilde tecellî etmiştir. Şekîb Bey, Peygamber efendimiz için yazdığı na’tinde onun Allah’ın bir tecellîsi olduğunu ifade etmiştir:

İlāhî bir **tecellî**gāhısnî elţāf-ı Raḥmān’iñ (1/4: 2)

Tecellî kelimesi bu anlamlarda başka şiiirlerinde de geçmiştir. (19/6: 2), (10/5:2), (18/4: 1)

1.4.2.1.5. Cemâl-Didâr

Tokadizade Şekîb Bey, “cemâl, didâr” kavramlarını “Vechullâh” karşılığında kullanmıştır. Allah’ın vechi, Kur’ân’da şöyle geçmektedir: “Yüzünüzü ne tarafa çevirirseniz Allah’ın vechi oradadır.”⁴ Bu ayet sebebiyle, sûfiler, Allah’ın didârının dünyada görülebileceğini belirtirler. Şekîb Bey’de bu şekilde ifade etmiştir:(5/12) ,(1/3)

Kitâb-ı dildeki âyâtı gördüm,
Didârı gösteren mir’âtı gördüm,
 Zebûru, İncîli, Tevrâtı gördüm,
 Leb-i haqîkatı Qur’ânda buldum (16/2)

Tokadizde Şekîb Bey, Hz. Muhammed’in yüzünün nûrundan bahsederken de “cemâl” kavramını kullanmıştır:

Celî her yerde envâr-ı **cemâli**ñ yâ Resûla’llâh (1/1:1)

1.4.2.1.6. Nihân

Nihân, Allah’ın sıfatlarıyla ilgilidir. Sıfatlardaki birlik nuru ancak gönül gözü açıklar tarafından görülebilir. Şekîb Bey’e göre de gönül gözü açık olana Allah açık seçik görünür:

Merd-i Hâk merdân-ı Hâkka ‘ayândır,
 Onların gördüğü saña **nihân**dır, (17/8: 2)

1.4.2.1.7. Sır- Esrâr- Mahrem

Sır, Allah’ın zâtı konusunda zikredilen bir kavramdır. Sır, değerlidir, onun kıymetini arifler bilir. Esrâr, sırrın çoğuludur, gizli olduğu için mahremdir. Şekîb Bey de bu sırrı birkaç beyitinde dile getirmiştir: (5/1), (5/11),(13/7)

Akl ider neşve-i hikmetle taḥarrî-i cünûn
 Olsa **esrâr**ına maḥrem dil-i dīvânemiziñ. (11/7)

Sırr-ı haqîkate **maḥrem** olunca (9/1: 1)

⁴ Bakara sûresi/ayet 115.

1.4.2.1.8. Gönül⁵

Gönül, tasavvufî hayatın merkezini teşkil eden bir kavramdır. Tokadizade Şekîb Bey, beyit ve dörtlüklerinde gönül kavramını ayrı manalarda benzetmeler yaparak anlatmıştır.

Gönül İle İlgili Tasavvurlar

a) Ateş

Ateşin yakma özelliğini gönlü tasvir ederken sıkça kullanır Şair, duyduğu acıyı ateşle anlatmıştır. Gönlü ateşle doludur:

Kalbimiz pür-süzdür, çeşmânımız pür eşk-i âl (2/1: 3)

Şevk-i rü'yetten **göñül** pür nûr u nâr (3/4: 1)

b) Umman/ Deniz

Umman/deniz sınırsız oluşu ve çevreleyici olması sebebiyle gönül için bir benzetme unsuru olmuştur. Aşkla heyecana gelen gönül ummana benzetir ve gönlün uçsuz bucaksız bir hâl aldığı vurgulanmıştır.

Cezbe-i 'aşk ile coşduğum zamân,
Göñlümü şanırım bir kıoca '**ummân** (14/2: 2)

c) Ka'be

Mübarek, mukaddes ve harîm olan Ka'be, zâhiren beytullah, bâtinen gönül anlamında bir kavramdır. Yere ve göğe sığmayan Allah, mü'min kulun kalbine sığmıştır:

Göñül bir **Ka'be**'dir gel onu yıkma (17/1: 3)

⁵ ŞENER Hasan, AKATAY Kübra (2018), *Fuzûlî'nin Türkçe Divanı'ndaki Gazellerinde Gönül*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, The Journal of International Social Sciences, C. 28, S: 2, s. 77-95.

d) Divane-Deli

Gönül, aşktan dolayı aklını yitirmiş, divane olmuştur. Bu yüzden de kararsız bir hâl almıştır:

Cilvegehde çehre-i maşşûda ‘işret-ḥānemiz,
Bî-ḳarār-ı zevḳ-i rü’yetdir **dil-i dīvānemiz.** (10/1)

Deli gönlüm gibi nāle-zen bilir (17/2: 2)

e) Tûr

Hız. Mûsâ, Allah’ın cemâlini görmek isteğiyle Tûr Dağı’na çıkmış, burada tecellîye uğramıştır. Tûr, tecellî yeri oluşuyla, kâmil insanın gönlüne benzetilmiştir. Gönüle giren, Hız. Mûsâ gibi, tecellîye uğrayacaktır:

Degildir âşinâ remz-i celîl-i “Len terānî” ye
Kelîm-i ‘aşḳ için vuşlat-nümâ bir **Tûr** olan **gönlüm** (18/6)

f) Mansur

Mansûr, hakîkate ulaşmak için cânını vermiştir. Gönül de çektiği acı ve sızıyla Mansûr gibi inler:

Olur her âh pür sûz ile ehl-i ḥāle vecd-âver
Ḥarîm-i ‘aşḳda hem nāle-i **Manşûr** olan **gönlüm** (18/5)

g) Mûr/ Karınca

Gönlün karıncaya benzetilmesi ve önemsiz görülmesinin nedeni, aşığın kendisini değersiz görmesidir. Tokadizade Şekîb Bey’e göre aşığın amacı, Allah’a ulaşmak, hakikati bulmaktır. Karınca benzetmesi ile bunun zor olduğunu ifade etse de o yolda olduğunu vurgulamıştır:

Ne ‘ālî-cāhdır şāhāne ‘arz-ı iftikār itmez
Benim dergāh-ı Mevlānā’da kemter mûr olan gönlüm (18/7)

h) Kitap

Gönül, Allah'ın sırlarının yazılı olduğu gizli bir kitaba benzetilmiştir:

Kitāb-ı dildeki āyâtı gördüm

Dīdārı gösteren mir'atı gördüm,

Zebūr'u, İncil'i, Tevrāt'ı gördüm,

Leb-i ḥaḳīkatı Qur'ān'da buldum (16/2)

1.4.2.1.9. Aşk

Aşkla İlgili Tasavvurlar

a) Aşk Derdi

Aşk, verdiği ızdırap yüzünden derttir. Bu derde de hiçbir bilim derman olamaz. Dermanı olmayan bir dert olduğu için ancak onu çeken bilir, anlar.

Derd-i 'aşkı şanma ehl-i fen bilir,

Deli gönlüm gibi nāle-zen bilir,

Böyle neden mestem mest iden bilir;

Ta'n itme çekdiğim şahbāyı hoş gör! (17/2)

b) Aşk Şarabı

Şarap, ilahi aşkın tezahürü olarak kullanılan bir simgedir. Aşk, sâlikî vecde hazırlar. Vecde ulaşmak için kalpte kuvvetli bir sevgiye ihtiyaç vardır. Şekîb Bey, rahîk-i 'aşk, şahbā-yı 'aşk terkipleriyle bunu ifade etmiştir. Allah diyerek şarap içmesi, bu şarabı ezelden içmesi aşkın yüceliğini göstermektedir:

Hû diyüp itdim **rahîk-i 'aşk**ı nûş

Şevkden oldum ser-ā-pā şu'le-pûş,

Ḥaḳ-perestem, Ḥaḳdirem olmam ḥamûş,

Şimdi yok karşımda bî-ma'nî nuḳûş, (3/3)

Dünyāya meylim yok kalmam cedelde,

Neyl-i emel nice terk-i emelde,

Bir mest-i bî-hüşem, bezm-i ezelde

Ḳana ḳana içdim **şahbā-yı 'aşk**ı. (15/9)

c) Aşk Ateşi

Aşk, yakıcıdır. Aşkın yakıcı özelliği “nâr” kelimesiyle ifade edilmektedir. Ancak bu şekilde Hudâ’dan haberdar olunur:

Nâr-ı ‘aşkıñla yanan mevķi’-i cem’ü’l-cem’e
İrişüp feyz-i Hudâ’dan olur elbette habîr. (5/24)

d) Aşk Ocağı

Ev, ocak huzur bulunan rahat edilen yerlerdir. Aşk ocağı, mecazî bir söylem olup, gönülü kasteder. Şekîb Bey’e göre aşk ocağında, Allah’tan başka bir şeye itibar edilmez ve zikir seslerinden başka ses gelmez:

Erenlerin ben de gezdim bāğında,
Ne nağmeler duydum her bucağında,
Başka ses yok, şimdi ‘aşk ocağında
Yalnız “Hû” diyen bir şedâ kaldı. (6/6)

e) Aşk Meclisi

Şekîb Bey, “bezm-i ‘aşk” terkihiyle erenler meclisine işaret etmiştir. Âşık, aşk meclisinde hayat bulur. Şair de, bu mecliste kendini ve gerçeği bulmuştur:

Mürşidim demişti: tıtduñ pendimi,
Ayağımdan kesüp atdı bendimi,
Koşup girdim bezm-i ‘aşka, kendimi
Bir nûra müstağrak ‘ummānda buldum. (16/5)

f) Aşk Deryası

Derya, sınırsız oluşu, derinliği ve genişliğiyle aşkla ilişkilendirilen bir benzetme unsurudur. Şair her iki dünyaya sığmayan aşkı derya olarak zikretmiştir:

Melce’imiñ feyzi gelmez ta’bîre,
Bir mûrını vermem biñlerce şîre,
Göñlüm muhîṭ oldu bak lutf-ı pîre,
Kevneyne sığmayan deryā-yı ‘aşkı (15/10)

g) Aşkın Cezbesi

Aşkın en zirvesidir. Tokadizade Şekîb Bey, aşkın cezbesiyle deliye döndüğünü, ne yaptığını bilemez hâle geldiğini ve kendinden geçtiğini söyler. Aşığın, Allah’a en yakın olduğu zaman bu hâldir, bu yüzden de aşığın içi içine sığmaz.

Râm olup **cezbe-i ‘aşk**ıñâ ecrām-ı semā’
Dā’imā devr ile itmekde semā’-ı tanzîr (5/33)

Tārek-i debdebe-i dünyâyız,
Server-i ‘ālem-i istiğnâyız,
‘Ārifiz ‘ārif-i müstesnâyız
Cezbe-i ‘aşk ile hep şeydâyız,
Bende-i Hâzret-i Mevlânâyız. (8/1)

Cezbe-i ‘aşk ile coşduğum zamân,
Gönlümü şanırım bir koca ‘ummân,
Olurum kendime kendimde hayrân,
O hâlimde hem-dem pîrândır baña. (14/2)

1.4.2.1.10. Cân

Cân, cismi yaşatan ve ayakta tutan, varlığa ait en değerli unsurdur. Şekîb Bey’e göre canından geçenler Allah’ı bulurlar. Can tatlıdır, kolay kolay vazgeçilmez ancak sevilene kavuşmak için canı terk etmek gerekir. Şair, bunu da istekle “kurban olmaya gelenler” diye ifade etmiştir. Çünkü kurban, yakın olmanın, muhabbet ve fedakârlığın bir göstergesidir:

Bâb-ı Hâk açıktır merd-i āgāha,
Cāndan geçenlerdir iren Allāh’a,
Hâkîkat yolundan ben bu dergāha,
İstekle gelmiş kurbânlar gördüm. (9/8)

“İstigrak” şiirinde geçen “cânlar” kelimesi vahdet yolundaki salikleri, mürşidleri veya talipleri kasteder:

Ben o vaḥdetgehde uydum **cān**lara
 Şarāb-ı vuşlatla mest olanlara,
 Cezbelerle çıkdım āsumānlara,
 Fevķimde me’āl-i kibriyā kaldı. (6/3)

Can kulağı deyimi de “Kıt’a”şiiirinde geçmiştir.

Sımāḥ-ı **cāna** pür vecd-i şafā her zerredir Allāh. (20: 3)

1.4.2.1.11. Vücūd

Tokadizade Şekîb Bey, eserinde vücūd kelimesini, ölümlü anlamı ve hakikatin maddi varlığı olan anlamında kullanılmıştır:

‘Aķl ile mantıķa bir zamān ķandım,
 Gölgeyi **vücūd**-ı ḥaķīķī şandım,
 Varlık yokluk imiş şimdi inandım;
 Yoklukdaki varlık bürhāndır baña. (14/6)

Vücūd-ı şūrumu itsem de ifnā’ (15/6: 1)

1.4.2.1.12. Akıl-Mantık

Soyut bir kavram ve kuvvet olan akıl, nefsî bir faaliyet olarak görülür. Şekîb Bey, dergâha girmeden önceki hayatını anlatırken akıl ve mantığın nefsi isteklerine çok kandığını, dergâha girdikten sonra da akli terk ettiğini söyler:

Çehre-i ḥikmete diķķatle baķdım,
Mantıķı terk itdim, ‘**aklı** bıraķdım (6/9: 2)

Aķl ile **mantıķa** bir zamān ķandım (14/6: 1)

1.4.2.1.13. Nefis

Sûfilere göre nefis, vücûdun en bayağı tabakasıdır. Vücûdun içinde bulunan ve faaliyet gösteren güçtür. Bu güç, tüm kötülüklerin kaynağı şeklinde tanımlanır. Şekîb Bey nefsiyle mücadele ettiğini dile getirmiştir (16/7).

Ğâlib geldik girüp **nefs** ile cenge,
İltifât itmedik nâm ile nenge,
Yek rengiz girsek de günde biñ renge
Gizli işimiz yok, bî-riyâlarız. (12/6: 1)

1.4.2.1.14. Rûh

Rûh, Allah'ın tecellîsidir. İlahî bir nefestir (14/5). İnsanın bir iç bir de dış âlemi vardır. Dış kısmı yani vücûdu ruhu içinde barındırır. Şekîb Bey'in birkaç şiirinde rûh kavramı geçmiştir:

Rûh-ı şâfım yâd-ı pür-sûzıñla hâlâ nâle-sâz
Âh o demler, âh o fâci'a vaq'a hâtır-güdâz. (2/2)

Yek **rûh** u yek teniz, bilmeyiz hilâf
Başka bir feyz ile olduk sine-şâf,
Cezbelerle her gün ideriz tavâf,
Biz Ka'beyiz dil-i divânemizde. (13/6)

1.4.2.1.15. Bezm

Derviş Sözleri'nde bezm, aşk meclisi, sohbet yeri olarak kullanılmıştır(13/2), (15/3), (16/1):

Bezmiñiñ maḥrem-i bî-hûşı olan ehl-i ḥuzûr
İstemez neşvesini şahv ile itmek tağyîr. (5/28)

Şekîb Bey, elest meclisine de değinmiştir:

Sen o **bezme** gel de gör 'ayş u nûşı

Cibrîli mest itdi cām-ı pür cūşı,
 Olunca zevkîniñ bende bî-hūşı,
 Gözümde ne dünyā ne ‘uqbā kaldı (6/5)

1.4.2.1.16. Devr

Devir, dönüp dolaşmak, başlangınç noktasına gelmektir. İnsân-ı kâmil olan devirini tamamlayıp Allah’a ulaşır. Şekîb Bey’in devr ile ilgili ifadeleri şu şekildedir:

Rām olup cezbe-i ‘aşkıñâ ecrām-ı semā’
 Dā’imā **devr** ile itmekde semā’-ı tanzîr. (5/33)

Ben o vaḥdetgehde gözümü açdım,
 Hâk dedim nuḳûş-ı sivādan kaçdım,
 Yükseldim, ervāḥa nūrımı saçdım
 Bir anda **devr** itdim fezā-yı ‘aşkı. (15/2)

1.4.2.1.17. Hakikat

Tasavvufta hakikat terimi “zahirin ardındaki örtülü, gizli mana, dini hayatın en yüksek seviyede yaşanarak ilahi sırlarlar ulaşmaktır.”⁶ Sözle anlatılmayan, kalbin sürekli iman ettiği varlığın huzurunda bulunması diye de tanımlanır. Şekîb Bey de bu manalarda kullanmıştır:

Çok gözyaşı dökdüm ben bu ‘ālemde,
 Dimem çekmedigim bir cefā kaldı,
 Faḳat **hakîkati** gördüğüm demde,
 Zann itme korkduğum bir belā kaldı. (6/1)

Sırr-ı **hakîkate** mahrem olunca
 Bir ḳatre şeklinde ‘ummānlar gördüm,
 Merdān-ı Hudāya hem-dem olunca,
 Dervîş şüretinde sulṭānlar gördüm. (9/1)

⁶ <http://www.kubbealtilugati.com/sonuclar.aspx?km=bu%C5%9Fir&mi=0>

İdrākī hālîmîz, kâlimîz yaqar,
 Yanımızdan itsün ‘âkıllar firâr,
 Āteşden yapılmış sefinemiz var,
 Baħr-ı **hakikat**de nâ-ħudâlarız. (12/5)

1.4.2.1.18. Yakîn

Yakîn; açık, kesin ve şüphe duyulmayacak bilgi demektir. Üç mertebesi vardır: İlme’l yakîn, akıl ve tefekkürle ulaşılan bilgi; aynî yakîn tecrübe ve gözlemle ulaşılan bilgi; hakke’l yakîn ise her iki bilgiyle birlikte ulaşılan bilgidir. Derviş Sözleri’nde iki dörtlükte geçmiştir:

Ėaşy ider rûhunu erbâb-ı **yakînî**ñ elbet
 En küçük nûkte-i rengîni de efsânemiziñ (11/6)

Ėalbimiz **yakîndir**, baħmayız dūra, (13/3: 3)

1.4.2.1.19. Fenâ

Tasavvufta kelime anlamı, geçici olmak, yok olmak, ölmek gibi manalara gelen fenâ terimi genellikle Allah’ın varlığını kullukla ilgili hükümlerde görmek anlamındaki bekâ kelimesiyle birlikte kullanılır.

Fena makamı, yokluk mertebesine ulaşmak, yok olmak, Hak’ta var olmaktır. Beşeri varlığından ilâhi varlığına yolculuk eden sâlik, terk makâmlarını yaşayarak fenâda bekâ bulur. Bu terk makamları inkâr değildir. Allah ile olmak yani bekabillah hâli ise beşeri vücûd ilahi vücûdla karışır ve ikilik yani şüphe ortadan kalkar⁷. Şekîb Bey de fena kavramını kasidesinde dile getirmiştir:

Te’sîr-i Ėarâm ile yanan ehl-i kemâle
 Mefhûm-ı **fenâ** devlet-i ‘uzmâ-yı bekâdır (7/31)

Kim girse olur nâ’il-i hestî-i mü’ebbed
 Maħkûm-ı **fenâ** varsa o dergehde **fenâdır** (7/23)

⁷ TATCI, Mustafa (2005), *Yunus Emre Külliyyatı I, Yunus Emre Divânı Tahlil*, İstanbul: MEB Yayınları

1.4.2.1.20. Terk

Fakr makamına ulaşmak için “terk” mertebelerinden geçmek gerekir. Bu mertebeler “dünya terki, ukba terki ve terki terk” şeklindedir⁸. Şekîb Bey, dünya ve cihan terki, akli ve mantığı terk şeklinde kullanmıştır.

Terk idüp mülk-i cihānı olurum dergehiñe
Şıdk u ihlās ile elbet yine dervîş-i fakîr. (5/27)

Çehre-i hikmete diğkâtle bağıdım,
Mantığı **terk** itdim, ‘aklı bıraktım (6/9:2)

1.4.2.1.21. Cezbe

İnsanın çok duygulandığı bir olay karşısında aşırı bir heyecan haliyle kendinden geçmesidir. Tasavvuftaki manası ise Allah’ın, manevi olarak kulunu kendisine yaklaştırmasıyla kuldaki coşkunluk ve kendinden geçme halidir. Dervîş Sözlere’nde de “cezbe” bu anlamda birkaç beyitte geçmiştir:

Cezbe inzâr idiyor cebhe-i rahşānında
Dā’imā şa’şa’a-i feyz-i Hudāvend-i kâdîr (5/2)

Rām olup **cezbe**-i ‘aşkıñâ ecrām-ı semā’
Dā’imā devr ile itmekde semā’-ı tanzîr. (5/33)

Cezbelerle çıktım āsumānlara, (6/3)

Mānend-i ney-i **cezbe** fezā kîlk-i bülendi
Bir hālet-i kudsiyye ile nağme-serādır (7/13)

Cezbelerle her gün ideriz tavāf,
Biz Ka’beyiz dil-i dīvānemizde. (13/6:3)

⁸TATCI, Mustafa (2005), *Yunus Emre Külliyyatı I, Yunus Emre Dîvânı Tahlil*, İstanbul: MEB Yayınları.

1.4.2.1.22. Nazar

Mürşid-i kâmil'in sâlike manevi hayat veren, feyiz ne neşe veren bakışına denir. Bu bakış, beşeri varlığı ilâhî varlıkta yok eden bir kuvvettir. Şekîb Bey, nazarın “gözde” olduğunu söyler:

Olamaz südde-i iclâliñe peyveste **nazar**
İremez mertebe-i kadriñe idrâk-i kaşîr (5/3)

Zerre-i kemteri hürşid ile hem-hâl itmek
Nazar-ı aqdes-i feyyâzîñ için emr-i yesîr. (5/20)

Semâvî bir cihânîñ Ka'be-i vîrânıdır el-Ḥaḳ
Cenâb-ı Ḥaḳḳa her dem **nazar** u manzûr olan göñlüm (18/2)

Vech-i bâkîdir **nazargâh**ım benim,
Dâ'imâ kalbimde Allâh'ım benim. (3/2)

1.4.2.1.23. Sıdk

Sıdk, doğruluk demektir. Bu doğruluk sözde, davranışta ve düşüncededir. Sıdk makamına erişen sâlik, ilâhî eâneti taşıyabilir. Makama eren sâlik için Şekîb Bey şöyle demiştir:

Bir kerre iren **şıdk** ile iqbâl-i duḡûle
Bir mûr-ı ḥaḳîr olsa da bî-ḥavf u recâdır (7/22)

Sıdk, bütün düşünceleri, şüpheleri yok eden bir ateştir. Fena makamında, şüpheden söz edilemeyeceği gibi sıdktan da eser kalmamıştır. Zira sıdk makamından geçerek fenâyâ ulaşmıştır:

Terk idüp mülk-i cihânı olurum dergehiñe
Şıdk u iḥlâs ile elbet yine dervîş-i faḳîr. (5/27)

1.4.2.1.24. Kerâmet

“Cömert ve aziz olmak” kökünden gelen kelimedir. Allah’ın bir lütf ve ihsan eseri olarak velî kullarına verdiği olağanüstü şeyler yapma gücü ile ortaya koyulan akıl sınırlarını aşan iş ve hâldir⁹. Şekîb Bey, gelen sesin kerametliliğini ve bunu Allah’ın verdiği bir nimet olarak söylemiştir:

Her şavt-ı **kerâmet** eşeri ‘arş-ı Hudâ’dan
Bir müjde-i kudsî ile ‘uşşâka nidâdır (7/25)

1.4.2.1.25. Rızâ

Rızâ, kulun her türlü tecellîyi kabul edip, boyun eğmesi ve Allah’ın kulun hali ve yaptıkları karşısında duyduğu hoşnutluktur. Şekîb Bey’in şiirlerinde rızâ şöyle geçmiştir:

Ey tâlib-i ihsânı o müncî-i celilî
Neyl-i emeliñ çâresi teslim ü **rızâ**dır (7/17)

Başımız südde-i bâb-ı **rızâ**da,
Tevekkül ehline pişvâlarız. (12/1:3)

1.4.2.1.26. İnâyet

İnâyet, Allah’ın rahmet sıfatından tecellî eder. Seçilmiş kulların kalbine dolan sevinç, iyilik ve lütuflardır. Kul, Allah’ın inayetiyle yüce makamlara ulaşır:

Yed-i ‘ulyâ-yı ‘**inâyet**le idüp ref’-i niğâb
Çeşmimi çehre-i maşûd ile itdin tenvîr. (5/22)

Ezelden müncelî hidâyet bizde,
Ehl-i isti’dâda ‘**inâyet** bizde,. (12/2:2)

1.4.2.1.27. Himmet

Himmet, tasavvufî manada sâlikin gayretine karşılık olarak mürşidin manevi yardım etmesidir. Şekîb Bey, pirin himmetine muhtaç olduklarını söylemiştir:

⁹ <http://www.kubbealtilugati.com/sonuclar.aspx?km=bu%C5%9Fir&mi=0>

Hep müftekiriz **himmet**-i kudsiyye-i Pîre
Emrâzına rûhün nîgeh-i luṭf-ı şifâdır (7/24)

Her **himmet**iniñ gâyesi âsîb-i kazâdan
Dervîş-i meded-ḥ'âhına te'mîn-i rehâdır (7/28)

1.4.2.1.28. Halvet

Halvet, kulun Allah'ın huzunda onunla halleşmesi, manen sohbet etmesidir. Şekîb Bey, halvet-hane ibaresiyle bu sohbetin yapıldığı yeri ifade etmiştir:

Şem'-i **halvet**-ḥâne-i kudsız ki evc-i 'aşḳda,
Şeh-per-i Cibrîl'e fâ'îḳdir per-i pervânemiz. (10/6)

1.4.2.1.29. Havf- Recâ

Korku ve ümit demektir. Tasavvufî manası ise Allah'ın sevgisini kaybetmemek için kötülüklerden alıkoyan korku ve Allah'ın rızâsını kazanmaya teşvik eden ümittir. Şekîb Bey, iḳbâl-i duḥûle varan kişi için artık havf u recânın manasız olduğunu ifade etmiştir:

Bir kerre iren şıḏḳ ile iḳbâl-i duḥûle
Bir mûr-ı ḥaḳîr olsa da bî-**havf** u **recâ**dır (7/22)

1.4.2.1.30. Rüyâ

Şekîb Bey, rüyâ kelimesini bir dörtlüğünde düş, gerçek olmayan durum manasında kullanmıştır. Dünya hayatının, korkulu bir rüyâ olduğunu söylemiştir:

Biliyorsuñ yokdur bir şeyde şebât,
Bî-vefâ dünyâya itme iltifât,
Senlik, benlik nedir **rû'yâ**dır ḥayât,
Uyan o ḳorḳulu **rû'yâ**yı ḥoş gör! (17/3)

1.4.2.1.31. Hayrân

Derviş Sözleri’nde hayrân, yaratana yaratılmışta, Hakk’ı halkta görme anlamında ve Allah’ın fiil ya da sıfatlarındaki kemali anlamakla başlayan hayranlık, aynı zamanda aklın işlevlerini yitirdiği bir makam anlamında da kullanılmıştır:

Kemâlât oldı **hayrân**-ı kemâliñ yâ Resûla’llâh,
Cenâb-ı Hâk gibi yokdur mişâliñ yâ Resûla’llâh (1/1:3)

Oldı **hayrân**-ı ‘ulüvv-i ictihādîñ kâ’inât,
Mevt-i pür-şânîñla bulduk başka bir feyz-i hayât, (2/6:3)

Takşîrini ‘afv eyle ki **hayrân**-ı kemâliñ
İclâliñe bir vâşîf-ı âzâde riyâdır (7/39)

1.4.2.1.32. Nefes

Nefes, soluk demektir. İnsanın madde olarak yaşadığının tek kanıtıdır. Tokadizade Şekîb Bey, bir an bile Allah’tan ayrı düşmediğini “bir nefes” ibaresiyle ifade etmiştir:

Her nereye bakşam görünür Hudâ,
Bir **nefes** de Hâkdan degilim cüdâ, (16/3:2)

1.4.2.1.33. Tevekkül

Tevekkül, kulun Allah’ın mutlak irâdesine tam teslim olması ve kadere razı olmasıdır. Şekîb Bey, tevekkül ehline önder olduklarını ifade etmiştir:

Ne hâletdir bilmem biz bu dünyâda
Belâdan zevk almış mübtelâlarız,
Başımız südde-i bâb-ı rızâda,
Tevekkül ehline pîşvâlarız. (12/1)

1.4.2.1.34. Hikmet

Hikmet kelimesi, hakimlik, bilgelik anlamları dışında Allah'ın kulun kalbine eşyanın hakikati hakkında koyduğu akılla elde edilemeyen kalbî ilim, eşyanın hakîkâtini olduğu gibi bilme, Allah ile kâinat, insanla alem arasındaki bağları alemle ilgili gerçekleri kavrama ilmi, ledün ilmi olarak tanımlanır.

Likâ-yı **hikmetiñ** pîrâye-dâr-ı feyz-i “Mâ evhâ”, (1/3:3)

Allah'ın sonsuz hikmetleri vardır ve bunları herkes bilmez. Şekîb Bey, bu hikmetleri anlayan ve hikmet yoluna tabii olduklarını “Erenlerin Lisanından” şiirinde dile getirmiştir (12).

Ehline ‘ayândır bu sözdeki râz,
Onu bilen bilir, herkes añlamaz.
Yanımızda birdir haķîkat, mecâz
Tarîķ-i **hikmet**de muķtedâlarız. (12/4)

Neşve-i **hikmeti** bezm-i şafâda
Ėarîķ-i vecd olan yârânda buldum,
Eñ ‘ulvî feyz ile ‘aşķı dünyâda
Bâb-ı Mevlânâ’yı bulanda buldum (16/1)

Şekîb Bey, raķîķ-i hikmetle mest olup dert keder çekmemek gerektiğine, dünyayı ve yaratılanları yaradandan ötürü hoş görmek gerektiğine de vurgu yapmıştır:

Tevâzu’ı sev de şûretde pest ol,
Ėam çekme, raķîķ-i **hikmet**le mest ol,
Didinmeyi bırak, şafâ-perest ol,
Yârânı incitme, ‘adâyı hoş gör! (17/5)

1.4.2.1.35. İhsân

İhsân, Allah'ın kuluna manevi lutfudur, bağışlanmasıdır.

Ey tâlib-i **ihşânı** o müncî-i celîliñ
Neyl-i emeliñ çâresi teslîm ü rızâdır (7/17)

1.4.2.2. Tarikat İle İlgili Mefhumlar

1.4.2.2.1. Mürşid

Mürşid, irşad eden yol gösteren, rehber olan kişidir. Gerçek mürşid, Hz.Muhammed'dir. Hz.Peygamber'e varis olan kâmil insanlar, bütün ahlâki ve ilmî hususiyetleriyle irşada yetkili olmuşlardır. Kamil insan olan mürşid, kulların Allah'a açılan kapısı gibidir. Salıklar, bu kapıdan geçerek Allah yolunu bulurlar. Şekîb Bey şiirlerinde mürşidin bu özelliklerine değinmiştir:

Rehberin bir **mürşid** olsun Hâk-nümâ
Sende idrâk et nedir feyz-i Hudâ,
Ârif ol, ser-mest-i vecd ol dâ'imâ,
Kılma bir dem zevk-i vuşlatdan cüdâ, (4/2)

Mürşidim demişti: tutduñ pendimi,
Ayagımdan kesüp atdı bendimi,
Koşup girdim bezm-i 'aşka, kendimi
Bir nûra müstağrak 'ummânda buldum (16/5)

1.4.2.2.2. Derviş

Dervîş, Farsça yoksul kişi anlamına gelmektedir. Terim olarak ise bir tarîkata giren kişiye denir. Şekîb Bey'e göre dervîş, dünyadan elini çekmiş, doğru ve samimi bir şekilde dergaha giren kişidir.

Terk idüp mülk-i cihânı olurum dergehiñe
Şıdık u ihlâs ile elbet yine **dervîş-i** fakîr. (5/27)

Sırr-ı hâkîkate mahrem olunca,
Bir katre şeklinde 'ummânlar gördüm,
Merdân-ı Hudâya hem-dem olunca,
Dervîş şüretinde sulţânlar gördüm. (9/1)

1.4.2.2.3. Salik

Tarikate girmiş, bir mürşide bağlanarak Hak yolcusu olan kimse olarak tanımlanır. Tasavvufta sâlik, seyr ü sülûk eden kişinin vuslata ulaşınca kadar geçireceği aşamaları gösterir. Derviş Sözleri’nde de bu özelliğine değinilmiştir:

Edeb-âmûz olarak **sâlik**-i rûşen güheri
Neşve-i üns ile elbette idersin dil-sîr (5/21)

1.4.2.2.4. Pîr

Pîr kelimesi, ihtiyar anlamına gelmekle beraber tarîkat kurucusu veya mürşidi anlamına da gelmektedir (7/16), (8/2). Bu kavramı Şekîb Bey şiirlerinde Mevlana için de kullanmıştır:

Es-selâm ey ‘azamet-i pür-i lâhût-i mesîr
Hağ-nümâ ‘ârif-i esrâr-ı ledün hazret-i **pîr** (5/1)

Âlevli çöllerde gezdim, dolaşdım,
Cehennemden kopmuş dağlardan aşdım,
Nihayet dergah-i **pîre** ulaşdım,
Ėamım yandı, rûhum pür-şafâ kaldı. (6/2)

1.4.2.2.5. Dergâh

Farsça “kapı dibi, eşik” anlamlarına gelen dergâh, tarîkatlerde dervîşlerin zikir ve ibadet ettikleri, içinde tarîkatin gerektiği şekilde yaşanılan yer olarak da tanımlanır. Şekîb Bey, “dergeh-i Molla” diyerek Mevlevî dergahını kastetmiştir. Bu kullanımının dışında dergah şeklinde birkaç şiirinde de bu kavramı kullanmıştır. (7/23), (8/6), (5/31)

Terk idüp mülk-i cihânı olurum **dergehi**ne
Şıdık u ihlâs ile elbet yine dervîş-i fakîr. (5/27)

Ta’zîm ile gel **dergeh**-i Mollâ’ya dağîl ol,
Öğren o nasıl merkez-i iclâl-i ‘alâdır. (7/21)

1.4.2.2.6. İrşâd

Doğru yolu bulma, gösterme anlamında kullanılmıştır. Gönül gözüyle bakılması gerektiğini ifade etmiştir.

Bağ rütbe-i **irşâd**ına çeşm-i dil ü cāndan
Hâşşiyyeti her nazra seniñ selb-i ‘imâdır (7/27)

1.4.2.2.7. Zikir

Tarikatlerin temelini zikir oluşturur. Gerçek manada zikir her an Allah’ı hatırlamaktır. En büyük ve üstün zikir tevhid/ vahdet zikridir. Şekîb Bey, “Vahdet” adlı şiirinde bu şekilde kullanmıştır:

Zikr-i Hudâdır elhân-ı şevkim
Nağmemle pürdür gülzâr-ı vahdet (19/ 10)

1.4.2.2.8. Semâ

Duymak, işitmek demektir. Sûfinin, vecd haline gelerek hiçbir kurala uymadan Allah’a ibadet için dönmesidir. Semâ kavramı Şekîb Bey tarafından da bu manada kullanılmıştır (7/5),(10/4):

Râm olup cezbe-i ‘aşkıñâ ecrām-ı **semâ**’
Dâ’imâ devr ile itmekde **semâ**’-ı tanzîr. (5/33)

1.4.2.2.9. Sikke

Mevlevîlerin başlarına taktıkları, keçeden yapılmış, bal rengindeki küllahlara verilen isimdir. Şekîb Bey “sikke-pûş”, sikke giyen mevlevî dervişi terkiibini kullanmıştır:

Sikke-pûş ol zevk-i eyvâ’llahı bul (4/1: 3)

1.4.2.3. Bazı Mutasavvıflar

1.4.2.3.1. Hallâc-ı Mansûr

Hallâc-ı Mansûr (ölm. 309/921), Allah aşkının örneklerinden biridir. Mansûr’la beraber açığa çıkardığı sırrı dile getiren “Ene’l-Hak” sözü de sık sık tasavvufi eserlerde iktibas edilmektedir. Bu ifade, bazen doğrudan Mansûr’u telmih eder. Ene’l- Hak sözü vahdet-i vücudun, fena makamlarından ibarettir. Hallâc-ı Mansûr, fenafillah sırrını ifşa ettiği için asılarak öldürülmüştür. Şekîb Bey’in Mansûr ile ilgili dörtlüğü şöyledir:

Hakķı görmek için gitmeyiz Tûr’a,
Maḥremiz “ene’l-Hak” diyen **Manşûr**’a,
Ḳalbimiz yakındır, bakmayız dūra,
“Kenz-i maḥfi” bulduk vîrânemizde (13/3)

1.4.2.3.2. Yenişehirli Avni

Şekîb Bey, kaleme aldığı kaside şiirini bizzat Yenişehirli Avni için yazmıştır. Onun söylemlerindeki hikmeti ve derinliği bu kasidesinde övgüyle anlatmıştır.

Şairliğinin doğuştan geldiğini ifade etmiştir. “Bîşnev” ifadesiyle de Mevlevîliğine, sesinin ve şairliğinin güzelliğine vurgu yapmıştır: (7,12)

‘**Avnî** ki ser-efrâz-ı kibâr-ı şu’arâdır,
Levḥ-i dili âyîne-i ilhâm-ı Hudâdır. (7/1)

1.4.2.3.3. Mevlânâ Celaledin-i Rûmî

Şekîb Bey’e göre Mevlana, ölü gönülleri diriltten, doğru yolu gösteren, insanı kendine getiren, şehvet içinde nefse hakim olmayı öğreten büyük bir mürşittir. Mevlânâ’ya göre varlıkta birlik felsefesine gönül temizliğiyle ulaşılabilir. Şekîb Bey, Mevlana’ya hitap ederken Hazret-i Mevlana dışında Hazret-i Molla, Pîr, Molla, Dergeh-i Molla gibi kelime ve terkipleri kullanmıştır:

Pîrimizdir bize âyîne-i Ḥak,
Sebk-âmûz-ı kemâl-i muṭlaḳ,
O ider feyze bizi müstaḡraḳ,
Hep diriz yek dil yek cân olarak
Bende-i Ḥazret-i **Mevlânâ**yız (8/2)

Mevlevilik ise Mevlânâ Celaleddin Rûmî'nin sevgi ve hoşgörüye dayanan, temelinde İslamî inançların yer aldığı, ölümünden sonra oğlu Sultan Veled'in sistemleştirdiği bir tarikattir. Mevlevilik, umutlarını yitirme aşamasındaki insanlara umut aşılayan, manevi duygularını yücelten ve felaketlere direnme gücü vermiştir.

Şekîb Bey, mevlevilik tarikatine girdikten sonra dünyayı boş verdiğini, girdiği bu yol sayesinde manevi duygulara büründüğünü, varlığının nura bürünerek arşa yükseldiğini bazı şiirlerinde anlatmıştır.

Şair, mevlevi dergâhına girdikten sonra yazdığı “Neler Gördüm” adlı şiirinde gördüklerini; bu dergâhta bulduklarını ve hissettiklerini ise “Derviş Sözleri” adlı şiirlerinde dile getirmiştir:

Sırr-ı haqîkate mahrem olunca,
Bir katre şeklinde ‘ummânlar gördüm,
Merdân-ı Hudâya hem-dem olunca,
Dervîş şûretinde sulţânlar gördüm. (9/1)

‘Akl ile mantıka bir zamân kândım,
Gölgeyi vücûd-ı haqîkî şandım,
Varlık yokluk imiş şimdi inandım;
Yoklukdaki varlık bürhândır baña (14/6)

Mevlânâ'da ney, salih insan, kamil insan demektir. Neyden çıkan ses Allah'a olan aşkın sesidir. Semâ esnasında inleyen ney, Hakk'a kavuşmanın özlemini çekmektedir. Ney ezel-ebed arasında bir yolculuk aracıdır. Şekîb Bey de birkaç şiirinde neyin bu özelliğini dile getirmiştir:

Yanık yürekleri inledirken ney,
Âteşden kadehle içmişdim bir mey,
O anda gözümden silindi her şey,
Karşımda Cenâb-ı Mevlânâ kaldı. (6/4)

1.4.2.4. Ahlakî Unsurlar

1.4.2.4.1. Cömertlik (Cûd)

Cûd, ihsanda bulunma, el açıklığı manasına gelmektedir. Şekîb Bey, Hak'tan dileklerini cömertlik makamından istemektedir:

Sen benim pîr-i emel-bağış u kerem-kârımsıñ
Ben seniñ dergeh-i **cûdu**nda meded cûy-ı haķîr. (5/31)

1.4.2.4.2. Tevâzu

Alçakgönüllülük, kibirli olmama anlamlarında kullanılmıştır. Beyitte görünüşte de alçak gönüllü olmayı, Allah yolunda mest olamayı ve dert, keder çekmemeyi söylemiştir:

Tevâzu'ı sev de şûretde pest ol
Ėam çekme, raķîķ-i hikmetle mest ol,
Didinmeyi bırak, şafâ-perest ol,
Yârânı incitme, 'adâyı hoş gör! (17/5)

1.4.2.4.3. Riyâ

Tokadizde Şekîb Bey, günahları af olanların, Allah'a karşı saygılarının gösteriş için değil de samimi yapılacağından bahseder.

Takşîrini 'afv eyle ki hayrân-ı kemâliñ
İclâliñe bir vâşif-ı âzâde **riyâdır** (7/39)

İKİNCİ BÖLÜM

2. METNİN TRANSKRİPSİYONU

Tablo 2. Transkripsiyon İşaretleri

ا	A, a, Ā, ā, E, e	ش	Ş, ş
أ	ó	ص	Ś, ś
ب	B, b	ض	Ž,ž, Đ, đ
پ	P, p	ط	T, t
ت	T, t	ظ	Ž,ž
ث	Ŝ, ŝ	ع	Ō
ج	C, c	غ	Ġ,ġ
چ	Ç, ç	ف	F,f
ح	Ĥ, ĥ	ق	K,k
خ	H, h	ک	K,k, G, g, ñ
د	D, d	ل	L,l
ذ	Ž, ž	م	M, n
ر	R, r	ن	N, n
ز	Z, z	و	U, u, Ů, ů, V,v
ژ	J,j	ه	H, h
س	S, s	ی	I,i, I,ı, Ĭ, i, Y,y

2.1. Metnin Oluşturulmasında İzlenen Yöntem

1. Metin oluşturulurken yukarıdaki transkripsiyon alfabesi esas alınmıştır.
2. Metnin aslına bağlı kalınarak metin içerisinde gösterilen dipnotlar yine dipnot şeklinde gösterilmiştir.
3. Farsça “vâv-ı madûle”ler “v” ile gösterildi: dil-ĥ^vāh, sebak- ĥ^vān, ĥ^vāb-ı ġaflet...
4. Metnin sayfa numaraları solda köşeli parantez [] içinde verildi. Her şiire numara verildi ve her şiirin başında vezinleri gösterildi.

5. Arapça ve Farsça sözcüklerle oluşturulan birleşik kelimeler ve ön ekler kısa çizgi (-) ile gösterildi: şeref-yâb, sirişk-âlûd, dil-sûz, bâlâ-ter... Bazı kalıplaşmış kelimeler ise bitişik gösterildi: cilvegeh, meyhâne...
6. Manzumelerde yer alan dini unsurlar –ayet ve hadisler- tırnak içinde gösterilmiştir.
7. Özel isimler büyük harfle gösterildi ve bu isimlere gelen ekler kesme işareti ile ayrıldı.
8. Metindeki manzume başlıkları bold şeklinde gösterildi.
9. Metin oluşturulurken İsmail Ünver'in "Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler" (1993: 51-90) başlıklı makalesindeki esaslara uyulmaya çalışılmıştır.

2.2. Çeviri yazı

[3] -1-

Na't

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün

- 1 Celî her yerde envâr-ı cemâliñ yâ Resûla'llâh,
Cihân meşhûn-ı 'aşk-ı bî-zevâliñ yâ Resûla'llâh,
Me'âl-âmûz-ı haqdır her maqâliñ yâ Resûla'llâh,
Kemâlât oldı hayrân-ı kemâliñ yâ Resûla'llâh,
Cenâb-ı Haq gibi yokdur mişâliñ yâ Resûla'llâh. [*]¹⁰
- 2 Sümüvv-i hilkat-ı kudsiyyeñiñ hayrânıdır eflāk,
'Ulüvv-i şânıñiñ bürhân-ı bî-mânendidir "Levlāk",
Kemâl-i rif'at-ı zâtıñ degil küncide-i idrāk,
Meleklerdir huzûr-ı 'izz ü iclâliñde rû-ber-hāk
Cenâb-ı Haq gibi yokdur mişâliñ yâ Resûla'llâh.
- 3 'Ulüvv-i pâyeñiñ mir'âtı "Subhâne'llezî esrâ",
[4] Şeref-yâb-ı cemâl-i aqdesiñdir bezm-i "Ev ednâ",

¹⁰ [*] Bu mısra' İzmirli Fâzıl-ı Muhterem Bıçakcızâde Haqqı Beg Efendiniñ'dir.

Likā-yı hikmetiñ pīrāyedār-ı feyz-i “Mā evhā”,
 Seni tavşif için bilmem ne yazsun hāme-i şeydā;
 Cenāb-ı Hāḡ gibi yokdur mişālīñ yā Resūla’llāh.

- 4 Penāgāh-ı ‘avālimdir dūr-i pūr-feyz-i iḡsānīñ,
 İlāhī bir tecellīgāhısıñ elṭāf-ı Raḡmān’ıñ,
 Şekve vü şānıñıñ burhān-ı Yezdānesi Ḳur’ān’ıñ,
 Bütün sükkān-ı arz ü āsumān olmaz mı ḡayrānıñ,
 Cenāb-ı Hāḡ gibi yokdur mişālīñ yā Resūla’llāh.

[5] -2-

Merşiye

Fā’ ilātün Fā’ ilātün Fā’ ilātün Fā’ ilün

- 1 Ey şehīd-i aḡdes, ey sıbt-ı Nebī-i Zü’l-celāl!
 Geldi yevm-i riḡletiñ olduḡ bütün ber-geşte-ḡāl
 Ḳalbimiz pūr-sūzdır, çeşmānımız pūr eşk-i āl,
 Oldu yād-ı fāci’añdan ḡüzne müsteḡrak ḡayāl;
 Zaḡmdār-ı tiḡ-i bī-dād olduḡıñ demdir bugün,
 Bir dem-i derd ü belā, bir yevm-i mātemdir bugün;
- 2 Ḳurretü’l-‘ayn-ı Nebī-i müctebāsıñ yā Ḥüseyn,
 Mefḡar-ı āl-i Cenāb-ı Muşṭafā’sıñ yā Ḥüseyn,
 Vāriş-i şān-ı ‘Aliyyü’l-Murtezā’sıñ yā Ḥüseyn,
 Āh kim ḡurbān-ı aḡkām-ı ḡazāsıñ yā Ḥüseyn,
 Rūḡ-ı şāfım yād-ı pūr-sūzıñla ḡālā nāle-sāz,
 Āh o demler, āh o fāci’a vaḡ’a ḡāṭır-ḡüdāz.

- [6]3 Ben naşıl olmam sirişk-ālūd-ı mātem bī-ḡarār,
 Ḥūn içinde teşne-leb itdiñ bu ‘ālemden ḡüzār.
 Olsa lāyıḡdur bugün rūḡ-ı Muḡammed girye-bār
 Ey Nebī-siret, meālī-perver ü Ḥaydar-vaḡār

Sen şehîd oldun yıkıldı Ka'be-i 'ulyā-yı Hâk
Meşhediñden oldı vâşıl Hâkka vāveylā- yı Hâk

- 4 Hâşm-ı bed-māyeñ o süflî, müfteris hâşm-i ilāh,
Hānedān-ı Seyyidü'l-Kevneyn'e çok zulm itdi āh,
Hâkķı dest-i mel'anet kârende eylerken tebāh,
Çehre-i kudsi-i hikmet elbet olmuşdur siyāh;

Tā-be mahşer vaķ'a-i dil-sūzıññ giryānıyız,
Biz bu hükmi-i cān-güdāz-ı kudretiñ hayrānıyız.

- 5 Şavletiñ lertzān iderken hâşm-ı bî-imānıññ,
Görmüş olsaydı eb-i zî-necdetiñ cevlanıññ,
Dirdi taķbîl eyleyüp şemşîr-i hūn-efşānıññ,
Halka pek merdāne gösterdiñ 'ulüvv-i şānıññ,

- [7] Āferîñ ey qahramān-ı zî-muhabbet āferîñ,
Dest-i pür-zūruñla fahr itsün şu seyf-i āteşîñ.

- 6 İtmediñ dünyāya tenzîl-i nigāh-ı iltifāt,
Merg-i hā'ilden hāzer göstermedüñ, itdüñ sebāt,
Oldı hayrān-ı 'ulüvv-i ictihādıñ kâ'ināt,
Mevt-i pür-şānıñla bulduk başka bir feyz-i hayāt,

Sen şehîd olduñ şehādet aldı şān-ı berterîñ
İtdi te'mîn-i zafer-i hâkķā o mel'ün-ı mehîñ

- 7 Sāha-i heycāda ey şîr-efgen-i Haydar-tüvān,
Zür-ı 'Azrā'il'i her darbeñle eylerdiñ ayān,
Berk-i şemşîriñ iderkeñ haţf-ı çeşm-i āsumān,
Dirdi hayretlerle havl-i 'arşdan kerrübiyān

Rezm-i şîrâneñle şanıñ oldı bālā-ter seniñ,
Vālidin ‘ukbāda elbet iftiḥār eyler seniñ.

- 8 Maḫṣadın şāyeste-i taḫdīs idi, fikriñ sedīd
Oldı her ḳavliñde, her fi’inde ‘ulviyyet be-dīd,

- [8] Ḥalka beht-āverdi izḥār itdigin ‘azm-i şedīd,
Mevti bī-bākāne istiḥrāk idüp olduñ şehīd;

‘Arş-ı nūr-āgīni iclāl oldı kabır-i berteriñ,
Fevḳ-i idrākindedir ḳudsiyyetin ḥākīleriñ.

- 9 Şimdi her yer giryezār-ı Kerbelâ’dır yā Ḥüseyn,
Şimdi her ses bir enīn-i gam-fezâdır yā Ḥüseyn,
Pür-i te’şīr sen de aḡlarsañ revâdır yā Ḥüseyn,
Mācerā ḥālā o fāci’ mācerâdır yā Ḥüseyn! [*]¹¹

Biz bugün maḥkūm-ı ye’siz, pek perīşānız yine,
Āh-ı dem-sāz-ı enīn-i ye’s ü ḥüsrānız yine.

- [9] -3-

İlahī

Fā’ ilātün Fā’ ilātün Fā’ ilün

- 1 Oldı minhāc-ı hüdā rāḥım benim,
Yok Ḥudā’dan başḳa dil-ḥ’āḥım benim,
Nürdandır ḳalb-i āgāḥım benim,
‘Aşḳımuñ bürhānıdır āḥım benim,

Vech-i bākīdir nazargāḥım benim,
Dā’imā ḳalbimde Allāh’ım benim.

¹¹[*] Bu merşiyeyi İstanbul’un efāzıl ulemāsından üstād muḥterem Tahirü’l Mevlevî Beg Efendi tarafından çıkarılan “Maḥfıl” risāle-i ilmiyye vü edebiiyyesiyle neşr etmiş idim. O sırada vatanımız Yunan meżālimiyle inliyordu.

- 2 Zerreler olmuş birer mir'ât-ı Hâk,
Ay, güneş, encüm bütün âyât-ı Hâk ,
Bence yokdur hâcet-i işbât-ı Hâk,
Her cihetden rû-nümâdır zât-ı Hâk,

Vech-i bâkîdir nazargâhım benim,
Dâ'imâ kalbimde Allâh'ım benim.

- 3 Hû diyüp itdim rahîk-i 'aşkı nûş,
Şevkden oldum ser-â-pâ şu'le-pûş,
[10] Hâk-perestem, Hâk direm olmam hamûş,
Şimdi yok karşımda bî-ma'nî nuķûş,

Vech-i bâkîdir nazargâhım benim,
Dâ'imâ kalbimde Allâh'ım benim.

- 4 Şevk-i rû'yetten gönül pür nûr u nâr
Başka bir hâletle rûhum bî-karâr
'Âşıkım, destimde yokdur ihtiyâr
Olmamak mümkün mü bilmem cezbedâr

Vech-i bâkîdir nazargâhım benim,
Dâ'imâ kalbimde Allâh'ım benim.

[11] -4-

İlahî [*]¹²

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

- 1 Hâkka işâl eyleyen şeh-râhı bul,
'Âlem-i keşretde vahdetgâhı bul,
Sikke-pûş ol zevk-i eyvâ'llahı bul,

¹²[*] Bu iki ilahî üstad-i müsikî şâdet-me'âb İzmirli Râkm Efendi tarafından bestelenmiştir.

Gel Һarīm-i ‘aşka gir dil-Һā’ı bul,
Māsivādan el çeküp Allāh’ı bul.

- 2 Rehberiñ bir mürşid olsun Һaқ-nümā,
Sen de idrāk et nedir feyz-i Һudā,
‘Ārif ol, ser-mest-i vecd ol dā’imā,
Қalma bir dem zevқ-i vuşlatdan cūdā,
Māsivādan el çeküp Allāh’ı bul.

[12] -5-

Cenāb-ı Mevlānā’nıñ Һużūr-ı Aқdesine

Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilātün Fe‘ ilün

- 1 Es-selām ey ‘ażamet-i per lāhūt-i mesīr
Һaқ-nümā ‘ārif-i esrār-ı ledün Һazret-i pīr!
- 2 Cezbe inzār idiyor cebhe-i raḥşānıñda
Dā’imā şa’şa’a-i feyz-i Һudāvend-i қadīr
- 3 Olamaz sūdde-i iclālīñe peyveste nazar,
İremez mertebe-i қadriñe idrāk-i қаşīr,
- 4 Saña muhtaş gibidir mevķi’-i қudsiyyetde
Bu mu‘azzam, ebedī kevkebe-i ‘ālem-gīr.
- 5 Қalıyor pīş-i nigāhımda siyeh bir noқта
Neyyir-i şānıña nisbetle seniñ mihr-i münīr.
- 6 O ne iclāl-i mu’allāga mu‘azzam nāmıñ
Her ne dem olsa şeref-baḥş-ı zebān-ı tevķīr.
- 7 İner āvāze-i taқdīs-i melā’ik ḥāke,
Һākden ‘arşa çıkar şavt-ı bülend-i tekbīr.

- [13] 8 ‘Aks-i didārıñā ey şems-i ilahī pertev!
Levh-i tābān şeref-i cebhe-i ‘arş olsa cedir.
- 9 Bir büyük āyet-i rahşende-i Hāk’dır vechiñ,
Kālb-i kudsī güheriñ Ka’be-i ‘ulyāya nazir.
- 10 Hacerü’l-esved olur ma’kes-i nūr-ı Yezdān
Nāmıñı levha-i hürşide idersem tahtir,
- 11 Rāz-ı “İllā” yı görüp vech-i kemāliñde ‘ayān
Eyledim kalbi temāşil-i sivādan tahtir.
- 12 Baña her yerde cemāl-i ezeldir manzūr,
Çeşm-i cānım olalı sāye-i feyziñde başir.
- 13 Mebde’-i vaşf-ı bülendiñde düşer ‘acze lisān
Oldı burhān-ı kemāliñ şu kemāl-i taqşir.
- 14 Gıbta-bağş olsa da Hāsān’a zebān-ı vaşfım
Bulamam şān-ı semāviñe muvāfık ta’bir.
- 15 Andırır mu’cize-i hāzret-i rūh-ı ilahī
Nuṭṭ-ı pākiñde ki vardır o semāvī te’şir.
- 16 Nūr-ı Hāk’dan iki ‘ummān-ı güher meşhūndur
- [14] Mağz-ı Kūr’ān ile dīvān-ı mu’allā-yı kebir.
- 17 Öyle bir ma’kes-i dīdār-ı ezeldir vechiñ
Ki hayāliyle ider dīde-i Hāk-bini karir.
- 18 Bütün erbāb-ı nühā ṭābi’-i fermāniñdir;
Saña maḥşūş bu yārā-yı bülend-i teşhir

- 19 Ser-i hāmemde olur nūr-ı ilâhî rahşân
Her ne dem şa’şa’a-i şānıñı itsem taşvîr
- 20 Zerre-i kemteri hūrşîd ile hem-hâl itmek
Nazar-ı aqdes-i feyyāzıñ içün emr-i yesîr.
- 21 Edeb-āmûz olarak sâlik-i rûşen-güheri
Neşve-i üns ile elbette idersiñ dil-sîr
- 22 Yed-i ‘ulyā-yı ‘ināyetle idüp ref’-i niķāb
Çeşmimi çehre-i maķsūd ile itdin tenvîr.
- 23 Olsa ma’rûz-ı nigāh-ı keremiñ bir lahza
Mûr-ı bî-tāķat-i nâ çîze gelir ķudret-i şîr.
- 24 Nār-ı ‘aşkıñla yanan mevķi’-i cem’ü’l-cem’e
[15] İrişüp feyz-i Hudā’dan olur elbette habîr.
- 25 Reşha-i lutfuñı āteşkedeler alsa olur
Şahñ-ı Firdevs-i mu’allā gibi şādāb u neżîr
- 26 Öyle bir ‘aşķ ile merbûtum ezelden ki saña
Cānib-i aqdes-i Mollā’dan edilesem taħyîr;
- 27 Terk idüp mülk-i cihānı olurum dergehiñe
Şıdķ u iħlās ile elbet yine dervîş-i faķîr.
- 28 Bezmiñiñ maħrem-i bî-hūşı olan ehl-i huzûr
İstemez neşvesini şahv ile itmek tağyîr.
- 29 Doldu envār-ı kemālîñle fezā-yı rûhum
Çeşm-i ‘aķlım olamaz zulmet-i evhāma esîr.

- 30 Öyle müstağrağ-ı vecdim ki ğarāmıñla seniñ
Görünür çeşmime gülzār-ı şafādār sa'ir.
- 31 Sen benim pīr-i emel-baḥş u keremkārımsıñ
Ben seniñ dergeh-i cūduñda meded cūy-ı ḥaḳīr.
- 32 'Aşkı ezvāk-ı bülend ile sen itdiñ idrāk,
[16] 'Aşkı idrāk-ı bülendiñle sen itdiñ tefsīr[*]¹³
- 33 Rām olup cezbe-i 'aşkıñıa ecrām-ı semā'
Dā'imā devr ile itmekde semā'-ı tanzīr.
- 34 Türbet-i pākıñıa her laḥza selām-ı bī-ḥad
Olsun ey ğavş-i nebī sīret-i ḥūrşīd-zamīr.

17] -6-

İstiğrāk

Edīb-i Mevlānā-perest, maḥrem-i rūḥ u
vicdānım Şālīḥ Şa'im Beg Efendi'ye

11'li hece

- 1 Çok gözyaşı dökdüm ben bu 'ālemde,
Dimem çekmedigim bir cefā kaldı,
Faḳat ḥaḳīḳati gördüğüm demde,
Zann itme korkduğum bir belā kaldı.
- 2 Ālevli çöllerde gezdim, dolaşdım,
Cehennemden kopmuş dağlardan aşdım,
Nihayet dergeh-i pīre ulaşdım,
Ġamım yandı, rūḥum pūr-şafā kaldı.

¹³[*] Her çe gūyem 'ışkrā şerḥ ü beyan
Çün be- 'ışk āyem hacil bāşem ez-ān
Cenāb-ı Mevlānā

3 Ben o vaḥdetgehde uydum cānlara,
 Şarāb-ı vuşlatla mest olanlara,
 Cezbelerle çıkdım āsumānlara,
 Fevķimde me’āl-i kibriyā qaldı.

[18]4 Yanık yürekleri iñledirken ney,
 Āteşden qadehle içmişdim bir mey,
 O anda gözümden silindi her şey,
 Karşımda Cenāb-ı Mevlānā qaldı.

5 Sen o bezme gel de gör ‘ayş u nūşı,
 Cibrīli mest itdi cām-ı pür-cūşı,
 Olunca zevķiniñ bende bī-hūşı,
 Gözümde ne dünyā ne ‘uķbā qaldı.

6 Erenlerin ben de gezdim bāğında,
 Ne nağmeler duydum her bucağında,
 Başka ses yok, şimdi ‘aşq ocağında
 Yalnız “Hū” diyen bir şadā qaldı.

7 Varlığım toplandı nūra büründü,
 Yükseldi, yükseldi ‘arşa süründü,
 Şonra her ne varsa bende göründü,
 Elimde mir’āt-ı mücellā qaldı.

[19]8 Bir şüretde gördüm diyü, melegi,
 Ayaqlar altında buldum felegi,
 Cehennemî şandım āteşböcegi,
 Cennete meylimde bī-ma’nī qaldı.

9 Çehre-i ḥikmete diķķatle baķdım,
 Mantıķı terk itdim, ‘aķlı bıraķdım,
 “Hū” bir āteş oldu kendimi yaķdım,
 Ne “Lā” diyebildim ne “İllā” qaldı.

[20] Ekābir-i Mutaşavvifinden E'āzım-ı Şu'arādan Yeñişehirli Merhūm 'Avnī Beg İçün

-7-

Kaşide

Necīb, faziletmend edibimiz Ebu's-su'ud-zāde Su'üdü'l-Mevlevī Beg Efendiye

Mef'ülü Mefā' ilü Mefā' ilü Fe' ülün

- 1 'Avnī ki ser-efrāz-ı kibār-ı şu'arādır,
Levh-i dili āyīne-i ilhām-ı Hudā'dır.
- 2 Mefhūm-ı dehā tāb-ı cebininde pedīdār,
Nazmında temāşil-i hikem şa'sa'a zādır.
- 3 İ'cāz aña bir mevhibe-i menzil-i Qur'ān
İlhām aña bir 'āşık-ı ferhunde lıqādır
- 4 Tab'imca benim zenzeme-i dil-keş-i tesnīm
Şi'rindeki āheng-i şafā-bahşa fedādır
- 5 Üstād-ı sema kevkebe kim tāb-ı hayālī
Reşk-āver-i hürşid-i bahār olsa revādır
- [21]6 'İrfān u edeb mekteb-i feyzinde sebak-h'vān
Bābında nühā müntazır-ı luṭf u 'aṭādır
- 7 Mir'āt-ı mücellā-yı zamīrinde dem-ā-dem
Esrār-ı hafā-hāne-i hū cilve nümādır
- 8 Her bahş-ı taşavvufda o üstād-ı muḥakḳak
Bir kudret-i külliye ile 'ukde-güşādır

- 9 Bir hāver-i hikmetdir onuñ tab'-ı bülendi
Füşhatıña efkârı da mağbûṭ-ı fezâdır
- 10 Āfāk-ı ma'āniye cebīninden akan nūr
Elvāh-ı ma'ālī yaradan tāb-ı dehâdır
- 11 Her nüktesi bir dürr-i girān-māye-i taḥkîk
He mışra'ı bir mevce-i deryā-yı şafâdır
- 12 Vermiş ona şevk-i ebedî nağme-i "Bîşnev"
Bî-ğāyet olan vecdine bâ'ış o nevâdır
- 13 Mānend-i ney-i cezbe fezâ kıl-ı bülendi
Bir hālet-i kudsiyye ile nağme-serâdır
- 14 İtmez mey şu ḥākîleri cûşân u hurûşân
Te'sîri ki vecd-āver-i sükkân-ı semâdır
- [22]15 Maḥşûş oña luṭf u kerem-i pîr ile el-ḥaḳ
Bir başka şafâ, başka nevâ, başka edâdır.
- 16 Bir mazhar-ı Ḥaḳ'dır ki o pîr-i hikem-āmûz
Ḥāk-i derine ins ü melek nāşiyesâdır
- 17 Ey ṭālib-i iḥsânı o muncî-i celilîñ
Neyl-i emeliñ çāresi teslîm ü rızâdır
- 18 Küncide-i idrāk olamaz baḥş-i ḥaḳîḳat
Dīvâne-i esrârı gürûh-ı 'uḳalâdır
- 19 Ey 'aḳlı iden bedraka-i Ka'be-i maḳşûd
İdrākıñ o yollarda mesâ'isi hebâdır

- 20 Bir başka revîşdir bu ki ‘aqlıñ ona qarşı
Evzâ’ı cehûlâne, telâkkîsi haţâdır.
- 21 Ta’zîm ile gel dergeh-i Mollâ’ya dağîl ol,
Ögren o naşıl merkez-i iclâl-i ‘alâdır.
- 22 Bir kerre iren şıdık ile iqbâl-i duhûle
Bir mûr-ı haķîr olsa da bî-havf u recâdır
- 23 Kim girse olur nâ’il-i hestî-i mü’ebbed
Maĥkûm-ı fenâ varsa o dergehde fenâdır
- [23]24 Hep müfteķiriz himmet-i ģudsiyye-i Pîr’e
Emrâzına rûhun nîgeh-i luţfî şifâdır
- 25 Her şavt-ı kerâmet eşeri ‘arş-ı Ĥudâ’dan
Bir müjde-i ģudsi ile ‘uşşâķa nidâdır
- 26 Luţf ile be-kâm olmayanıñ sem’ine efsûs..
Âvâze-i erbâb-ı hüdâyı yâ esfâdır.
- 27 Baķ rûtbe-i irşâdına çeşm-i dil ü cândan
Ĥaşşîyyeti her nazra seniñ selb-i ‘imâdır
- 28 Her himmetiniñ ģâyesi âsîb-i ģazâdan
Dervîş-i meded-ĥ^vâhına te’mîn-i rehâdır
- 29 Biñ câna degen cezbe fezâ-neşve-i ĥikmet
Ser-mest-i mey-i ‘aşķına iĥsân-ı Ĥudâdır
- 30 ‘Ummânı görür ģatre-i nâ-ķîz ile hem-ĥâl
Her kim ki o deryâda şafâ-yâb-ı şenâdır.

31 Te'sîr-i ġarām ile yanan ehl-i kemāle
Mefhūm-ı fenā devlet-i 'uzmā-yı bekādır

32 Reşk itse felek merkadiniñ hākine çok mu?
Her zerresi bir şems-i ezel-tāb-ı hüdādır

[24]33 Bir lem'a-i Hāk'dır o büyük 'arş-ı hākīkat
Cibril'e muṭāf olsa bu hāl ile sezādır

34 Memdūḫum olan ḥazret-i 'Avnī ki müselleḡ
Bir ḥaḡ ile şāyeste-i tekrīm-i şenādır

35 Luṭf ile mübeşşirdir onun işte bu yüzden
Levh-i dil-i tābendesı bī-jeng-i sivādır

36 Ey şā'ir-i 'ulvī ḥükemāniñ, üdebāniñ
Ḳāmetleri ḥürmetle ḥuzūruñda dü-tādır

37 'Ummān-ı taşavvufdur o dīvān-ı celiliñ,
Her ḥikmeti bir gevher-i bī-mişl ü behādır

38 Bī-tāb u ḥaḡīr olsa da en şāf u şamīmi
Āvāze-i tekrīm-i cinānım bu şadādır.

39 Taḡşirini 'afv eyle ki ḥayrān-ı kemāliñ
İclāliñe bir vāşıf-ı āzāde riyādır

40 Yağsın dilerim nūr-ı Ḥudā ḡabriñe her ān
Şoñ sāniḡa-i kıl-k-i nīzārım bu du'ādır.

[25] -8-

Faḡriye-i Dervīşāne

İbn Mevlānā Muḡterem Ḥasan Sa'id Çelebi Efendi'ye

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

- 1 Tārek-i debdebe-i dünyâyız,
 Server-i ‘ālem-i istiğnâyız,
 ‘Ārifiz ‘ārif-i müstesnâyız
 Cezbe-i ‘aşk ile hep şeydâyız,
 Bende-i Hāzret-i Mevlānā’yız.
- 2 Pīrimizdir bize āyīne-i Hāk,
 Sebâk-āmūz-ı kemāl-i muṭlaq,
 O ider feyze bizi müstağraq,
 Hep deriz yek dil yek cān olarak
 Bende-i Hāzret-i Mevlānā’yız
- 3 Kōnamaz gerd-i keder bālımız,
 Nā’iliz en büyük āmālımız,
 Çeşm-i ḥasretle bakıp hālımız,
 Kudsiyān-ı reşk ider iqbālımız,
 Bende-i Hāzret-i Mevlānā’yız.
- [26]4 Hem-demiz, yār-ı kādīmiz meyle,
 Bozmayız zevkimizi bir şeyle,
 Cūş idüp sāgar-ı pey-der-peyle,
 Çıkarız ‘arşa nevā-yı neyle;
 Bende-i Hāzret-i Mevlānā’yız.
- 5 Bize vecd-āver olan bizim server,
 Mest ider ‘āşkı, itmez maḥmūr,
 Meyimiz, cām-ı tarab-zāmız nūr,
 Kālmayız şevk ü şafādan mehcūr;
 Bende-i Hāzret-i Mevlānā’yız.
- 6 İdeli dergehini cāy-ı penāh
 Neşve-i ḥikmete olduk āgāh,
 İtdi pervāne bizi nūr-ı ilāh,

Hem döner hem ıderiz şevk ile āh;
Bende-i Hāzret-i Mevlānā'yız.

[27] -9-

Neler Gördüm

11'li hece vezni

- 1 Sırr-ı hāqīkate mahrem olunca,
Bir katre şeklinde 'ummānlar gördüm,
Merdān-ı Hūdā'ya hem-dem olunca,
Dervīş şūretinde sulṭānlar gördüm.
- 2 Bu gülşeniñ baqmam çiçeklerine,
Meyl itmeme hezār-ı nağmegerine
Ben o çiçeklerde şebnem yerine,
Semādan damlamış al kanlar gördüm.
- 3 Kōlayca inanmam, isterim bürhān,
Zāhire aldanmaz erbāb-ı 'irfān,
Gönlümdeki derde ararken dermān,
Ben kendimden hasta Loqmānlar gördüm.
- 4 Her söze kanarsañ düşersin derde,
Felāketle kalķar gözüñden perde,
Dünyā dediğimiz bu sefil yerde,
Cibril'e beñzeyen şeyṭānlar gördüm.
- [28]5 Neler itdi neler bu felek baña,
Ḥayretde kalırsın söylesem saña,
Nūḥ'ın gemisinde degildim ammā,
Oña dehşet virir tūfānlar gördüm.
- 6 Yıldızım düşküñdū, ṭāli'im küskün,
Mazlumdu eyyām-ı hayātım bütün,

Erenler elimden tutdılar bir gün,
Şanlı demler sürdüm, devrânlar gördüm.

7 Çehre-i maşşūdı gören bî-nikāb,
Dünyâyı ‘uqbâyı eylemez hisāb,
Bāde-i hikmetden olup neşve-yāb,
Dareyni bir pūla şatanlar gördüm.

8 Bāb-ı Hāk açıktır merd-i āgāha,
Cāndan geçenlerdir iren Allāh’a,
Hākīkat yolundan ben bu dergāha,
İstekle gelmiş kurbānlar gördüm.

[29] -10-

Ġazel

Fā’ ilātün Fā’ ilātün Fā’ ilātün Fā’ ilün

1 Cilvegehdir çehre-i maşşūda ‘işret-ḥānemiz,
Bî-ķarār-ı zevķ-i rü’yetdir dil-i dīvānemiz.

2 Öyle ‘ulvî-pāye rindān-ı ilāhîyiz ki biz,
Ġudsiyāndır feyz-h’āh-ı cür’a-i peymānemiz.

3 Bizim ünsā ünsümüz hem-sāye-i ‘arş-ı berîn,
Maḥrem-i nādî-i “ev-ednā” değil bîgānemiz.

4 Baḥr-ı bî-pāyān-ı feyziz olsa lāyıkdır bizim,
Zīnet-i tāk-ı semā her gevher-i yek-dānemiz.

5 Tā’ir-i ḳudsî-demiz her dem nevā-perdāz hū,
Zīver-i naḥl-i tecellîdir münevver lānemiz.

6 Şem’-i ḥalvet-ḥāne-i ḳudsız ki evc-i ‘aşķda,
Şeh-per-i Cibrîl’e fā’ıķdır per-i pervānemiz.

- 7 Biz rahîk-i vaḥdetiñ ser-mest-i bî-ārāmıyız,
Şayḥa-i tekbîrimizdir na'ra-i mestānemiz.

[30] -11-

Ġazel

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

- 1 Derk iden zevḳini ünsiyyet-i rindānemiziñ
Yüz sürer südde-i iḥsānına meyḥānemiziñ .
- 2 Kamaşır, dīde-i ḥurşid nigāh eyleyemez
Tābiş-i cevher-i 'ulviyyesine peymānemiziñ.
- 3 Şu'le-i şem'-i hüdāyız ki olur sūtre-i nūr
Fevk-i kevneyne, dilerseñ peri pervānemiziñ.
- 4 Dil-ḥarāb-ı ğam-ı 'aşkıız ki riyyāz-ı melekūt
Reşk ider sāḥa-i pür-feyzine vīrānemiziñ
- 5 Tā'ir-i 'ālem-i nūruz ki revān-ı aḳṭāb
Şevk ile tā'if-i pīrāmenidir lānemiziñ
- 6 Ġaşy ider rūḥunı erbāb-ı yakīniñ elbet
En küçük nükte-i rengini de efsānemiziñ
- 7 'Aḳl ider neşve-i ḥikmetle taḥarrī-i cünūn
Olsa esrārına maḥrem dil-i dīvānemiziñ.

[31] -12-

Erenler Lisānından

Genc, muḳtedir edībimiz Hasan Ālī Bey Efendiye

11'li hece vezni

- 1 Ne hâletdir bilmem biz bu dünyâda
Belâdan zevk almış mübtelâlarız,
Başımız südde-i bâb-ı rızâda,
Tevekkül ehline pîşvâlarız.
- 2 Ezelden müncelî hidâyet bizde,
Ehl-i isti'dâda 'inâyet bizde,
Bidâyet bizdedir, nihâyet bizde,
Mebde'-i me'âda âşinâlarız.
- 3 Nûr-ı zâtı bulduk her şeyde 'ayân,
Yanımızda haqqâ bâtılda bürhân,
Dem geldi okutduk nâkûsa ezân;
Başka bir vâdide pârsâlarız.
- [32]4 Ehline 'ayândır bu sözdeki râz,
Onu bilen bilir, herkes anlamaz.
Yanımızda birdir haqqikat, mecâz
Tarîk-i hikmetde muhtedâlarız.
- 5 İdrâkî hâlimiz, kâlimiz yakar,
Yanımızdan etsin 'âkıller firâr,
Âteşden yapılmış sefinemiz var,
Bahr-ı haqqikatde nâ-hudâlarız.
- 6 Gâlib geldik girüp nefis ile cenge,
İltifât itmedik nâm ile nenge,
Yek rengiz girsek de günde biñ renge
Gizli işimiz yok, bî-riyâlarız.
- 7 Dünyâ ile 'uqbâ müsaḥḥar bize,
Zâhiren beñzeriz gerçi 'acize;
Haqqı bul şarıl da etegimize
Ka'be-i vaşl içün reh-nümâlarız

[33] -13-

Erenler Lisānından

11’li hece vezni

1 Naşib almayanlar feyz-i ezelden
Yer bulmaz meclis-i rindānemizde,
Bir daha ayılmaz, “Hū” diyüp çeken,
Muhabbet cāmını meyhānemizde.

2 ‘Ārif ol da terk it bu dü nebūdu
Bezmimizde ara feyz-i şühūdu,
Dem gelir görürsün vech-i maşşūdu,
Nūr içinde dönen peymānemizde.

3 Hakk’ı görmek için gitmeyiz Tūr’a,
Maḥremiz “ene’l-Hak” diyen Maşşūr’a,
Qalbimiz yakındır, bakmayız dūra,
“Kenz-i maḥfi” bulduk vīrānemizde.

4 Raḥīk-i vaḥdete kıanan erleriz,
Nādī-i elestī anan erleriz,

[34] Muhabbet nārına yanan erleriz,
Nā-puḥte bulunmaz miyānemizde.

5 Mey olduk, āteşden kıadehe aqdık,
Şoñra o kıadehle kendimiz çaqdık,
Zāhiri maḥv itdik, bātını yakdık,
Bunlar da var bizim efsānemizde.

6 Yek rūḥ u yek teniz, bilmeyiz ḥilāf,
Başka bir feyz ile olduk sīne-şāf,
Cezbelerle her gün ideriz tavāf,
Biz Ka’beyiz dil-i divānemizde.

- 7 ‘Ālem-i zevķimiz başķa ‘ālemdir,
Mestine ĥaķķat sırrı mülhemdir,
Bize maķrem olan Ĥaķķ’a maķremdir,
Oña bġānedir bġānemizde.

[35] -14-
Dervġ Sözlery
11’li hece vezni

- 1 İlāhī bir mestem, liķā-yı maķşūd,
Mir’āt-ı şāġardan ‘ayāndır baña,
Onuñla Ĥaķ-bīnim, şu feyz-i şuhūd,
Pek büyük bir luţf-ı Yezdān’dır baña.
- 2 Cezbe-i ‘aşķ ile coşduġum zamān,
Gönlümü şanırım bir ķoca ‘ummān,
Olurum kendime kendimde ĥayrān,
O ĥālimde hem-dem pīrāndır baña.
- 3 Elimden düşmeyen şu cām-ı pūr-nūr,
Mest ider ‘āşıkı eylemez maķmūr,
Onuñla içdigim şarāb-ı tahūr,
Māye-i füyūz-ı ‘irfāndır baña.
- 4 Cibrīl’i ġaşy ider rebāb-ı ķalbim,
Ĥaķķıñ nīdāsıdır ĥiţāb-ı ķalbim,
Ĥürmetle okurum kitāb-ı ķalbim,
Nūr ile yazılmış Ķur’ān’dır baña.

- [36]5 Muĥabbet yolunda çekdigim cefā,
Semāvī rūķumda baķş ider şafā.
Onuñla pūr-vecdem derd-i ibtilā,
Rabbimden en büyük iķsāndır baña.

6 ‘Akl ile mantıka bir zamān kandım,
Gölgeyi vücūd-ı haqīkī şandım,
Varlık yokluk imiş şimdi inandım;
Yoklukdaki varlık bürhāndır baña.

7 Şu’ün-ı ‘āleme diğkatle bakmak,
İdrāk-i dürüstü yaçar muhakkağ,
Beni ‘ākīl bilen aldanır muṭlağ,
Dīvāne demekde bühtāndır baña.

8 Rind-i kalendarerem yokdur bunda şek,
Nāzını çekemem; aňlasun felek,
Cehennemde yanmak minnet çekerek,
Cennete girmekden āsāndır baña.

[37] -15-

Dervīş Sözləri

Ġarq-ı ‘aşkıyem ki ġarq est enderīn

‘İşkhā-yı evvelin ü āħirin

Mevlānā Efendimiz Ĥazretleri

11’li hece vezni

1 Baş kesüp de girsün dergāh-ı pīre
Arayan Ka’be-i ‘ulyā-yı ‘aşkı,
Gösterirler merd-i rüşen-zamīre
Zāt-ı Mevlānā’da mollā-yı ‘aşkı.

2 Ben o vaḥdetgehde gözümü açdım,
ᤒağ dedim nuḳūş-ı sivādan kaçdım,
Yükseldim, ervāḥa nūrımı saçdım
Bir anda devr itdim fezā-yı ‘aşkı.

- 3 Hepsiniñ bākīdir zevķi vicdānda,
Neler gördüm neler bezm-i ‘irfānda,
Naḥl-i tecelliye döndüm bir anda,
Taḳdīs ile giyüp ridā-yı ‘aşķı.
- [38]4 En büyük zevķimdir yanmaķ, tutuşmaķ,
Āteşden korkum yok bu bir luṭf-ı Hāķ,
Cehennem görseydi ürkerdi miṭlaķ,
Gülerek geçdigim şahrā-yı ‘aşķı.
- 5 Naşībim büyükdür feyż-i kudretten,
Gözümde eşer yok ḥvāb-ı ḡafletten,
Vecde müstaḡrakım zevķ-i rū’yetden,
‘Ālem bende görsün şafā-yı ‘aşķı
- 6 Vücūd-ı şūrumu itsem de ifnā’
Derd-i mühlikimden etmem iştikā’,
Onuñla mes’ūdum, ḥurremim aşlā
İstemem, istemem devā-yı ‘aşķı.
- 7 Bu ‘ālemde Hāķ’la ḥāķ olan merde
Bir odur görünen semāda, yerde,
Gözleriñde yoksa seniñ de perde
Gel sinemde seyr it Sīnā-yı ‘aşķı.
- 8 Hāķķı gören zevķ-i cāvidāniye,
İrer, maḥrem olur bu ma‘āniye,
[39] Muḥāṭab zann itme “Len terānī” ye
“Erinī” demeyen Mūsā-yı ‘aşķı.
- 9 Dünyāya meylim yok ḳalmam cedelde,
Neyl-i emel nice terk-i emelde,
Bir mest-i bī-hūşem, bezm-i ezelde
Ḳana ḳana içdim şahbā-yı ‘aşķı.

- 10 Melce'imiñ feyzi gelmez ta'bîre,
 Bir mûrını vermem biñlerce şîre,
 Göñlüm muhîf oldu baķ luţf-ı pîre,
 Kevneyne şıgmayan deryā-yı 'aşķı.

[40] -16-
Dervîş Sözleri
11'li hece vezni

- 1 Neşve-i hikmeti bezm-i şafāda
 Ğarîķ-i vecd olan yārānda buldum,
 Eñ 'ulvî feyz ile 'aşķı dünyāda
 Bāb-ı Mevlānā'yı bulanda buldum.
- 2 Kitāb-ı dildeki āyâtı gördüm,
 Dîdārı gösteren mir'atı gördüm,
 Zebūr'u, İncil'i, Tevrāt'ı gördüm,
 Leb-i haķîķatı Qur'ān'da buldum.
- 3 Her nereye baķsam görünür Hudā,
 Bir nefes de Haķdan degilim cūdā,
 Ben ķalbimde itdim 'arşı temāşā,
 Qur'ānı da levh-i vicdānda buldum.
- 4 Dolaşdım mescidi, deyri, kūnişti,
 Temyîze çalışdım hûb ile zişti,
[41] Dünyāda aradım zevķ-i behişti,
 Yalñız nādî-i 'irfānda buldum.
- 5 Mürşidim demişti: tutduñ pendimi,
 Ayağımdan kesüp atdı bendimi,
 Ķoşup girdim bezm-i 'aşķa, kendimi
 Bir nûra müstağrak 'ummānda buldum.

6 Şi'rimdir enîni rebâb-ı 'aşkıñ,
Zevk ile pür-vecdem 'azâb-ı 'aşkıñ,
Şerh-i rengîni kitâb-ı 'aşkıñ,
Gözümde dökülen al kıanda buldum.

7 Nefsimde kavuşdum Tûr'a, Kelîm'e,
Bîgâne degilim 'ilme, 'alîme,
İlticâ idince kalb-i selîme,
Aradığım şeyi bir anda buldum.

8 Bîñ cânla müştâkıım vişâl-i yâre,
Devâ arar mıyım cism-i bîmâra?
Ġâye-i ezvâkı vech-i dildâra
Bağarak cân viren kurbânda buldum.

[42]9 Pîr midir mîktedâ erkân-ı 'aşka,
Tefsîri o yazdı Furkân-ı 'aşka,
Hakkı; münkâd olup fermân-ı 'aşka
Nârımı nûr eden sulţanda buldum.

[43] -17-

Huş Gör

Nazar eyle ötürü, pâzâr eyle götürü

Yaradılanı huş Yaradandan ötürü

Yunûs Emre

11'li hece vezni

1 Acı sözleriñle rûhumu şıkma,
Luţf et de şu mest-i Hudâ'yı huş gör!
Göñül bir Ka'be'dir gel onu yıkma,
Kerîm ol, etdigim haţâyı huş gör!

2 Derd-i ‘aşkı şanma ehl-i fen bilir,
 Deli gönölüm gibi nâle-zen bilir,
 Böyle neden mestem mest iden bilir;
 Ta’n itme çekdiğim şahbâyı hoş gör!

3 Biliyorsun yokdur bir şeyde sebât,
 Bî-vefâ dünyâyâ etme iltifât,
 Senlik, benlik nedir rü’yâdır hayât,
 Uyan o korkulu rü’yâyı hoş gör!

[44]4 Rehâ bulan yokdur hükm-i kazâdan,
 Çalış, bî-karâr olsun kalbiñ fezâdan,
 ‘Ârif ol ayrılma bâb-ı rızâdan,
 Saña Hâkdan gelen belâyı hoş gör!

5 Tevâzu’ı sevde şüretde pest ol,
 Ğam çekme, rahîk-i hikmetle mest ol,
 Didinmeyi bırak, şafâ-perest ol,
 Yârânı incitme, ‘adâyı hoş gör!

6 ‘Âkıller boğuşsun sen dur uzakda,
 Yalnız ‘ibret al diğkatle bak da,
 Dem gelir barışır hepsi toprakda;
 Bugün devam iden ğavğâyı hoş gör!

7 Harîm-i kalbiñde şakla derdini,
 Halka güler göster rûy-ı zerdini,
 Kimseye duyurma âh-ı serdini,
 Şızlanma çekdiğin cefâyı hoş gör!

[45]8 Merd-i Hâk merdân-ı Hâk’a ‘ayândır,
 Onların gördüğü saña nihândır,
 Örnek ma’nâda belki sultândır,
 Şu külhinde yatan rüsvâyı hoş gör!

- 9 Hıkmete arışma bundan azer it,
 Şaın fer’e bama aşla nazar it,
 Dikenli yollardan olay g zer it,
 Şu cehennem gibi d ny yı oş g r!

[46] -18-

Gönlüm

Mef ’  l n Mef ’  l n Mef ’  l n Mef ’  l n

- 1 Muaddesdir tem ş l-i siv dan d r olan gönlüm,
 Tecell z r-ı Moll dır fez -yı n r olan gönlüm.
- 2 Sem v  bir cih n n Ka’be-i v r nıdır el-ha
 Cen b-ı H a her dem nazar u manz r olan gönlüm
- 3 Onu  ezv ı ş gmaz ‘ala, bir mest-i ilah dir
 Benim n l n-ı derd-i ‘aş iken mesr r olan gönlüm
- 4 Tecell -söz eder her püresinden vech-i b  yi
 Yed-i udretde bir  y ne-i mesk r olan gönlüm
- 5 Olur her  h-ı pür söz ile ehl-i  le vecd- ver
 H rim-i ‘aşda hem n le-i Manş r olan gönlüm
- 6 Degildir  ş n  remz-i cel l-i “Len ter n ¹⁴” ye
 Kel m-i ‘aş içün vuşlat-n m  bir Tür olan gönlüm
- 7 Ne ‘ l -c hdır ş h ne ‘arz-ı  ft k r itmez
 Benim derg h-ı Mevl n ’da kemter m r olan gönlüm

¹⁴ Hz. M s ’nın Cen b-ı Hakk’ı görme talebinde verilen “Sen beni g remezs n” anlamındaki karşılıktır.

[47]

-19-

Vaḥdet

Müstef' ilātün Müstef' ilātün

- 1 Her şeyde zāhir āşār-ı vaḥdet,
Etmekde yer, gök ikrār-ı vaḥdet.
- 2 Olmuş mezāhir bir vecde mir'āt
Keşretde eyler ezhār-ı vaḥdet.
- 3 Emvācı pek çok lākin deñiz bir
'Ākıl ider mi inkār-ı vaḥdet?
- 4 Eyler lisān-ı ḥāliyle eşyā
Allāh'a karşı tezkār-ı vaḥdet.
- 5 Diğkātle seyr et! Dünyā değil mi?
Ḥikmetle mālī bir dār-ı vaḥdet.
- 6 Ta'dād eylemez eşkālē girmiş,
Eyler tecellī dīdār-ı vaḥdet.
- 7 Pür vecd ü şevkim oldum ezelden,
Ser-mest-i cām-ı ser-şār-ı vaḥdet.
- [48]8 Allāh birdir yok bunda şübhe,
Lākin bilinmez esrār-ı vaḥdet.
- 9 Her zerre mihr-i pür-tāb-ı Ḥaḳdır,
Her kaṭre baḥr-ı zehḥār-ı vaḥdet.
- 10 Zikr-i Ḥudādır elḥān-ı şevkim,
Nağmemle pürdür gülzār-ı vaḥdet.

-20-

Kıt'a

Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün Mefā' ilün

İderken şavtını ervāhı a'lā 'arş-ı a'lāya

Naşıl etmez tecerrüd mäsivādan her dil-i āgāh?

O muhriķ nağmeler tanzīr iderken nāle-i ķalbi

Sımāh-ı cāna pür vecd-i şafā her zerredir Allāh.

SONUÇ

Tanzimat dönemi şairlerinden olan ve hayatının bir döneminde mevleviliği gaye edinen Tokadîzade Şekîb Bey’i ve dinî- tasavvufî mahiyyetteki Derviş Sözleri adlı eserini incelediğimiz bu çalışmanın neticesinde elde ettiğimiz sonuçları şu şekilde sıralayabiliriz:

- 1- Üslup sahibi bir şair olmamakla birlikte Şekîb Bey’in, Derviş Sözler’inde duygu ve düşüncelerini dile getirirken derin bir hassasiyete sahip olduğunu söyleyebiliriz. Şair tasavvufî terimleri duygularını dile getirmede bir vasıta olarak kullanmıştır.
- 2- Derviş Sözler’inde konu bakımından şair, dinî- tasavvufî yönleriyle aşk, Allah’ın varlığı ve birliği, Peygamber, Ehli Beyt, Mevlânâ sevgisini, mevlevîliğe mensup olduktan sonra hayatında gelişen olumlu halleri dile getirmiştir.
- 3- Derviş Sözler’inde Şekîb Bey şiirlerinin bir kısmını aruz diğer bir kısmını da hece vezni ile kaleme almıştır. Hece ile yazdığı şiirlerinde 11’li hece kalıbını kullanan şair, aruz ile yazdığı şiirlerinde birbirinden farklı 7 kalıp kullanmıştır. Şiirlerinde daha çok *remel* bahrini kullanan şair, kalıp olarak *hecez* bahrinde yer alan *Mefâîlün Mefâîlün Mefâîlün Mefâîlün* kalıbını daha çok kullanmıştır.
- 4- Derviş Sözleri’nde yer alan 20 şiirin ikisi hariç 18’inde redif kullanılmıştır. Redifler genellikle kelime ve ek halinde kullanılmıştır. Örneğin; “ –*in yâ Resullâh, -ım benim, -lar gördüm, -dır bana, -yı hoş gör, -da buldum, -yı aşkı*” vb. Tek kelimedenden oluşan bazı redif örnekleri de vardır: “*gönlüm, vahdet*”vb. Şiirlerde kullanılan redifler genellikle Türkçe kelimelerden seçilmiş olup daha çok fiil çekimlerinden oluşan kelimelerdir. Şekib Bey şiirlerinde redif tekrarları yapmıştır. Bu da şiirlerine akıcı bir üslup kazandırmıştır.
- 5- Derviş Sözleri’nde hece vezni ile yazılan şiirlerin tamamı abab, cccb, dddb... uyak düzeni ile yazılmıştır. Hece ile yazılan şiirlerin genelinde tam kafiye kullanılmıştır. Aruz vezni ile yazılan on iki manzumenin on tanesinde mürdef kafiye diğer ikisinde ise müesses kafiye ile ahenk sağlanmıştır.

- 6- Derviş Sözleri'nde hece ile yazılan şiirlerin geneli koşma nazım şeklinde ve ilahi türündedir. Aruz vezni ile yazılan şiirlerin ise; üç tanesi gazel, üç tanesi muhammes, üç tanesi kaside ve birer şiir de kıt'a, terakib-i bent, terci-i bent nazım şekilleriyle yazılmıştır.
- 7- Şiirlerinin muhtevasına uygun kelimeler kullanmaya dikkat eden Şekîb Bey Derviş Sözleri'nde de tasavvufî şiir geleneğine bağlı kalarak meyhane, kadeh, mest, ney kelimeleri ile ilahi aşkının cezbesini dile getirmiştir. Bu şiirlerinde şair ayrıca ayet ve hadislerle de yer vererek iktibaslar yapmıştır.
- 8- Derviş Sözler'inde Şekîb Bey, tasavvufî şiir geleneğinden gelen "biz" dilini ve "nasihat ve hitap yoluyla anlatma tarzını" benimsemiştir. Şair bu tarz şiirlerinde tasavvufî yolu tercih etmek isteyen kişilere adeta bir mürşit gibi neler yapması gerektiğini anlatmaktadır.

Bu çalışma ile Tanzimat dönemi şairlerinden olup edebiyat tarihlerinde kendisine gereken önemin verilmediği şair Şekîb Bey'in hayatı, edebî şahsiyeti ve dinî-tasavvufî mahiyetteki eseri Derviş Sözleri'nden yola çıkarak günümüz okuruna verdiği mesajlar ortaya konulmuştur. Edebî sahada, zengin sanat ve kültür yadigarı olan bu mahiyetteki eserlerin gün yüzüne çıkarılması amacıyla yapılan bu ve benzeri çalışmaların, Türk tasavvuf şiirini anlamlandırmaya katkı sağlaması edebiyat tarihimiz için ufuk açıcı olacaktır.

KAYNAKÇA

- AYVERDİ, İlhan (2011), *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, İstanbul: Kubbealtı Neşriyat.
- BANARLI, Nihad Sami, (1997), *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi C. I-II*, İstanbul: MEB Yayınları.
- CEBECİOĞLU, Ethem (2009), *Tasavvuf Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, İstanbul: Ağaç Kitabevi Yayınları.
- CEYLAN, Ömür (2000), *Tasavvufî Şiir Şerhleri*, İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- CEYLAN, Ömür (2005), *Böyle Buyurdu Sûfî*, İstanbul: Kapı Yayınları.
- ÇAĞIN, Sabahattin (1998), *Tokadîzade Şekîb*, İzmir: Akademi Kitabevi.
- ÇUBUK, İbrahim Agâh (1984), *Mevlânâ ve Felsefesi*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C. 26, S. 1, s. 97-118.
- DEVELLİOĞLU, Ferit (2013), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- DİLÇİN, Cem (2010), *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- DİLÇİN, Cem (2013), *Yeni Tarama Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- DOĞAN, Ahmet (2013), *Açıklamalı ve Örnekli Aruz Bilgisi*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- ECE, Selami (2007), *Klasik Türk Edebiyatı Araştırma Yöntemleri*, Erzurum: Fenomen Yayınları.
- HUYUGÜZEL, Ömer Faruk (2000), *İzmir Fikir ve Sanat Adamları*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- İNAL, Mahmut Kemal (1970), *Son Asır Türk Şairleri*, C. X, İstanbul.
- İPEKTEN, Haluk (2010), *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- İSEN, Mustafa vd. (2006), *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*, Ankara: Grafiker Yayınları.
- KABAKLI, Ahmet (2008), *Divan Edebiyatı*, İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- KANAR, Mehmet, (2013), *Farsça- Türkçe Sözlük*, İstanbul: Say Yayınları.
- KILIÇ, Mahmut Erol (2017), *Sufi ve Şiir, Osmanlı Tasavvuf Şiirinin Poetikası*, İstanbul: Sufi Kitap.
- KOMİSYON, *Büyük Türk Klasikleri, Tarih- Antoloji- Ansiklopedi* (1986), İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- KOMİSYON, *Türkçe Sözlük* (2011), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

- KÖPRÜLÜ, Mehmet Fuat, (2006), *Divan Edebiyatı Antolojisi*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- KURNAZ, Cemal ve ÇELTİK, Halil (2012), *Şekiller Arasında Nazım Şekli Araştırmaları*, Ankara: Kurgan Edebiyat Yayınları
- LEVEND, Agâh Sırrı (1984), *Divan Edebiyatı*, İstanbul: Enderun Kitabevi.
- LEVEND, Âgâh Sırrı (1984), *Türk Edebiyatı Tarihi I*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- MENGİ, Mine, (2010), *Eski Türk Edebiyatı*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- MERMER, Ahmet vd. (2014), *Eski Türk Edebiyatına Giriş*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Muallim Naci, (1987), *Lugat-ı Naci*, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Muallim Naci, (1995), *Osmanlı Şairleri*, İstanbul: MEB Yayınları.
- ONAY, Ahmet Talât (2013), *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar Ve İzahı*, (Haz. Cemal Kurnaz), Ankara: Kurgan Edebiyat Yayınları.
- Orhan Rahmi (1927), “*Edhem Bey Tahrir Hayatını Anlatıyor*”, *Hizmet*, nu. 899.
- OZAN, Hüseyin Avni (1933), *Tokadîzade Şekîb*, İzmir.
- OZAN, Hüseyin Avni (1934), *İzmirli Şairler Antolojisi*, İzmir.
- ÖZKÖSE, Kadir (2007), *Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî’nin Düşünce Dünyası, İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi, S: 20, Mevlânâ’ya Armağan Sayısı, s. 79-92*.
- PALA, İskender (2008), *Divan Edebiyatı*, İstanbul: Kapı Yayınları.
- PALA, İskender (2012), *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, İstanbul: Kapı Yayınları.
- PARLATIR, İsmail (2006), *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Ankara: Yargı Yayınevi.
- REDHOUSE, Sir James W. (1992), *Turkish and English Lexicon*, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- SAĞDIÇ, Ruhi Naci (1941), “*Edebi Sohbetler: Tokadîzade Şekîb- I*”, *Yeni Sabah*, nu. 1161.
- SARAÇ, M. A. Yekta (2007), *Klasik Edebiyat Bilgisi Belâgat*, İstanbul: 3F Yayınları
- SARAÇ, M. A. Yekta (2007), *Klasik Edebiyat Bilgisi Biçim-Ölçü-Kafiye*, İstanbul: 3F Yayınları.
- SEFERCİOĞLU, M. Nejat (2011), *Kaytaz-zâde Nâzım’ın “Rûh-ı Mecnûn”unda Mevlânâ ve Mevlevîlik*, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, S: 6, s. 177-188*.
- Şemsettin Sami, (1995), *Kamûs-ı Türkî*, İstanbul: Çağrı Yayınları.

- ŞENER Hasan, AKATAY Kübra (2018), *Fuzûlî'nin Türkçe Divanı'ndaki Gazellerinde Gönül, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, The Journal of International Social Sciences, C. 28, S: 2, s. 77-95.*
- ŞENTÜRK, Ahmet Atilla, (2014), *Osmanlı Şiiri Antolojisi*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- ŞENTÜRK, Ahmet Atilla, KARTAL, Ahmet (2015), *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- TATCI, Mustafa (2005), *Yunus Emre Külliyyatı I, Yunus Emre Dîvânı Tahlil*, İstanbul: MEB Yayınları.
- UÇMAN, Abdullah (1985), “*Tokadîzade Şekib'in Bir Mektubu*”, *Kubbealtı Akademisi Mecmuası*, Yıl 14, nu. 3, s. 68-76.
- UÇMAN, Abdullah (2012), *Tokadizade Şekîb, TDVİA, C. VIII, s. 216-17.*
- ULUDAĞ, Süleyman (2001). *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- ÜNVER, İsmail (2008), “*Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler*”, *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 3/6, Fall.*
- YILDIRIM, Ali, AKDEMİR Ayşegül (2012), *Söz Bir Ateş Gazel Çözümlemeleri*, Malatya: Yılmaz Matbaacılık.

e- Kaynakça

- <http://www.kamusulalam.com/>
- <http://www.kubbealtilugati.com/sonuclar.aspx?km=bu%C5%9Fir&mi=0>
- <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- <http://www.turkedebiyetiisimlersozlugu.com/>

EKLER

Ek 1. Orijinallik Raporu

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLIK RAPORU

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	Zeynep DCE
Öğrenci Numarası	141213104
Enstitü Anabilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı
Programı	İski Türk Edebiyatı
Danışmanın Unvanı, Adı-Soyadı	Prof. Dr. Ali YILDIRIM
Tez Başlığı (Türkçe)	Tokadizade Şekib Bey'in Devri Şi'leri (İnceleme-Metin)

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam ...154... sayfalık kısmına ilişkin, 26.11.2019 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 13.....'tır.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
- 2- Kaynakça hariç
- 3- Alıntılar hariç/dâhil
- 4- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Yukarıda bilgileri verilen öğrencinin Yüksek Lisans tezi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu tarafından belirlenen azami benzerlik oranlarını aşmadığını ve tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda verdiğim bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Prof. Dr. Ali YILDIRIM

Danışmanın Adı-Soyadı

(İmzası)

Prof. Dr. Ahmet BURAK

Anabilim Dalı Başkanı

(İmzası)

Lisansüstü tezler, savunma öncesinde intihal program raporu ile birlikte enstitüye teslim edilir.

İntihal raporu ile ilgili olarak etik kurallar dâhilindeki benzerlik oranları ilgili Enstitü Yönetim Kurulu tarafından belirlenir. (Enstitü Yönetim Kurulu tarafından tezin, intihal kapsamı dışında değerlendirilmesi için TURNITIN'den alınan raporda "benzerlik oranı"nın, "alıntılar hariç" en fazla %10, "alıntılar dâhil" % 30'u geçmemesi şeklinde kabul edilmiştir).

Ek 2. Orijinal Metin

PL Sekib, Tokadizade
248 Dervis sozleri
S313D4

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

قاری زباده شکیب

در ویش سوز لری

ناشری: باب عالی جاده سنده « سهولت » کتبخانه سی صاحبی

سمیع لطفی

شمس مطبعه سی

Şekib, Tokadizade

نوقادی زاده شکیب
Derviş sözleri

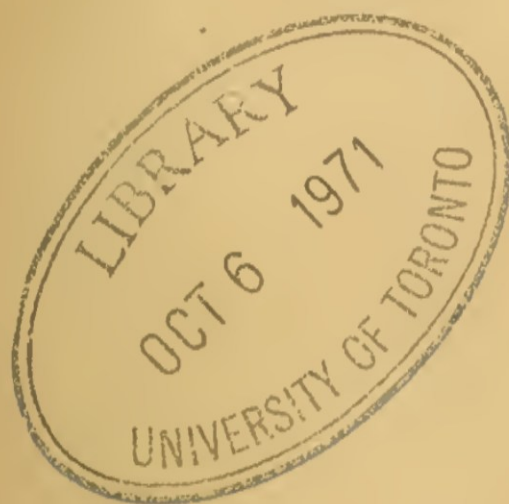
درویش سوزلری

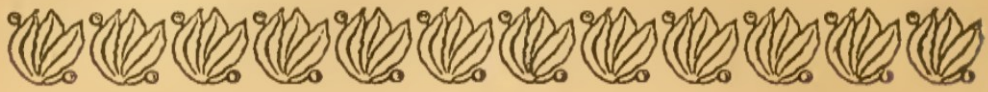

ناشری: باب عالی جاده سنده «سهولت» کتبخانه سی صاحبی

سمیع لطفی

PL
248
S313 D4

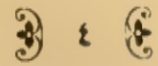
نعت

جلی هر یرده انوار جمالک یار رسول الله ،
جهان مشحون عشق بی زوالک یار رسول الله ،
مأل آموز حقدر هر مقالک یار رسول الله ،
کلمات اولدی حیران کمالک یار رسول الله ،
جناب حق کبی یوقدر مثالك یار رسول الله [*]

سمو خلقت قدسیه کک حیرانیدر افلاک ،
علوشانکک برهان بی مانندیدر « لولاک » ،
کال رفعت ذاتک دکل کنجیده ادراک ،
ملکلر دیر حضور عزو اجلالکده رو برخاک:
جناب حق کبی یوقدر مثالك یار رسول الله.

علوپایه کک مراآتیی « سبحان الذی اسری » ،

[*] بومصرع ازمیرلی فاضل محترم بیجاغی زاده حق بک
افندینکدر .

شرفیاب جمال اقدسکدر بزم « او ادنی » ،
 لقای حکمتک پیرایه دار فیض « ما اوحی » ،
 سنی توصیف ایچون بیلمن نه یازسون خامه شیدا،
 جناب حق کبی یوقدر مثالك یا رسول الله.

پناکاه عوالمدر در پرفیض احسانک ،
 الهی بر تجلیکاهیسیک الطاف رحمانک ،
 شکوه وشانکک برهان یزدانیسی قرآنک ،
 بوتون سکان ارض و آسمان اولمازمی حیرانک ،
 جناب حق کبی یوقدر مثالك یا رسول الله .

مرثیه

ای شهید اقدس ، ای سبط نبی ذو الجلال !
 کلدی یوم رحلتک اولدق بوتون برکشته حال ،
 قلبمز پرسوزدر ، چشمانمز پر اشک آل ،
 اولدی یاد فاجعه کدن حزنه مستغرق خیال ؛
 زخمدار تیغ بیداد اولدیغک دمدر بوکون ،
 بر دم درد وبلا ، بر یوم ماتمدر بوکون .

قرة العین نبی محبتاسک یا حسین ،
 مفخر آل جناب مصطفاسک یا حسین ،
 وارث شان علی المرتضاسک یا حسین ،
 آم کیم قربان احکام قضاسک یا حسین !

روح صافم یاد پرسوزکله حالا ناله ساز ،
 آم اودملر، آم اوفاجع وقعه خاطر کداز.

﴿ ٦ ﴾

بن ناصل اولم سرشك آلود، ماتم بيقرار ،
 خون ايچنده تشنه لب ايتدك بو عالمدن كذار .
 اولسه لايقدر بوكون روح محمد كريبه بار
 اي نبي سيرت ، معاليپرور حيدر وقار !
 سن شهيد اولدك ييقلدي كهبه علياي حق ،
 مشهدكدن اولدي واصل حقه واويلاي حق .

خضم بدمايهك او سفلي ، مفترس خضم اله ،
 خاندان سيد الكونينه چوق ظلم ايتدي آه ،
 حقي دست ملعنتكارنده ايلر كن تباه
 چهره قدسي حكمت البت اولمشدر سياه ؛
 تا بمحشر وقعه دلسوزبك كرياني يز ،
 بز بو حكم جانكداز قدرتك حيراني يز .

صواتك لرزان ايدر كن خضم بي ايمانكي ،
 كورمش اولسه يدي اب ذي نجديتك جولانكي ،
 ديردي تقبيل ايليوب شمشير خون افشانكي ،
 خلقه بك مردانه كوستردك علو شانكي ،

﴿ ۷ ﴾

آفرین ای قهرمان ذی مهابت آفرین ،
دست پر زور که فخرایت سوز شو سیف آتشین .

ایتمدک دنیایه 'تنزیل نکاه التفات ،
مرک هائلدن حذر کو سترمدک، ایتدک ثبات،
اولدی حیران علو اجتهادک کائنات ،
موت پرشانکه بولدک باشقه بر فیض حیات ،
سن شهید اولدک شهادت آلدی شان برترین ،
ایتدی تأمین ظفر حقا اوملعون مهین .

ساحه هیجاده ای شیرافکن حیدر توان !
زور عزرائیلی هر ضربه که ایلردک عیان ،
برق شمشیرک ایدرکن خطف چشم آسمان ،
دیردی حیرت لرله حول عرشدن کرو بیان :
رزم شیرانه که شانک اولدی بالاترسنک ،
والدک عقباده البت افتخار ایلر سنک .

مقصدک شایسته تقدیس ایدی، فکرک سدید،
اولدی هر قولکده، هر فعلکده علویت پدید ،

﴿ ۸ ﴾

خلقه بہت آوردی اظہارایتدیک عزم شدید ،
موتی بی باکانہ استحقارایدوب اولدک شہید ؛
عرش نور آ کین اجلال اولدی قبر برترک ،
فوق ادرا کندہ در قدسیتک خاکیلرک .

شمدی ہریر کریہ زار کربلادر یا حسین ،
شیمدی ہر سس برانین غمفزادر یا حسین ،
پرتاثر سن دہ آغلار سہک روادریا حسین ،
ماجرای حالا اوفاجع ماجرادر یا حسین ! [*]
بز بو کون محکوم یأسز ، پک پریشانزینہ ،
آہ دمساز انین یأس و خسرا نرینہ .

[*] بومرئیہ بی استانبولک افاضل علماسندن استاد محترم
طاہر المولوی بک افندی طرفندن جیقاریلان «محفل» رسالہ علمیہ
وادبیہ سبیلہ نشر ایتمش ایدم . اوصردہ و طنمز یونان مظالمیلہ
ایکلہ یوردی .

الهی

اولدی منهاج هدی راہم بنم ،
یوق خدادن باشقه دلخواہم بنم ،
نوردندر قلب آ کاہم بنم ،
عشقکم برہانیدر آہم بنم ،

وجہ باقیدر نظر کاہم بنم ،
دائما قلبمدہ اللہم بنم .

ذره لر اولمش برر مر آت حق ،
آی ، کونش ، انجم بوتون آیات حق ،
نجه یوقدر حاجت اثبات حق ،
مر جہندن رونمادر ذات حق ؛

وجہ باقیدر نظر کاہم بنم ،
دائما قلبمدہ اللہم بنم .

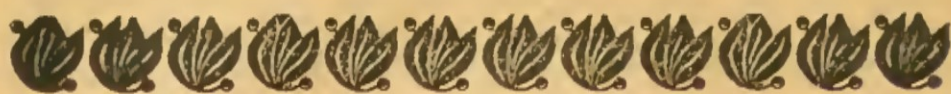
ہو دیوب ایتدم رحیق عشقی نوش ،
شوقدن اولدم سراپا شعلہ پوش ،

﴿ ۱۰ ﴾

حقپرستم ، حق دیرم اولم خموش ؛
 شیمدی یوق قارشیمده بی معنی نقوش ،
 وجه باقیدر نظر کاهم بنم ،
 دائماً قلبمده اللهم بنم .

شوق رؤیتدن کوکل پرنور ونار ،
 باشقه برحالتله روحم بیقرار ،
 عاشقم ، دستمده یوقدر اختیار ،
 اولماق ممکنمی بیامم جذبه دار ؛
 وجه 'باقیدر نظر کاهم بنم ،
 دائماً قلبمده اللهم بنم .

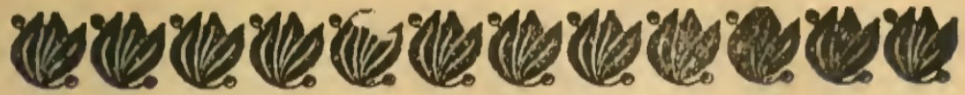

الهی [*]

حقه ایصال ایلهین شهراهی بول ،
 عالم کثرتده وحدتکاهی بول ،
 سکه پوش اول ذوق ایواللهی بول ،
 کل حریم عشقه کیر دلخواهی بول ،
 ماسوادن ال چکوب اللهی بول.

رهبرک بر مرشد اولسون حقنما ،
 سن ده ادراک ایت نه در فیض خدا ،
 عارف اول ، سرمست وجد اول دائماً ،
 قالمه بردم ذوق وصلتدن جدا ،
 ماسوادن ال چکوب اللهی بول.

[*] بوابی الهی استادمو سیقی شادتمآب از میرلی راقم افندی
 طرفندن بسته لشمدر .

جناب مولاناك حضور اقدسنه

السلام ای عظمتپر لاهوت مسیر
 حقنما طرف اسرار لدن حضرت پیر !
 جذب انظار ایدیور جبهه رخشانکده،
 دائما شمعشعه فیض خداوند قدیر .
 اوله ماز سده اجلا لکه پیوسته نظر ،
 ایره من مرتبه قدریکه ادراک قصیر .
 سکا مختص کییدر موقع قدسیته
 بومعظم ، ابدی کوکبه عالمگیر .
 قالیور پیش نکاهمده سیه بر نقطه
 نیر شانکه نسبتله سنک مهر منیر .
 اونه اجلال معلی که معظم نامک
 هرند دم اولسه شرفبخش زبان توقیر .
 اینر آوازه تقدیس ملائک خاکه ،
 خاکدن عرشه چیقار صوت بلند تکبیر .

﴿ ۱۲ ﴾

عکس دیدار که ای شمس الهی پرتو !
 لوح تابان شرف جبهه عرش اولسه جدیر .
 بر بویوک آیت رخشنده حقد ر وجهک ،
 قلب قدسی که رک کعبه علیایه نظیر .
 حجر الاسود اولور معکس نور یزدان
 نامی لوحه خورشیده ایدر سه م تحریر .
 رازه الا ، بی کوروب وجه کمال کده عیان
 ایلدم قلبی تمائیل سوادن تطهیر .
 بکا هر یرده جمال از لیدر منظور ،
 چشم جانم اولالی سایه فیض کده بصیر .
 مبدأ وصف بلند کده دوشر عجزه لسان
 اولدی برهان کمالک شو کمال تقصیر .
 غبطه بخش اولسه ده حسانه زبان وصفم
 بولام شان سماویکه موافق تعبیر .
 آندیرر معجزه حضرت روح الهی
 نطق پاک کده که واردر اوسماوی تأثیر .
 نور حقدن ایبی عمان کهر مشحوندر

مغز قرآن ایله دیوان معلاى کبير .
 اويله بر معكس دیدار ازلدرد وجهك
 كه خیالیله ایدرد دیده حقیقینی قریر .
 بوتون ارباب نهی تابع فرمانکدر ؛
 سکا مخصوص بویارای بلند تسخیر .
 سرخامه مده اولور نور الهی رخشان
 هر نه دم شمشعه شانکی ایتسه م تصویر .
 ذره کمتری خورشید ایله هم حال ایتك
 نظر اقدس فیاضك ایچون امریسیر .
 ادب آموز اوله رق سالك روشنه کهری
 نشوه انس ایله البته ایدرسك دلیر .
 ید علیای عنایتله ایدوب رفع نقاب
 چشمی چهره مقصود ایله ایتدك تنویر .
 اولسه معروض نكاه كرمك بر لحظه
 مور بی طاقت ناچیزه کلیر قدرت شیر .
 نار عشقه كله یانان موقع جمع الجمعه

﴿ ۱۰ ﴾

ایریشوب فیض خدادن اولور البته خیر.
 رشحه لطفکی آتشکده لر آلسه اولور
 صحن فردوس معلی کبی شاداب ونضیر.
 او یله بر عشق ایله مربوطم ازلدن که سکا
 جانب اقدس مولادن ایدلسه تخیر ؛
 ترک ایدوب ملک جهانی اولورم در که که
 صدق و اخلاص ایله البتینه درویش فقیر.
 بزمک محرم بی هوشی اولان اهل حضور
 ایسته مز نشو سنی صحو ایله ایتمک تغیر .
 دولدی انوار کمالکله فضای روح
 چشم عقلم اوله ما ز ظلمت او هامه اسیر.
 او یله مستغرق وجدم که غرامکله سنک
 کور و نور چشمه کلزار صفادار سمیر .
 سن بنم پیر املبخش و کر مکار مسک ،
 بن سنک در که جود کده مدد جوی حقیر.
 عشقی اذواق بلند یله سن ایتدک ادراک ،

عشقی ادراک بلندکله سن ایتدک تفسیر. [*]
 رام اولوب جاذبه عشقه اجرام سماء
 دائماً دور ایله ایتمکه سماعی تنظیر.
 تربت پا ککه هر لحظه سلام بی حد
 اولسون ای غوث نبی سیرت خورشید ضمیر.

[*] هرچه کویم عشقرا شرح و بیان
 چون بمشق آیم خجل باشم ازان

جناب مولانا

استغراق

ادیب مولانا پرست ، محرم روح
ووجدانم صالح صائم بك افندی به

جوق کوز یاشی دوکدم بن بو عالمده
دیمم چکمدیکم بر جفاء قالدی ،
فقط حقیقتی کوردیکم دمدہ
ظن ایتمه قورقدیغم بر بلاء قالدی .

آلولی جوللرده کزدم ، دولاشدم ،
جهنمدن قوپمش داغلردن آشدم ،
نهایت درکه پیره اولاشدم ،
غمم یاندی ، روحم پرصفاء قالدی .

بن او وحدتکهمده اویدم جانلره ،
شراب وصلته مست اولانلره ،
جذبه لرله چیقدم آسمانلره ،
فوقده مال کبریاء قالدی .

﴿ ۱۸ ﴾

یانیق یورکلری ایکله دیرکن نی
آتشدن قدحله ایچمیشدم بر می ،
او آنده کوزمدن سیلندی هرشی ،
قارشیمده جناب مولانا قالدی .

سن او بزمه کلده کور عیش ونوشی ،
جبریلی مست ایتدی جام پر جوشی ،
اولونجه ذوقنک بنده بیهوشی
کوزمده نه دنیا ، نه عقبی قالدی .

ارنلرک بنده کزدم باغنده ،
نه نغمه لر دويدم هر بوجاغنده ،
باشقه سس یوق ، شیمدی عشق اوجاغنده
یالکز « هو » دین برصدا قالدی .

وارلغم طوپلانندی نوره بوروندی ،
یوکسلدی ، یوکسلدی عرشه سوروندی ،
صوکراره نه وارسه بنده کوروندی ،
الده مرأت مجلی قالدی .

﴿ ۱۹ ﴾

بر صورتده کوردم دیوی ، ملکی ،
 آیاقلر آلتنده بولدم فلیکی ،
 جهنمی صاندم آتش بوجی ،
 جنته میلم ده بی معنی قالدی .

چهره حکمته دقتله باقدم ،
 منطقی ترك ایتدم ، عقلی براقدم ،
 « هو » بر آتش اولدی کندیمی یا قدم ،
 نه « لا » دییه بیلدم ، نه « الا » قالدی .

الکبار متصفوفیندره، اعظام شعرا دره یکیشهری
مرصوم عوننی بک ایچونه

قصیده

نجیب، فضیلتمند ادیمز ابوالسعودزاده
سعود المولوی بک افندی به

عوننی که سرفراز کبار شعرا دره،
لوح دلی آینه الهام خدادر .
مفهوم دها تاب جبیننده پدیدار،
نظمنده تمایل حکم شعشه زادر .
اعجاز اوکا بر موهبه منزل قرآن،
الهام اوکا بر عاشق فرخنده لقادر .
طبعجه نم زمزمه دلکش تسنیم
شعرنده کی آهنگ صفا بخشه فدادر .
استاد سما کوکبه کیم تاب خیالی
رشد آورخورشید بهار اولسه روادر .

﴿ ۲۱ ﴾

عرفان و ادب مکتب فیضندہ سبقخوان ،
 بابتدہ نہی منتظر لطف و عطادر .
 مرأت مجلای ضمیرندہ دمام
 اسرار خفاخانہ ہو جلوہ نمادر .
 ہر بحث تصوفدہ او استاد محقق
 بر قدرت کلیہ ایلہ عقدہ کشادر .
 برخاور حکمتدر اونک طبع بلندی .
 فسحتکہ افکاریدہ مغبوط فضادر .
 آفاق معانیہ جیینندن آقان نور
 الواح معالی یارادان تاب دھادر .
 ہر نکتہ سی بر در کرانمایہ تحقیق ،
 ہر مصرعی بر موجہ دریای صفادر .
 ویرمش اوکا شوق ابدی نغمہ «بشنو»
 بی غایت اولان وجدینہ باعث اونوادر .
 مانند نی جذبہ فزاکلک بلندی
 بر حالت قدسیہ ایلہ نغمہ سرادار .
 ایتزمی شوخا کیلری جوشان و خروشان
 تأثیری کہ وجد آور سکان سھادر .

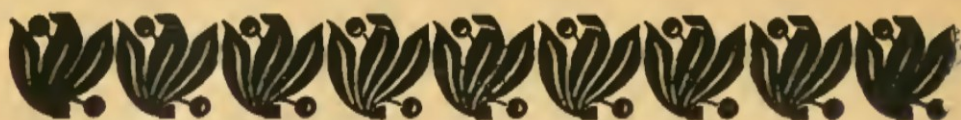
مخصوص اوکا لطف و کرم پیرایه الحق
 بر باشقه صفا، باشقه نوا، باشقه ادا در .
 بر مظهر حق در که او پیر حکم آموز
 خاک درینه انس و ملک ناصیه سادر .
 ای طالب احسانی او منجی جلیک
 نیل املک چاره سی تسلیم و رضادر .
 کنجیده ادراک اولاماز بحث حقیقت
 دیوانه اسراری گروه عقلادر .
 ای عقلی ایدن بد رقه کعبه مقصود
 ادراک او یوللرده مساعیسی هبادر .
 بر باشقه روشدر بوکه عقلک اوکا قارشی
 اوضاعی جهولانه ، تلقیسی خطادر .
 تعظیم ایله کل درکه ملایه دخیل اول ،
 او کرن اوناصل مرکز اجلال و علادر .
 بر کره ایرن صدق ایله اقبال دخوله
 بر مور حقیر اولسه ده بی خوف و رجادر .
 کیم کیرسه اولور نائل هستی مؤبد
 محکوم فنا و ارسه اودر کهمه فنادر .

﴿ ۲۳ ﴾

هې مفتقرز همت قدسيه پيره
 امراضنه روحك نكه لطفی شفادر .
 هر صوت كرامت اثری عرش هدادن
 بر مژده قدسی ايله عشاقه ندادر .
 لطفيله بكام اوليانك سمعنه افسوس ..
 آوازه ارباب هدی یا اسفادر .
 باق رتبه ارشادينه چشم دل وجاندن
 خاصیتی هر نظره سنك سلب عمادر .
 هر همتك غايه سی آسیب قضان
 درویش مدد خواهنه تأمین رهادر .
 بيك جانه دكن جذبه فزانشوه حكمت
 سرمست می عشقنه احسان خدادر .
 عماني كورور قطره ناچيز ايله همحال
 هر كيم كه او دریاده صفایاب شنادر .
 تأثیر غراميله یانان اهل كماله
 مفهوم فنا دولت عظمای بقادر .
 رشك ایتسه فلك مرقدینك خاكه چوقی؟
 هر ذره سی برشمس از لتاب هدادر .

برلمه حقدر او بويوك هرش حقيقت
 جبريله مطاف اولسه بوحاليله سزادر .
 ممدوحم اولان حضرت عونى كه مسلم
 بر حق ايله شايسته تكريم و ثنادر .
 لطفيله مبشردر اونك ايشته بويوزدن
 لوح دل تا بندهسى بي زنك سوادر .
 اى شاعر علوى حكمانك ، ادبانك
 قامتلى حرمتله حضوركده دوتادر .
 عمان تصوفدر او ديوان جليلك ،
 هر حكمتى بركوهر بي مثل و بهادر .
 بي تاب و حقير اولسه ده الك صاف و صميمى
 آوازده تكريم جناهم بو صدادر .
 تقصيرينى عفو ايله كه حيران كمالك
 اجلال كه بر و اصف آزاده ريادر .
 ياغسون ديلرم نور خدا قبركه هر آن
 صوك سانحه كلك نزارم بو دطادر .

فخريۂ درويشانه

ابن مولانا محترم حسن سعيد جلبی افندی به

تارك دبدبه دنيايز ،
 سرور عالم استغنايز ،
 عارف مستثنايز ،
 جذبه عشق ايله هب شيدايز ،

بندۂ حضرت مولانايز .

پيرمزد بزه آينه حق ،
 سبق آموز کمال مطلق ،
 او ايدر فيضه بزي مستغرق ،
 هب ديزي کدل ويک جان اوله رق

بندۂ حضرت مولانايز .

قونامز کرد کدر بالمره ،
 نائلز اک بويوک آمالمره ،
 جشم حسرتله باقوب حالمره
 قدسيان رشك ايدراقبالمره ؛

بندۂ حضرت مولانايز .

﴿ ۲۶ ﴾

همدمز ، یار قدیمز میله ،
بوزمه‌یز ذوق‌نزی بر شیلہ ،
جوش ایدوب ساغ‌پی درپیلہ ،
چیقارز عرشہ نوای نیلہ ؛

بندۂ حضرت مولانا یز .

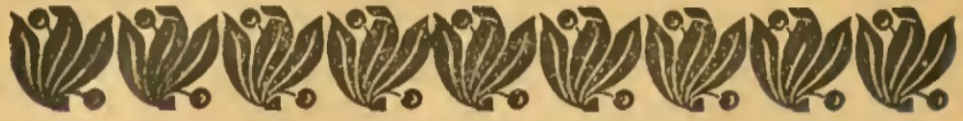
بزه وجد آوراولان بزم سرور
مست ایدر عاشقی، ایتمز مخمور؛
میمز ، جام طربزامن نور ،
قالہ یز شوق و صفادن مہجور؛

بندۂ حضرت مولانا یز .

ایده‌لی درکھنی جای پناہ
نشوۂ حکمتہ اولدق آکاه ،
ایتدی پروانہ بزی نور الہ ،
هم‌دو نرهم ایدرز شوق ایلہ آہ ؛

بندۂ حضرت مولانا یز .

نہلر کوردوم

سر حقیقتہ محرم اولونجه ،
برقطره شکننده عمانلر کوردوم ،
مردان خدایه همدم اولونجه ،
درویش صورتنده سلطانلر کوردوم .

بوکلشنک باقم چیچکلرینه ،
میل ایتم هزار نغمه کرینه ،
بن او چیچکلرده شبنم یرینه ،
سمادن داملامش آل قانلر کوردوم .

قولایجه اینانم ، ایسترم برهان ،
ظاهره آلدانماز ارباب عرفان ؛
کوکلمده کی دزده آرارکن درمان
بن کندیمدن خسته لقمانلر کوردوم .

هرسوزه قانارسهك دوشرسك درده
فلاکتله قالقار کوزکدن پرده ،
دنیا دیدیکمز بوسفلی یرده
جبريله بکنزه بن شیطانلر کوردوم .

نەرلر ایتدی نەرلر بو فلک بکا ،
 حیرتده قالیرسک سویلسه م سکا ،
 نوحک کیمیسنده دکلم اما
 اوکادهشت ویرر طوفانلر کورددم .

ییلدیزم دوشکوندی ، طالع کوسکون
 مظلمدی ایام حیاتم بوتون ،
 ارنلر المدن طوتدیلر برکون ؛
 شانلی دملر سوردم ، دورانلر کورددم .

چهره مقصودی کورن بی نقاب
 دنیا یی عقبایی ایلز حساب ،
 باده حکمتدن اولوب نشوه یاب
 دارینی بر پوله ساتانلر کورددم .

باب حق آچیقدر مرد آکاهه ،
 جاندن کچنلردر ایرن اللهه ،
 حقیقت یولندن بن بو درکاهه
 ایستکیله کلش قربانلر کورددم .

غزل

جلوه کهدر چهره مقصوده عشرتخانه من ،
 بیقرار ذوق رؤیتدر دل دیوانه من .
 اویله علوی پایه رندان الهی یزکه بز
 قدسیاندر فیضخواه جرعه پیمانه من ،
 بزم انسا انسمز همسایه عرش برین
 محرم نادى « اودانى » دکل بیکانه من .
 بحر بی پایان فیض اولسه لایقدر بزم
 زینت تاج سما هر کوهر یکدانه من .
 طائر قدسی دمن هر دم نوا پرداز هو
 زیور نخل تجلیدر منور لانه من .
 شمع خلوتخانه قدسزکه اوج عشقه
 شهر جبريله فائقدر پر پروانه من .
 بز رحيق وحدتك سرمست بی آرامی یز ،
 صیحه تکبیریمزدر نعره مستانه من .

غزل

درك ايدن ذوقنى انسيت رندانه مزك
 يوز سورر سده احسانه ميخانه مزك .
 قامشير ، ديدة خورشيد نگاه ايله مز
 تابش جوهر علويسنه پيمانه مزك .
 شعله شمع هدايزكه اولور ستره نور
 فوق كوينه ، ديلرسهك پرى پروانه مزك .
 دخراب غم عشقزله رياض ملكوت
 رشك ايدر ساحه پرفيضة ويرانه مزك .
 طائر عالم نورزكه روان اقطاب
 شوق ايله طائف پيراميدر لانه مزك .
 غشى ايدر روحنى ارباب يقينك البت
 اك كوچك نكته رنكىنى ده افسانه مزك .
 عقل ايدر نشوة حكمتله تحرى جنون
 اولسه اسرارينه محرم دل ديوانه مزك .

أرنلر لسانندن

کنج ، مقتدر ادیمز حسن عالی بک افندییه

نه حالتدر بیلم بز بودنیاده
 بلادن ذوق آلمش مبتلارلز ،
 باشمز سده باب رضاده
 توکل اهلنه پیشوالرز .

ازلدن منجلی هدایت بزده ،
 اهل استعداد عنایت بزده ،
 بدایت بزده در ، نهایت بزده ،
 مبدئه ، معاده آشنالرز .

نور ذاتی بولدق هرشیده عیان ،
 یانمزده حقه باطلده برهان ،
 دم کلدی او قوتدق ناقوسه اذان ،
 باشقه بر وادیده پارسالرز .

اونلر لساندن

نصیب آلمانلر فیض ازلدن
 یر بولماز مجلس دندانہ مز دە ،
 بردها آیلماز « هو » دییوب چکن
 محبت جامنی میخانه مز دە .
 عارف اول دە ترک ایت بودونبودی ،
 بزمزده آرا فیض شهودی ،
 دم کلیر کوررسک وجه مقصودی
 نور ایچنده دونن پیمانه مز دە .
 حتی کورمک ایچون کیتمه یز طوره ،
 محرمز « انا الحق » دیین منصوره ،
 قلبمز یاقیندر ، باقمه یز دوره ،
 « کنز مخفی » بولدق ویرانه مز دە .
 رحیق وحدته قانان ارلرز ،
 نادئ الستی آنان ارلرز ،

﴿ ۳۴ ﴾

محبت نارینه یانان ارلرز ،
ناپخته بولونماز میانه مز ده .

می اولدق ، آتشدن قدحه آقدق ،
صوکرا او قدحله کندیمز چاقدق ،
ظاهری محو ایتدک ، باطنی یاقدق ؛
بونلرده وار بزم افسانه مز ده .

یکروح و یکتنز ، بیلمه یز خلاف ،
باشقه برفیض ایله اولدق سینه صاف ،
جذبه لرله هر کون ایدرز طواف
بز کعبه یی دل دیوانه مز ده .

عالم ذوقمز باشقه عالمدر ،
مستنه حقیقت سری ملهمدر ،
بزه محرم اولان حقه محرمدر ،
اوکا بیکانه در بیکانه مز ده .

درویش سوزلری

الهی برمستم ، لقای مقصود
مرأت ساغر دن عیاندن بکا ،
اونکله حقیقینم ، شو فیض شهود
پک بویوک بر لطف تیزداندن بکا .

جذبه عشق ایله جوشدیغم زمان
کوکلی صانیرم بر قوجه عمان ،
اولورم کندیمه کندیمه حیران
او حاملده همدن پیراندن بکا .

المدن دوشمین شو جام پر نور
مست ایدر عاشقی ، ایلز مخمور ،
اونکله ایچدیکم شراب طهور
مایه فیوض عرفاندن بکا .

جبریلی غشی ایدر رباب قلبم ،
حقک نداسیدر خطاب قلبم ،
حرمتله اوقورم کتاب قلبم
نور ایله یازلمش قرأندن بکا .

محبت یولنده چکدیکم جفاء
 سماوی روحه بخش ایدر صفاء .
 اونکه پروجدم درد ابتلاء
 ربمکن اک بویوک احساندر بکا ،
 عقل ایله منطقه بر زمان قائم ،
 کولکئی وجود حقیقی صاندم ،
 وارلق یوقلق ایمش شیمدی ایناندم ؛
 یوقلقده کی وارلق برهاندر بکا .
 شئون عالمه دقتله باقمق
 ادراک درستی یاقار محقق .
 بنی عاقل بیلن آلدانیر مطلق ،
 دیوانه دیمکده بهتاندر بکا .
 رند قلندرم یوقدر بونده شک ،
 نازی چی چکه مم ؛ آکلاسون فلک ،
 جهنمده یانمق منت چکدرک
 جنته کیرمکدن آساندر بکا .

درویش سوزلری

غرق عشق یم که غرق است اندر این

عشقهای اولین و آخرین

مولانا فنرمز حضرتلری

باش کسوب ده کیرسون درگاه پیره

آرایان کعبه علیای عشقی ،

کوستر لر مرد روشن ضمیره

ذات مولاناده مولای عشقی .

بن او وحدت کعبه کوزمی آچدم ،

حق .. دیدم نقوش سوادن قاچدم ،

یو کس لدم ، ارواحه نورمی صاچدم

بر آنده دور ایتدم فضای عشقی .

هپسنک باقیدر ذوقی وجدانده ،

نه لر کورددم نه لر بزم عرفانده ،

نخل تجلی یه دوندم بر آنده

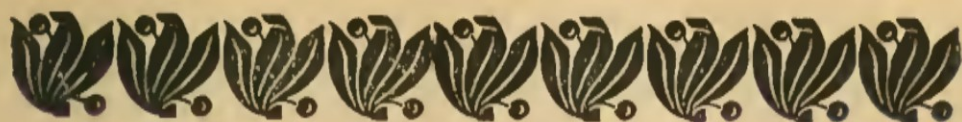
تقدیس ایله کیوب ردای عشقی .

الكويوك ذوقدريانمق، طوتوشمق،
 آتشدن قور قوم يوق بور لطف حق،
 جهنم كور سه يدي اور كردي مطلق
 كولهرك كچديكم صحراي عشقي .
 نصييم بويوكدر فيض قدرتدن ،
 كوزمده اثريوق خواب غفلتدن ،
 وجدده مستغرقم ذوق رؤيتدن
 عالم بنده كورسون صفاي عشقي .
 وجود صوريمي ايتسه مده افناء
 درد مهلكمدن ايتم اشتكاء ،
 اونكله مسعودم ، خرم اصلا
 ايسته م ، ايسته م دواي عشقي .
 بو عالمده حقله حق اولان مرده
 بر اودر كورونن سهادده ، يرده ،
 كوزلركده يوقسه سنكده پرده
 كل سينه مده سيرايت سيناي عشقي .
 حقي كورن ذوق جاودانيه
 ايرر ، محرم اولور بو معانيه ،

﴿ ۳۹ ﴾

مخاطب ظن ایتمه « لن ترانی » یه
 « ارنی » دیمه ین موسای عشقی .
 دنیا یه میلم یوق قالم جدلده ،
 نیل امل بنجه ترك املده ،
 بر مست بی هوشم ، بزم ازلده
 قانه قانه ایچدم صهبای عشقی .
 ملجائمک فیضی کلز تعبیره ،
 بر مورینی ویرم بیکلرجه شیره ،
 کوکلم محیط اولدی باق لطف پیره
 کونینه صیغمیان دریای عشقی .

درویش سوزلری

نشوئه حکمتی بزم صفاده
 غریق وجد اولان یارانده بولدم ،
 اک علوی فیضیله عشقی دنیاده
 باب مولانای بولانده بولدم .
 کتاب دله کی آیاتی کوردم ،
 دیداری کوسترن مرآتی کوردم ،
 زبوری ، انجیلی ، توراتی کوردم ،
 لب حقیقی قرآنده بولدم ،
 هر زمریه باقسه هم کورونور خدا ،
 بر نفس ده حقندن دکلم جدا ،
 بن قلبمده ایتدم عرشی تماشا ،
 قرآنی ده لوح وجدانده بولدم .
 دولاشدم مسجدی ، دیری ، کنشقی ،
 تمیزه چالیشدم خوب ایله زشتی ،

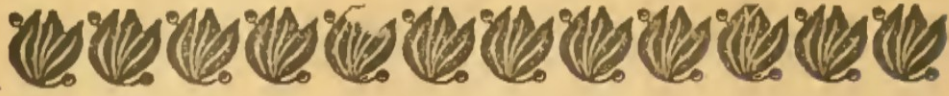
﴿ ٤١ ﴾

دنیاده آرادم ذوق بهشتی ،
 یالکز نادى عرفانده بولدم .
 مرشدم دیمشدى : طوتدك پندیمی ،
 آیاغمدن کسوب آتدی بندیمی ،
 قوشوب کیردم بزم عشقه ، کندیمی
 بر نوره مستغرق عمانده بولدم .
 شعر مدرائینی رباب عشقك ،
 ذوقیله پر وچدم عذاب عشقك ،
 شرح رنگینی کتاب عشقك
 کوزومدن دوکولن آل قانده بولدم .
 نفسمده قاووشدم طوره ، کلیمه ،
 بیکانه دکلم علمه ، علیمه ،
 التجا ایدنجه قلب سلیمه
 آرادینم شیئ بر آنده بولدم .
 بیک جانله مشتاقم وصال یاره ،
 دوا آرارم یم جسم بیمار ؟
 غایه اذواقی وجه دلداره
 باقهرق جان ویرن قربانده بولدم .

﴿ ٤٢ ﴾

پیرمدر مقتدا ارکان عشقه ،
تفسیری او یازدی فرقان عشقه ،
حقی ؛ منقاد اولوب فرمان عشقه
ناریمی نور ایدن سلطانده بولدم .

خوش کور

نظرايله ايتيرى بازار ايله کوتورو
ياراديلانی خوش کور يارادندن اوتورو
بونى امره

آجى سوزلرکله روحى صيقمه ،
لطف ايتده شومست خدایى خوش کور !
کوکل برکعبه در کل اونی ييقمه ،
کریم اول ، ايتديکم خطايى خوش کور !
درد عشقى صائمه اهل فن بيلير ،
دلى کوکلم کبی ناله زن بيلير .
بويله نه دن مستم مست ایدن بيلير ؛
طعن ايمه چکديکم صهبایى خوش کور !
بيليورسك يوقدر برشیده ثبات ،
بيوفا دنيايه ايمه التفات ،
سنلك ، بنلك نه در رؤیادر حیات ،
اویان اوقورقولى رؤیایى خوش کور !

﴿ ۴۴ ﴾

رها بولان یوقدر حکم قضادن ،
چالیش ، بی فرق اولسون قلبک فضادن ،
عارف اول آیرله باب رضادن ،
سکا حقدن کلن بلایی خوش کور !

تواضعی سوده صورتده پست اول ،
غم چکمه ، رحیق حکمتله مست اول ،
دیدیمه یی براق ، صفا پرست اول ،
یارانی اینجیتمه ، اعدایی خوش کور !

ماقللر بوغوشسون سن دوراوازاقده ،
یالکیز عبرت آل دقتله باقده ،
دم کلیر باریشیر هپسی طوپراقده ؛
بوکون دوام ایدن غوغایی خوش کور !

حریم قلبکده صاقللا دردیکی ،
خلقه کولر کویستر روی زردیکی ،
کیمسه یه دیورمه آه سردیکی ،
صیرلانمه چکدیکک جفایی خوش کور !

﴿ ٤٥ ﴾

مرد حق مردان حقه عياندړ ،
اونلرك كوردی سكا نهاندړ ،
أورنك معناده بلسكه سلطاندړ ؛
شوكله خنده یاتان رسوایی خوش کور !

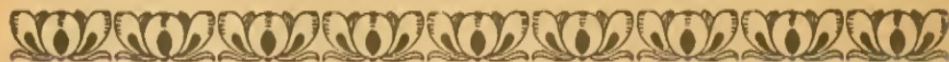
حکمه قاریشمه بوندن حذر ایت ،
صاقین فرعه باقه اصله نظر ایت ،
دیکنلی یوللردن قولای کذر ایت ،
شو جهنم کی دنیایی خوش کور !

کو کلم

مقدسدر تماثیل سوادن دوراولان کو کلم ،
 تجلیزار مولادر فضای نور اولان کو کلم .
 سماوی بر جهانک کعبه ویرانیدر الحق
 جناب حقه هر دم ناظر و منظور اولان کو کلم .
 اونک اذواقی صیغماز عقله ، بر مست الهیدر
 بنم نالان درد عشق ایکن مسرور اولان کو کلم .
 تجلیساز ایدر هر پاره سندن وجه باقی بی
 ید قدر تده بر آینه مکسور اولان کو کلم .
 اولور هر آه پرسوزیله اهل حاله وجد آور
 حریم عشقده هم ناله منصور اولان کو کلم .
 دکدر آشنا رمز جلیل « لن ترانی » یه
 کلیم عشق ایچون وصلتیا بر طور اولان کو کلم .
 نه عالیجاهدر شاهانه عرض افتقار ایتمز
 بنم دزگاه مولاناده کمتر مور اولان کو کلم .

وحدت

هر شیده ظاهر آثار وحدت،
 ایتمکده‌یر، کوک اقرار وحدت .
 اولمش مظاهر بر وجهه مرات
 کثرت‌ده ایلر اظهار وحدت .
 امواجی پک چوق‌لکن دکنز بر
 عاقل ایدرمی انکار وحدت؟
 ایلر لسان حالیه اشیاء
 الله قارشی تذکار وحدت .
 دقتله سیر ایت ! دنیا دگلی؟
 حکمتله مالی بر دار وحدت .
 تعداد ایدلمز اشکاله کیرمش،
 ایلر تجلی دیدار وحدت .
 پروجد وشوقم اولدم ازلدن
 سرمست جام سرشار وحدت .

﴿ ٤٨ ﴾

الله بر در یوق بونده شبهه
 لکن بیلنمز اسرار وحدت.
 هر ذره مهر پرتاب حقدر ،
 هر قطره بحر زخار وحدت .
 ذکر خدادار الحان شوقم ،
 نغمه مله پر در کلزار وحدت .

قطعه

ایدر کن صوت فی ارواحی اعلا عرش اعلایه
 ناصل ایتمز تجرد ماسوادن هر دل آگاه؟
 او محرق نغمه لر تنظیر ایدر کن ناله قلبی
 صباخ جانہ پروجد و صفا هر ذره دیر الله.

فہرستی ۱۵ غروشد

(سہولت) کتب خانہ سی طرفہ بدین طبع و نشر اولمان کتا بلردن		
غروش	اسامی کتب	اسامی
۱۰۰	قادرین قلبی	صفوت
۵۰	زواللی نجات	»
۲۰	کولر	خالده
۲۵	بحران کیجہ سی	سعاد درہ
۶۰	استانبول حکایہ لری	پیامی صفا
۴۰	اوچوروم (دارالبدایع) ک	ارطغرل
۴۰	بورا (» »)	ا. غالب
۲۰	عشق و امانت	لئون تول
۵۰	تائیس (آناطول فرانس) دن	نصوحی ا
۴۰	کیجہ یه عاشق	سلامی
۱۰	شفیقہ (۳ پردہ لک تیاترو)	عبدالخلیم
۱۵	کولمک نہ در و کیجہ کولیوزز؟	ا. شکیب
۲۰	طولار و یتیم لر	هاشم سام
۱۵	زهر فسون (مجموعہ اشعار)	م. حیرت
۱۰۰	تاریخ تجارت	محمد کنعان
۵۰	آنقرہ و آوروپا سیاسی	هابل آدم
۲۴۰	آشچی مکتبی	احمد شو
۱۰	جیلغین عاشق	ممتاز بک

Sekib, Tokadizade
Dervis sozleri

PL
248
S313D4

ÖZ GEÇMİŞ

1990 yılında Elazığ'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Elazığ'da tamamladı. Elazığ Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden 2013 yılında mezun oldu. 2014 yılından itibaren Elazığ Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eski Türk Edebiyatı bilim dalında başladığı yüksek lisans öğrenimine hâlâ devam etmektedir.

